

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВІТУШИНСЬКА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.18

ДИСЕРТАЦІЯ

**СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАКОННІСТЮ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ,
ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ**

спеціальність 081 Право
галузь знань Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. О. Вітушинська**

Науковий керівник:
ЦИГАНЮК Юлія Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. Хмельницький, 2026.

Дисертаційне дослідження має на меті розроблення теоретичного узагальнення проблем судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також вирішення прикладних питань, що виникають у зв'язку з таким контролем.

У першому розділі роботи приділено увагу теоретичним та правовим аспектам розвитку судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню.

Встановлено, що судовий контроль як засіб забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень є способом судового захисту у кримінальному провадженні, що врегульований нормами кримінального процесуального права, за результатами незмагальної форми судового контролю та здійснювана під час підготовчого та апеляційного проваджень діяльність суду з метою забезпечення дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження.

Встановлено особливості контролю прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, на відміну від судового контролю на досудовому розслідуванні, і які становлять його зміст із врахуванням таких ознак, як: суб'єктна, предметна, змістовна, правова, результативна.

Запропоновано ідею, що правовідносини судового контролю законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, є врегульованими нормами кримінального процесуального права суспільними відносинами, у яких реалізуються права осіб на подачу заперечень на ухвали

слідчого судді, що не підлягають оскарженню, а також на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню.

У контексті розгляду правовідносин визначено їхнє завдання, яке полягає у захисті прав та свобод обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування і обвинувачений фактично не був присутній і не міг особисто скористатися правом подати заперечення або підозрюваного, у разі постановлення ухвали слідчого судді, які не передбачені КПК України), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з метою швидкого, повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Під час дослідження структури правовідносин судового контролю законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, встановлено, що вона є типовою для всіх правовідносин, але її елементи мають свої особливості. Як підсумок, визначено особливий суб'єктний склад правовідносин, об'єкт правовідносин, зміст таких правовідносин та визначені юридичні факти.

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячений з'ясуванню проблем форм судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню.

У розділі удосконалено поняття «кримінальна процесуальна форма». Визначено, що це встановлений законом сталий правовий режим (порядок) здійснення як усієї кримінально-процесуальної діяльності в цілому, так і окремих процесуальних дій, що охоплює вимоги до них, послідовність таких дій та фіксацію їхніх результатів у відповідних процесуальних документах.

Дано визначення, що форми судового контролю за рішеннями слідчого судді, які не підлягають оскарженню, – це диференційовані процедури перевірки законності ухвал слідчого судді, що здійснюються або судом першої інстанції під час підготовчого провадження, або судом апеляційної інстанції у випадках, коли рішення виходить за межі правового регулювання у КПК України.

Встановлено, що гібридний формалізм у судовому контролі є правовим явищем, що полягає у змішуванні чітко визначених законом практик із неформальними підходами (зокрема, розробленими судовою практикою), коли закон вказує на можливість контролю, але не визначає чітких форм його реалізації.

Визначено форми контролю за законністю рішень слідчого судді, які правилом не підлягають апеляційному оскарженню: контроль у порядку підготовчого провадження (ч. 3 ст. 309 КПК України); апеляційний контроль «позарегламентних» рішень.

Розроблено класифікацію ухвал слідчого судді, що не підлягають апеляційному оскарженню: за предметом відання; за часом ухвалення; за характером втручання у права особи.

Автором встановлено, що підготовче провадження є самостійною стадією кримінального провадження та завершальним етапом, на якому функція судового контролю переходить від слідчого судді до суду. Попри критику «декларативності» процедури, передбаченої ч. 3 ст. 309 КПК України, обов'язковим є розгляд заперечень та надання вмотивованої відповіді на них. Така відповідь може бути як під час підготовчого провадження і пов'язана з рішеннями у підготовчому провадженні (наприклад, зазначення у мотивувальній частині ухвали про повернення обвинувального акта прокурору) або рішення під час судового розгляду чи за результатами судового розгляду (наприклад, під час визнання доказу очевидно недопустимим або у вирокі суду). Доказування у підготовчому провадженні при розгляді заперечень має виключно процесуальний характер і спрямоване не на встановлення винуватості особи, а на з'ясування фактичних обставин, що мають суто процесуальне значення (законність рішення слідчого судді). Тягар доказування покладений на сторону, яка подає заперечення:

необхідно надати належні, допустимі та достовірні докази незаконності ухвали, а не просто посилатися на обставини кримінального провадження.

Визначено, що заперечення за ч. 3 ст. 309 КПК України є кінцевою формою контролю перед початком розгляду справи по суті, що дозволяє оцінити ефективність досудового розслідування та його відповідність кримінально-процесуальному законодавству. Подання заперечень допомагає суду краще спрогнозувати перебіг судових засідань та ефективно спланувати час для судового розгляду справи. У практичному аспекті розгляд заперечень (особливо щодо обшуків) часто фактично зводиться до попередньої оцінки допустимості отриманих доказів. Судовий контроль у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України є надзвичайно важливим для забезпечення прав людини, проте його реалізація наразі значною мірою тримається на правозастосовній практиці ВС, яка намагається компенсувати існуючі законодавчі прогалини та колізії.

Розроблено класифікацію ухвал слідчого судді, постановлення яких не передбачено КПК України: за процесуальним порядком прийняття рішення та критерієм визначення можливості оскарження.

Автором запропоновано розуміти судовий контроль, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України як правовий засіб забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, який полягає в можливості перевірки судом апеляційної інстанції ухвали слідчого судді, яка була прийнята поза межами або з порушенням норм КПК України (зокрема, з перевищенням повноважень), і здійснюється із застосуванням аналогії права; метою його є виправлення судової помилки, запобігання свавіллю та обмеженню прав і свобод особи через прогалини правового регулювання.

У третьому розділі проаналізовано перспективи розвитку інституту судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню.

Визначено, що в українській правовій доктрині та практиці існує розрив між формальним правом на звернення до суду та реальним захистом прав. «Доступ до суду» у контексті ч. 3 ст. 309 КПК України наразі є лише декларативною

можливістю подати заперечення, що розглядається як структурний елемент права на справедливий суд. «Доступ до правосуддя» є значно ширшою категорією, яка, згідно з міжнародними стандартами, має включати право на справедливе кримінальне провадження, своєчасне вирішення спору та реалізацію принципів ефективності й результативності судового рішення. А чинна редакція ч. 3 ст. 309 КПК України лише декларує «доступ до суду», надаючи право подати заперечення, проте не забезпечує «доступу до правосуддя», оскільки в законі відсутня процедура, яка б зобов'язувала суд прийняти по суті ефективне рішення щодо цих заперечень.

На думку автора, основні причини системної неефективності існуючого механізму подання заперечень під час підготовчого провадження за зразком справи «Денисюк та інші проти України»: процесуальна несвоєчасність (учасники вимушені очікувати підготовчого засідання, яке часто відбувається пізно для виправлення порушення); декларативність розгляду (суди часто обмежуються лише «додолученням заперечень до матеріалів справи» без надання їм правової оцінки, що фактично нівелює право на судовий захист).

Визначаючи баланс між принципом *res judicata* та справедливістю щодо судового контролю законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, автор зазначає, що він полягає в тому, що хоча принцип *res judicata* є фундаментом правової визначеності, він не повинен бути абсолютним у кримінальному процесі: він має поступатися необхідності виправлення «грубих недоліків правосуддя», і якщо ухвала слідчого судді була прийнята з істотним порушенням прав і свобод людини, доступ до ефективного захисту має бути пріоритетним над формальною незмінністю рішення.

Зроблено висновок, що розвиток інституту судового контролю в Україні щодо законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, має мати вектор від формального надання права оскарження до створення дієвого механізму його реалізації. Це вимагає внесення змін до КПК України, які б визначали чітку процедуру розгляду заперечень (навіть без вказівки на строки), поданих згідно з ч. 3 ст. 309 КПК України.

Встановлено, що для більшості європейських правопорядків характерними є такі тенденції: по-перше, відсутність абсолютної заборони на перевірку законності процесуальних рішень; по-друге, існування альтернативних форм процесуального реагування навіть у випадках обмеження апеляційного оскарження; по-третє, активна роль суду у забезпеченні балансу між ефективністю кримінального провадження та гарантіями прав людини. Відповідно, українська модель, передбачена ч. 3 ст. 309 КПК України, потребує подальшого удосконалення саме у напрямку розширення процесуальних гарантій для сторін. Доцільно запровадити в Україні додаткові компенсаторні механізми перевірки законності рішення слідчого судді, які не передбачені у КПК України, зокрема запровадження спеціальних процедур перегляду неспроможного рішення, якщо воно обмежує конституційні права особи. Запозичення відповідних елементів британської, польської, італійської та німецької моделей сприятиме підвищенню ефективності судового контролю в Україні та приведенню національного кримінального процесуального законодавства у відповідність до європейських стандартів доступу до правосуддя та ефективного засобу юридичного захисту.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне провадження, судовий захист, судовий контроль, слідчий суддя, судові рішення, законність рішень слідчого судді, рішення слідчого судді, які не підлягають оскарженню, досудове розслідування, підготовче провадження, суд першої інстанції, апеляційне оскарження ухвали суду, право на ефективний засіб правового захисту, право на доступ до суду, право на доступ до правосуддя.

ABSTRACT

Vitushynska, O. O. Judicial Control of the Legality of Investigating Judges' Decisions That Are Not Subject to Appeal. – Qualifying research paper in manuscript form.

Dissertation for obtaining the educational-scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law. Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov. Khmelnytskyi, 2026.

The aim of this dissertation is to develop a theoretical overview of the issues surrounding judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal, as well as to address practical questions arising in connection with such control.

The first chapter of the work focuses on the theoretical and legal aspects of the development of judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal.

It has been established that judicial control, as a means of ensuring the legality of decisions made by an investigating judge, constitutes a form of judicial protection in criminal proceedings. This is governed by the provisions of criminal procedural law, based on the results of a non-adversarial form of judicial control, and involves court activities carried out during the preparatory and appellate proceedings to ensure respect for the rights and freedoms of participants in criminal proceedings.

The specific features of the control of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal – distinct from judicial control during the pre-trial investigation – have been established, and these features constitute the essence of such control, taking into account the following characteristics: subject-matter, subject, content, legal, and outcome-based.

It is proposed that the legal relationships involving judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal are regulated by the norms of criminal procedural law as social relations in which individuals' rights to

file objections to non-appealable rulings of an investigating judge, as well as to appeal such non-appealable rulings, are exercised.

In the context of examining these legal relationships, their purpose has been defined as follows: the purpose is to protect the rights and freedoms of the accused (except in cases where a special pre-trial investigation was conducted and the accused is not actually present and cannot personally exercise the right to file an objection), the prosecutor, the defense counsel, the victim, their representative and legal representative, the civil claimant, their representative and legal representative, the civil defendant and their representative, and the representative of the legal entity against which proceedings are being conducted, with the aim of ensuring a prompt, full, and impartial judicial control so that anyone who has committed a criminal offense is held accountable to the extent of their guilt, no innocent person is accused or convicted, no person is subjected to unjustified procedural coercion, and due process is applied to every participant in criminal proceedings.

An examination of the structure of the legal relationship involving judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal has revealed that this structure is typical of all legal relationships, but its elements have their own distinctive features. In summary, the specific parties to the legal relationship, the subject matter of the legal relationship, the content of such legal relationships, and the relevant legal facts have been identified.

The second chapter of the dissertation is devoted to examining the issues surrounding the forms of judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal.

This section refines the concept of criminal procedural form. It is defined as a stable legal regime (procedure) established by law for the conduct of both criminal procedural activities as a whole and individual procedural actions, encompassing the requirements for such actions, the sequence of such actions, and the recording of their results in the relevant procedural documents.

It is defined that the forms of judicial control of decisions by an investigating judge that are not subject to appeal are differentiated procedures for controlling the legality of

the investigating judge's rulings, carried out either by the court of first instance during preparatory proceedings or by the appellate court in cases where the decision falls outside the scope of legal regulation under the Criminal Procedure Code of Ukraine.

It has been established that hybrid formalism in judicial control is a legal phenomenon involving the blending of practices clearly defined by law with informal approaches (in particular, those developed through judicial practice), where the law provides for the possibility of control but does not specify clear forms for its implementation.

The forms of control of the legality of decisions by an investigating judge, which as a rule are not subject to appeal, have been identified: control during preliminary proceedings (Part 3 of Article 309 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine); appellate control of «extra-regulatory» decisions.

A classification of the investigating judge's rulings that are not subject to appeal has been developed: by subject matter; by time of adoption; by nature of the interference with the individual's rights.

The author has established that the preparatory proceedings constitute a distinct stage of criminal proceedings and the final phase in which the function of judicial oversight is transferred from the investigating judge to the court. Despite criticism of the «declaratory nature» of the procedure provided for in Article 309(3) of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, it is mandatory to consider objections and provide a reasoned response to them. Such a response may be provided either during the preparatory proceedings and related to decisions made therein (for example, a statement in the reasoning section of a ruling returning the indictment to the prosecutor) or in a decision made during the trial or based on the results of the trial (for example, when evidence is deemed manifestly inadmissible or in the court's verdict). Moreover, the presentation of evidence during preliminary proceedings when considering objections is exclusively procedural in nature and is aimed not at establishing a person's guilt, but at clarifying factual circumstances of purely procedural significance (the legality of the investigating judge's decision). The burden of proof rests with the party filing the objection. It is

necessary to provide proper, admissible, and reliable evidence of the illegality of the ruling, rather than merely referring to the circumstances of the criminal proceedings.

It has been established that objections under Part 3 of Article 309 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine constitute the final form of control prior to the commencement of the trial on the merits, allowing for an assessment of the effectiveness of the pretrial investigation and its compliance with criminal procedure law. The filing of objections helps the court better predict the course of court proceedings and effectively schedule the time for the trial. In practice, the consideration of objections (especially regarding searches) often effectively amounts to a preliminary assessment of the admissibility of the evidence obtained, and judicial control under Part 3 of Article 309 of the CPC of Ukraine is, in and of itself, extremely important for ensuring human rights; however, its implementation currently relies largely on the Supreme Court's case law, which seeks to compensate for existing legislative gaps and conflicts.

A classification of rulings by the investigating judge – the issuance of which is not provided for in the CPC of Ukraine – has been developed: based on the procedural order of decision-making; and based on the criterion of determining the possibility of appeal.

The author proposes that judicial control – in cases where an investigating judge issues a ruling not provided for in the Code of Criminal Procedure of Ukraine – be understood as a legal means of safeguarding the rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings. This control consists of the ability of the appellate court to control an investigating judge's ruling that was issued outside the scope of or in violation of the provisions of the Code of Criminal Procedure of Ukraine (by exceeding authority) and is carried out by applying legal analogy, with the aim of correcting judicial errors, preventing arbitrariness, and limiting the rights and freedoms of individuals due to gaps in legal regulation.

The third chapter analyzes the prospects for the development of the institution of judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal.

It has been established that there is a disconnect in Ukrainian legal doctrine and practice between the formal right to access the courts and the actual protection of rights.

«Access to the courts», in the context of Article 309(3) of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, currently amounts to nothing more than a declaratory opportunity to file an objection, which is regarded as a structural element of the right to a fair trial. «Access to justice» is a significantly broader category which, according to international standards, must include the right to fair criminal proceedings, timely resolution of disputes, and the implementation of the principles of effectiveness and efficiency of judicial decisions. However, the current version of Part 3 of Article 309 of the CPC of Ukraine merely declares «access to court», granting the right to file objections, but does not ensure «access to justice», as the law lacks a procedure that would oblige the court to render a substantively effective decision on these objections.

In the author's view, the main causes of the systemic ineffectiveness of the existing mechanism for filing objections during preparatory proceedings, as illustrated by the case of «Denisyuk et al. v. Ukraine», are: procedural untimeliness (the parties are forced to wait for the preparatory hearing, which often takes place too late to remedy the violation); the declaratory nature of the proceedings (courts often limit themselves to merely «adding objections to the case file» without providing a legal assessment, which effectively nullifies the right to judicial protection).

In determining the balance between the principle of *res judicata* and fairness regarding judicial control of the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal, the author notes that it lies in the fact that although the principle of *res judicata* is the foundation of legal certainty, it should not be absolute in criminal proceedings: it must yield to the need to correct «gross miscarriages of justice», and if the investigating judge's ruling was issued with a substantial violation of human rights and freedoms, access to an effective remedy must take precedence over the formal finality of the decision.

It has been concluded that the development of the institution of judicial control in Ukraine regarding the legality of decisions made by an investigating judge that are not subject to appeal should shift from the formal granting of the right to appeal to the creation of an effective mechanism for its implementation. This requires amendments to the Code of Criminal Procedure of Ukraine that would establish a clear procedure for controlling

objections (even without specifying time limits) filed in accordance with Part 3 of Article 309 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine.

It has been established that the following trends are characteristic of most European legal systems: first, the absence of an absolute prohibition on controlling the legality of procedural decisions; second, the existence of alternative forms of procedural response even in cases where appeals are restricted; third, the active role of the court in ensuring a balance between the efficiency of criminal proceedings and human rights guarantees. Accordingly, the Ukrainian model provided for in Part 3 of Article 309 of the CPC of Ukraine requires further improvement, specifically in the direction of expanding procedural guarantees for the parties. It would be advisable to introduce in Ukraine additional compensatory mechanisms for controlling the legality of an investigating judge's decision, which are not provided for in the CPC of Ukraine – in particular, the introduction of special procedures for controlling such a decision if it restricts a person's constitutional rights. Borrowing relevant elements from the British, Polish, Italian, and German models will help improve the effectiveness of judicial oversight in Ukraine and bring national criminal procedure legislation into line with European standards regarding access to justice and effective legal remedies.

Keywords: criminal procedure, criminal proceedings, judicial protection, judicial control, investigating judge, court decision, legality of an investigating judge's decisions, non-appealable decisions of an investigating judge, pretrial investigation, preparatory proceedings, court of first instance, appeal against a court ruling, right to an effective remedy, right of access to court, right of access to justice.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2024. № 83. Ч.3. С. 203-207.

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/310576>

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.31>

2. Вітушинська О. О. Форми судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. № 88. Ч.3. С. 210-214.

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330673>

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.31>

3. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2025. № 7(47). С. 859-868.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/наука/article/view/26457>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-859-868](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-859-868)

4. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Доступ до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 8(38). С. 613-622 (особистий внесок – 50%).

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/27725>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-613-622](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-613-622)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Вітушинська О. О. Ухвали слідчих суддів, які не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування: до питання класифікації. Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез *Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 326-328.

2. Вітушинська О. О. Заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова: *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 44-46.

3. Вітушинська О. О. Судовий контроль як форма судового захисту у кримінальному провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 травня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 45-47.

4. Вітушинська О. О. Завдання правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 72-73.

5. Вітушинська О. О. Правовідносини судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Актуальні*

проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 225-227.

6. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Застосування аналогії у кримінальному процесі України. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVIII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів. (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 67-68 (особистий внесок – 50%).*

7. Вітушинська О. О. Змагальна та незмагальна форма судового контролю. Актуальні проблеми юридичної науки. *Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 126-127.*

8. Вітушинська О. О. Застосування засад кримінального провадження для вирішення прогалин правового регулювання судового контролю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез XXIX щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів «*Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*» (м. Хмельницький, 27 березня 2025 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 30-31.

9. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю у кримінальному провадженні Великої Британії. *Актуальні питання реформування правової системи: зб.матеріалів XXII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13-15 червня 2025 р. Уклад. Джурак Л. М. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 112-113.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	19
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ.....	30
1.1. Поняття та зміст судового контролю як засобу забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень	30
1.2. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню: поняття, завдання та структура	54
Висновки до Розділу 1	75
РОЗДІЛ 2. ФОРМИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ	79
2.1. Поняття та види форм судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню	79
2.2. Судовий контроль у порядку передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України	88
2.3. Судовий контроль у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України	113
Висновки до Розділу 2	127
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ.....	132
3.1. Удосконалення судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, в Україні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини	132

3.2. Шляхи оптимізації та розвитку інституту судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, із застосуванням досвіду інших країн: порівняльно-правовий аналіз	145
Висновки до Розділу 3	174
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ.....	205

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

абз. – абзац

ВП ВС – Велика палата Верховного Суду

ВС – Верховний Суд

ГПК – Господарський процесуальний кодекс

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КАС – Кодекс адміністративного судочинства

ККС ВС – Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду

Конвенція, ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КСУ – Конституційний Суд України

п. – пункт

п.п. – підпункт

ст. – стаття

ст.ст. – статті

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс

ч. – частина

ч.ч. – частини

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Приймаючи КПК України 13 квітня 2012 року, законодавець визначив завдання кримінального провадження, змістом яких є поєднання приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні, а вони є нормативною основою того, що під час кримінальних проваджень дозволено найбільш істотно, у порівнянні з іншими видами проваджень, обмеження конституційних прав та свобод як фізичних, так і юридичних осіб. Тому, ґрунтуючись на концепціях, які визначені в теорії природного права, міжнародних та регіональних стандартах, історії становлення вітчизняного кримінального процесуального законодавства, нормотворець передбачив ряд гарантій для захисту від свавільних та протизаконних дій спеціально уповноважених осіб на застосування кримінального процесуального законодавства. Однією з таких гарантій є судовий контроль.

Однак, практика реалізації гарантій кримінального процесу відкриває чимало дискусійних, таких, що мають велике значення, проблем, які не знайшли свого вирішення *de lege lata* або не достатньо врегульовані позиціями ВС. Серед них відсутність єдиного розуміння судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

Нормативно такі основи покладено в положення КПК України, в якому визначено, що «інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді» (ч. 3 ст. 309 КПК України), а також у практиці ВС щодо оскарження ухвал слідчого судді, які не передбачені КПК України. Наразі відсутня єдність у розумінні суті як судової діяльності, так і діяльності сторін кримінального провадження, їх повноважень, форм реалізації такого контролю тощо.

Науковий інтерес до цієї проблеми також обумовлений відсутністю єдиного доктринального підходу до визначення правової природи заперечень на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню. У науці кримінального процесу дискусійними залишаються питання щодо того, чи є такі заперечення самостійним

засобом судового контролю, формою реалізації права на захист чи додатковою гарантією перевірки законності процесуальних рішень.

Крім того, дослідження зазначеної проблематики є важливим з огляду на необхідність забезпечення балансу між принципом процесуальної економії та гарантіями права на доступ до правосуддя. Наявність судового рішення, яке фактично впливає на реалізацію прав учасників кримінального провадження, але водночас позбавлене механізму повноцінного перегляду, ставить питання про достатність існуючих процесуальних гарантій та відповідність національного законодавства міжнародним стандартам справедливого судочинства.

Все це потребує комплексного дослідження проблем теоретичного, правореалізаційного та нормотворчого характеру, адже існуючий стан не може слугувати повноцінною гарантією прав та свобод осіб у кримінальному провадженні та бути, в цілому, ефективним.

Значна частина наукових досліджень, що присвячені судовому контролю за законністю рішень слідчого судді, розроблена Ю. П. Аленіним, О. В. Бабаєвою, О. Р. Балацькою, І. В. Басистою, С. Г. Волкотрубом, В. К. Волошиною, Н. В. Глинською, І. В. Гловюк, К. А. Голдзіцьким, І. В. Завальнюком, О. В. Калиновським, О. В. Капліною, Л. М. Кирій, Д. І. Клепкою, В. Г. Ключковим, С. А. Крушинським, О. П. Кучинською, В. В. Легких, Л. М. Лобойком, М. А. Макаровим, В. Т. Маляренком, В. В. Налуцишиним, В. Т. Нором, В. Л. Ортинським, Є. В. Повзиком, М. А. Погорецьким, В. О. Попелюшком, Н. П. Сизою, В. В. Смірноюю, В. М. Трофименком, А. Р. Туманянц, Ю. В. Циганюк, М. Г. Шавкуном, О. Г. Шило, О. Г. Яновською та багатьма іншими. Втім, деталізація дослідження судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, не знайшла свого комплексного відображення у наукових працях, а тому потребує додаткового висвітлення та всебічного дослідження. Тож необхідність у науковому забезпеченні обраної теми не викликає сумнівів та є очевидною, а все зазначене вище підтверджує актуальність та своєчасність проведення дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження узгоджується із Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 р., № 119/2021; Стратегією розвитку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2026-2030 роки, затвердженою рішенням вченої ради Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 29 грудня 2025 р., протокол №5.

Тема дисертації засновується на плані науково-дослідної роботи Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова і в межах теми науково-дослідної роботи «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (номер державної реєстрації 0108U008927) та теми науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу «Проблеми захисту прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106).

Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 28 жовтня 2022 р., протокол №6, рішення № 3, змінена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 25 червня 2025 р., протокол № 17, рішення № 3.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення проблем судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також вирішення прикладних питань, що виникають у зв'язку із таким контролем.

Для досягнення цієї мети планується виконати такі **завдання**:

- визначити поняття та зміст судового контролю як засобу забезпечення законності прийнятих слідчими суддями рішень;
- визначити поняття та охарактеризувати завдання й структуру правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню;
- визначити поняття та охарактеризувати види форм судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню;

- встановити сутність процесуальної форми судового контролю у порядку передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України;
- встановити сутність форми судового контролю у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України;
- визначити напрями до удосконалення судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню в Україні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;
- за допомогою порівняльно-правового аналізу встановити ефективні шляхи оптимізації та розвитку інституту судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, із застосуванням зарубіжного досвіду;
- сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства у контексті предмета дослідження.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, які виникають в процесі судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

Предметом дослідження є судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв'язання обумовлених нею завдань, забезпечення достовірності отриманих результатів, правильності сформульованих висновків використано систему методів наукового пізнання: загальнонаукових та спеціальних методів, які використовуються під час юридичних наукових досліджень.

Основу становить загальний *діалектичний* метод наукового пізнання реально існуючих явищ і процесів у межах дослідження судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню. За його допомогою судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, досліджено як реально існуюче цілісне правове явище, що буденно існує, структурно поділене на складові частини та має взаємозв'язки між реальним життям, нормами права і практикою ВС, а також за його допомогою встановлено

закономірності судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

Спеціальними методами наукового дослідження, використаними в дисертації, є: *системно-структурний метод*, який використовувався під час аналізу всього предмета дисертаційного дослідження; *порівняльно-правовий* – при порівнянні законодавства зарубіжних країн (підрозділ 3.2); норм вітчизняного законодавства (розділ 1 та розділ 2), а також вітчизняного і зарубіжного кримінального процесуального законодавства (розділ 3); *історико-правовий* – при аналізі законодавчого розвитку та розвитку судової практики (розділи 1-2); *статистичний* – при роботі із судовою практикою для обґрунтування теоретичних положень роботи (розділ 1-2); *формально-логічний (догматичний)* – при аналізі викладу норм права (розділи 1-3); *соціологічний* – при узагальненні результатів дослідження результатів анкетування та практики застосування кримінального процесуального законодавства та (розділи 1-3). Усі методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку та взаємозалежності, що змогло забезпечити об'єктивність, всебічність та повноту дисертаційного дослідження.

Науково-теоретичну основу дисертації склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у сфері кримінального процесу, а також з інших галузей права, які дотичні до аналізу предмета дослідження (цивільного процесу, господарського процесу, адміністративного судочинства).

Нормативно-правовою основою дисертації є положення Конституції України, Європейської конвенції з прав людини, КПК України, рішення Конституційного Суду України і законодавство окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становить практика Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, рішення судів України, які розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень та дотичні до об'єкта і предмета дослідження, дайджести судової практики, результати анкетування, а також власний досвід автора на посаді судді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота буде першим в Україні монографічним комплексним дослідженням проблем судового

контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, та у якому сформульовано низка понять, положень, висновків і пропозицій, одержаних автором особисто, серед яких найсуттєвішими є такі:

вперше:

- визначено поняття судового контролю як засобу забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень, що є способом судового захисту у кримінальному провадженні, що врегульований нормами кримінального процесуального права за результатами незмагальної форми судового контролю та здійснювана під час підготовчого та апеляційного провадження діяльність суду з метою забезпечення дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження;

- встановлено особливості контролю за законністю прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, на відміну від судового контролю на досудовому розслідуванні, і які становлять його зміст із врахуванням таких ознак як: суб'єктна, предметна, змістовна, правова, результативна;

- визначено поняття форми судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, як диференційованої процедури перевірки законності ухвал слідчого судді, що здійснюється або судом першої інстанції під час підготовчого провадження, або судом апеляційної інстанції у випадках, коли рішення виходить за межі правового регулювання у КПК України;

- розроблено класифікацію ухвал слідчого судді, що не підлягають апеляційному оскарженню: за предметом відання; за часом ухвалення; за характером втручання у права особи;

- розроблено класифікацію ухвал слідчого судді, постановлення яких не передбачено КПК України: за процесуальним порядком прийняття рішення; за критерієм визначення можливості оскарження;

- визначено поняття судового контролю, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України – це правовий засіб забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, який полягає в можливості перевірки судом апеляційної інстанції ухвали слідчого судді, яка була

прийнята поза межами або з порушенням норм КПК України (з перевищенням повноважень) і здійснюється із застосуванням аналогії права і метою якого є виправлення судової помилки, запобігання свавілля та обмеженню прав і свобод особи через прогалини правового регулювання;

удосконалено:

- поняття правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, і визначено, що вони є врегульованими нормами кримінального процесуального права суспільними відносинами, у яких реалізуються права осіб на подачу заперечень на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню;

- структуру правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, та їх особливості;

- поняття кримінальної процесуальної форми як встановленого законом сталого правового режиму (порядку) здійснення як усієї кримінально-процесуальної діяльності в цілому, так і окремих процесуальних дій, що охоплює вимоги до них, послідовність таких дій та фіксацію їх результатів у відповідних процесуальних документах;

- форми контролю за законністю рішень слідчого судді, які правилом не підлягають апеляційному оскарженню: контроль у порядку підготовчого провадження (ч. 3 ст. 309 КПК України); апеляційний контроль «позарегламентних» рішень;

- положення про те, що заперечення за ч. 3 ст. 309 КПК України є кінцевою формою контролю перед початком розгляду справи по суті, дозволяючи оцінити ефективність досудового розслідування та його відповідність кримінально-процесуальному законодавству, а подання заперечень допомагає суду краще спрогнозувати перебіг судових засідань та ефективно спланувати час для судового розгляду справи;

- вчення про баланс між принципом *res judicata* та справедливістю щодо судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню;

дістало подальший розвиток:

- вчення про завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню;

- ідеї про гібридний формалізм у кримінальному провадженні, зокрема визначено, що гібридний формалізм у судовому контролі – правове явище, що полягає у змішуванні чітко визначених законом практик із неформальними підходами (зокрема, розробленими судовою практикою), коли закон вказує на можливість контролю, але не визначає чітких форм його реалізації;

- обґрунтування, що підготовче провадження є завершальним етапом, де функція судового контролю переходить від слідчого судді до суду, а також наукові ідеї, що доказування у підготовчому провадженні при розгляді заперечень має виключно процесуальний характер і спрямоване не на встановлення винуватості особи, а на з'ясування фактичних обставин, що мають суто процесуальне значення (законність рішення слідчого судді);

- дослідження вчення про «доступ до суду» та «доступ до правосуддя» в аспекті судового контролю за законністю прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню;

- визначення основних причин системної неефективності існуючого механізму подання заперечень під час підготовчого провадження за зразком справи «Денисюк та інші проти України»;

- ідеї про необхідність визначити чітку процедуру розгляду заперечень (навіть без вказівки на строки), поданих згідно з ч. 3 ст. 309 КПК України з метою зміни вектору від формального надання права оскарження до створення дієвого механізму його реалізації;

- обґрунтування необхідності змін окремих норм КПК України: ч. 3 ст. 309, ч. 4 ст. 534 КПК України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони зможуть бути використані у:

- науково-дослідницькій сфері – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, як в Україні, так і закордоном (під час написання дисертаційних досліджень, монографій, підручників, посібників, науково-практичних коментарів, наукових статей тощо);

- правотворчій сфері – для формування рекомендацій щодо удосконалення положень чинного законодавства в частині правового регулювання судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, (лист народного депутата – голови підкомітету з питань кримінального процесуального законодавства та оперативно-розшукової діяльності Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 285д/10-2025/277628 від 02 грудня 2025 р.);

- правозастосовній діяльності – в частині надання рекомендацій, які сприятимуть ефективному судовому контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню;

- освітньому процесі – при викладанні обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін в зміст яких входять питання пов'язані з кримінальним провадженням (акт про реалізацію результатів наукових досліджень Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 17 березня 2026 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї дисертаційного дослідження доповідались й обговорювались та оприлюднювались у виступах на міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, а саме: «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року), XXVII щорічна звітна наукова конференція науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року), «Теоретико-

прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 26 травня 2023 року), «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року), «Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року), «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року) (особистий внесок – 50%), «Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року), «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (м. Хмельницький, 27 березня 2025 року), «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 13-15 червня 2025).

Публікації. Основні положення, висновки дослідження та рекомендації, що сформульовані у дисертації, відображено у 4-х наукових фахових виданнях України, з яких одна стаття у співавторстві (особистий внесок становить 50%).

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дисертаційного дослідження. Дисертація композиційно складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 222 сторінки, із них основний текст викладено на 164 сторінках, список використаних джерел (181 найменування) становить 20 сторінок та додатки на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ

1.1. Поняття та зміст судового контролю як засобу забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень

Впровадження сучасних підходів до правового регулювання механізму судового контролю у КПК України 2012 року стало одним із правильних способів для реалізації права на справедливий суд. Судовий контроль також, поряд з іншими механізмами кримінального процесу, забезпечив і реалізацію засади верховенства права, якісно новий підхід до розуміння прав і свобод особи у кримінальному провадженні, гуманістичний підхід у кримінальному процесі. Так, до питань поняття судового контролю, його ознак, співвідношення з іншими категоріями та поняттями неодноразово звертаються як практики, так і вчені-науковці. А дослідження шляхом зіставлення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» дасть можливість встановити нові особливості судового контролю у кримінальному провадженні України.

Перш за все звернемо увагу та проаналізуємо сучасні наукові підходи, у яких розкриваються ключові поняття по окремоті (може окремо) та у співвідношенні у межах досліджень кримінального процесу.

В. Т. Маляренко визначив, що держава поступово відходить від тоталітарних уявлень у судочинстві і переходить до більш гуманних норм, спрямованих на захист прав та інтересів людини. Водночас необхідно зберегти баланс між інтересами суспільства й окремої людини [91, с. 24]. А одним із основних завдань кримінального судочинства є забезпечення належної реалізації конституційних прав і свобод людини при провадженні у кримінальній справі. На його виконання спрямовані діяльність органів розслідування, прокуратури і суду, які здійснюють широкий комплекс правоохоронних функцій. Цій меті слугує різноманітний

спектр процесуальних гарантій, які створюють режим захисту прав та законних інтересів особи у кримінальному процесі [92, с. 9].

На думку А. Р. Туманянц, право на судовий захист є одним із конституційних прав людини і громадянина, але на відміну від інших прав воно слугує гарантією всіх прав і свобод людини і громадянина. В цьому – його особливість і основна цінність. Судовий захист у правовій державі виступає найбільш ефективною формою забезпечення прав особи [165, с. 4]. Ю. О. Сапельнікова визначає ознаки судового захисту, які ми можемо конспективно відзначити такі: доступний необмеженому колу суб'єктів і поширюється на абсолютно всі права та свободи людини. Це стосується як прав, що прямо зафіксовані в Конституції України чи законах, так і тих, які не мають конкретного нормативного закріплення. Даний механізм захисту спрацьовує у випадках, коли права особи були порушені або обмежені будь-якими суб'єктами владних повноважень: державними органами, місцевим самоврядуванням, посадовцями будь-якої ланки або громадськими об'єднаннями. Надзвичайно важливо, що право на звернення до суду належить до категорії абсолютних прав, які не можуть бути обмежені за жодних обставин [137, с. 22].

Поняття судового захисту також сформоване Я. О. Тицькою та Ю. Ю. Шкодовською, які зазначили, що право на судовий захист слід розглядати як відносно невідчужуване право, що виникає на підставі норм закону і реалізується з метою захисту порушених або оспорюваних прав, свобод, інтересів людини відповідно до виробленого механізму процесуального законодавства [160, с. 350].

Саме для захисту прав і свобод людини й громадянина, на думку А. І. Бондаренко, можна звернутися до суду. Автор обґрунтовує ключову роль судової гілки влади у процесі гарантування та відновлення прав і свобод людини в Україні. Автор наголошує, що правосуддя не може бути зупинене навіть через недосконалість законодавства або відсутність конкретних правових приписів. Важливою засадою діяльності інституції є її повна незалежність від інших гілок влади, що є запорукою ефективного контролю. Суд розглядається автором як вирішальний інструмент, який забезпечує пріоритет індивідуальних інтересів

особи в державі. Таким чином, джерело окреслює фундаментальні принципи, на яких базується справедливе судочинство та правовий захист громадян [25, с. 12]. Суд відіграє роль фактора, що стримує органи слідства, а судовий контроль забезпечує громадянам доступність судового захисту під час досудового розслідування, дає можливість швидкого та ефективного відновлення порушених прав, дозволяє запровадити на досудовому слідстві елементи змагальності [176, с. 11].

На те, що судовий контроль спрямований на захист прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства, звертає увагу не один науковець [69, с. 66; 62, с. 11; 97, с. 90; 90, с. 80; 82; 51, с. 20].

Схожий підхід застосований і в рішенні Конституційного Суду України від 17.03.2020 року, в якому визначено, що «законодавець передбачив інший механізм судового захисту, яким підозрюваний, обвинувачений може скористатися, – можливість подання заперечень проти ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу під час підготовчого провадження в суді» [134]. У цьому аспекті підтвердженою є думка О. О. Рисіна про те, що однією з конституційно-правових форм здійснення судової влади в Україні, так само як і в інших правових державах світу, є судовий контроль, кількість об'єктів якого, відповідно до світової практики, поступово збільшується, хоча для кожної держави перелік таких об'єктів залишається індивідуальним [132, с. 1]. Саме тому апеляційне та касаційне провадження також називають контрольним, а не лише провадженням з перегляду судових рішень. Зокрема І. В. Гловюк стверджує, що у стадіях апеляційного провадження, касаційного провадження та виключного провадження судова діяльність має також, крім ознак правосуддя, ознаки судового контролю [43, с. 370]. Таке ж знаходимо і у праці В. Т. Нора та О. В. Капліної. Автори зазначають, що суддівське правозастосування у кримінальному провадженні не завжди є бездоганним з урахуванням суб'єктивних і об'єктивних причин, що зумовлює необхідність введення судових контрольних стадій провадження – апеляційного, касаційного, за нововиявленими або виключними обставинами [100, с. 118].

Встановлюючи у чинному КПК України кримінально-процесуальну політику законодавець, у відповідності до норм Конституції України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість надана Верховною Радою України, і в межах основних кримінальних процесуальних функцій визначив необхідність перевірки та оцінки якості кримінального провадження різними правовими засобами. Такі правові засоби охорони та захисту прав особи у кримінальному провадженні, якщо вони ефективні, є не лише проявом гарантій прав та свобод, справедливості, а у підсумку – верховенства права.

Судовий захист прав і свобод особи у кримінальному провадженні став однією з основ для змін у кримінальному судочинстві на шляху до побудови правової держави, гарантією від незаконного та необґрунтованого втручання у права та свободи особи, її безпеки. Однією із форм судового захисту прав і свобод особи у кримінальному провадженні є судовий контроль.

Незворотним процесом стає те, що у правовій державі здійснення судом функції захисту прав та свобод особи буде обґрунтовано домінувати у всій його діяльності, а чинний з 2012 року КПК України принципово змінив завдання, зміст та форму кримінального судочинства, акцентувавши увагу на захисті інтересів особи, адже, як зазначено у ч. 1 ст. 8 КПК України, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [83]. І, на сьогодні, судова влада не уособлює лише традиційний розгляд кримінальних проваджень по суті, але й юридично має можливість впливу на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування та прокуратури [31].

Водночас, на сьогодні відсутні наукові дослідження, які би акцентували увагу саме на судовому контролі у кримінальному провадженні як формі судового захисту. Саме на цей аспект звернемо увагу.

Поняття «судового захисту» у правничій науці досліджено переважно з точки зору конституційного права на судовий захист, яке не деталізовано відповідно до видів судочинства та у загальній формі передбачено частиною 1 ст. 55 Конституції України [80] або ж найчастіше досліджується науковцями з точки зору форм

захисту цивільних прав. Однак, саме дослідження у галузі конституційного права вказують на те, що судовий захист у кримінальному процесі має свої особливості, а судовий контроль є однією з його форм.

Основу для дослідження можна віднайти в юридичних позиціях Конституційного Суду України, які відображенні у його рішеннях щодо кримінальних проваджень. Акцентуємо увагу на Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236-8 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009, де визначено такий підхід: кримінальне судочинство здійснюється судами загальної юрисдикції, до компетенції яких належить не лише вирішення під час розгляду кримінальної справи по суті питання про винуватість або невинуватість особи у вчиненні злочину, а й здійснення судового контролю за додержанням законності у діяльності правоохоронних органів під час проведення дізнання та досудового слідства. Метою такого судового контролю є своєчасне забезпечення захисту й охорони прав та свобод людини і громадянина.

Закріплене на законодавчому рівні право на оскарження до суду зазначених постанов забезпечує кожній особі можливість захисту порушених прав і свобод, їх поновлення, сприяє виконанню завдань кримінального судочинства та виступає одним із механізмів забезпечення правопорядку в державі. Судовий контроль за законністю порушення кримінальної справи є ефективною гарантією прав і свобод людини та громадянина, оскільки забезпечує реалізацію права особи на судовий захист і запобігає можливим зловживанням з боку посадових і службових осіб правоохоронних органів [133].

При дослідженні судового контролю необхідно визначити його ознаки, які відображають його суть як форми судового захисту:

1. Його завданням є здійснення контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю органів досудового розслідування та прокурора під час досудового розслідування, а у випадку апеляційного оскарження ухвали слідчого судді – за

рішенням слідчого судді. Також завданням є контроль за обмеженням прав та свобод осіб у кримінальному судочинстві із врахуванням захисту прав людини в порядку застосування ст. 206 КПК України.

2. Функціями судового контролю (основними його напрямками) є правозахисна та правоохоронна.

3. Суб'єктами правозастосовної діяльності зі здійснення судового контролю є слідчі судді першої інстанції (місцевих суддів та Вищого антикорупційного суду), а також голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду. Однак провадження з апеляційного перегляду ухвали слідчого судді суддею апеляційного суду також необхідно розглядати як виконання функції судового контролю у кримінальному провадженні, тому суддя, який розглядає апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді суду першої інстанції, є також суб'єктом правозастосовної діяльності зі здійснення судового контролю.

4. Судовий контроль здійснюється з дотриманням засад кримінального провадження за окремими винятками. Наприклад, розгляд слідчим суддею клопотання про надання дозволу на обшук не здійснюється відкрито, водночас відбувається повна фіксація судового засідання технічними засобами. В аспекті ухвали про надання дозволу на обшук засада обов'язковості судових рішень має свою особливість. Так, орган досудового розслідування може її не використовувати залежно від обставин кримінального провадження: для нього вона не є обов'язковою, а є обов'язковою лише щодо особи, яка залучається до правовідносин обшуку.

5. Приводом до здійснення судового контролю є: 1) скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування, а також апеляційні скарги на ухвали слідчих суддів; 2) клопотання органів досудового розслідування та/або прокурора; 3) самостійне виявлення слідчим суддею відомостей про порушення прав особи, яка тримається під вартою чи під час затримання.

6. Підставами для здійснення судового контролю є: 1) наявність у скарзі на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування, а також апеляційній скарзі на ухвали слідчих суддів відомостей про процесуальні

правопорушення; 2) необхідність проведення контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів, проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій тощо з метою перевірки наявності достатніх відомостей, які обґрунтовано вказують на необхідність проведення таких дій; 3) наявність відомостей, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому КПК України порядку, або ж наявні інші відомості, які свідчать про необхідність здійснення захисту прав людини в порядку ст. 206 КПК України.

Але у КПК України передбачений ще один особливий вид судового контролю, який відповідає його завданням та функціям як формі судового захисту. Знаходимо його у частині 3 ст. 309 КПК України, де визначено, що на ті ухвали слідчого судді, які під час досудового розслідування оскарженню не підлягають, то щодо них можуть бути подані учасниками підготовчого провадження в суді заперечення [83]. За таких умов суд, який розглядає провадження в судді першої інстанції, фактично здійснює судовий контроль за своєчасним та ефективним забезпеченням захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина.

Вважаємо, що судовий контроль у кримінальному провадженні як форма судового захисту не є новим процесуальним інститутом, але є мало дослідженим. Поза увагою науковців залишається чимало питань, які пов'язані із системністю такої форми судового захисту у кримінальному провадженні, її синергії із іншими формами захисту.

Однак у праці О. В. Шутенко знаходимо те, що дія принципу диспозитивності, на думку автора, відносно суду полягає у тому, що згідно з законом суд наділений диспозитивними правами й обов'язками, що дозволяють йому впливати на рух процесу по справі та сприяти здійсненню процесуальних прав та обов'язків учасниками процесу. ... Наявність в законі цілого ряду подібних диспозитивних прав суду витікає з його функції по здійсненню правосуддя, в руслі

якої суд реалізує також функцію забезпечення законності при розгляді справ, контролюючу функцію, компенсаторну та функцію захисту права [181, с.9-11]. Враховуючи викладене вище, дозволимо собі не погодитись із думкою автора про те, що функція захисту права є, поряд з іншими, складовими функції правосуддя.

Що ж до судового контролю і правосуддя, то О. І. Полухович зазначив, що вони, напевне, є найбільш близькими за своєю правовою природою кримінальними процесуальними функціями, хоча це, на його погляд, не виключає існування низки принципів відмінностей [110, с. 167].

На такі відмінності звертає увагу і ряд учених. Так, Н. К. Макаренко описує сучасну наукову дискусію щодо правової природи судового втручання у сферу конституційних свобод громадян під час досудового розслідування. Основна увага приділяється існуванню двох фундаментальних підходів до визначення ролі судді у цьому процесі. Частина правознавців класифікує таку діяльність як реалізацію спеціальної функції судового контролю, спрямованого на захист прав особи. Водночас інша група дослідників переконана, що ці повноваження виконуються безпосередньо в межах здійснення правосуддя [89, с. 117]. Саме поняття функції судового контролю, як і функції правосуддя на стадії досудового розслідування, і надалі залишається актуальним предметом наукових досліджень у контексті визначення повноважень слідчого судді та аналізу ухвалених ним процесуальних рішень. Правосуддя є самостійним напрямом державної діяльності, що охоплює судовий розгляд і вирішення у судовому засіданні питань кримінального провадження щодо встановлення винуватості обвинуваченої особи та ухвалення відповідного судового рішення. Водночас повноваження слідчого судді можуть розглядатися крізь призму більш вузького розуміння правосуддя – як здійснення судового контролю за обмеженням прав і свобод людини та громадянина під час досудового розслідування. Аналіз останніх наукових досліджень, як зазначає автор, дає підстави стверджувати, що розширення меж судового контролю у кримінальному провадженні є наступним етапом переосмислення його значення у кримінальному процесі [107, с. 284].

На визначенні поняття «правосуддя» акцентовано увагу у статті

В. Т. Комзюк. Зазначено, що правосуддя – це вид державної діяльності, механізм реалізації судової влади, її основна функція, що полягає у розгляді і вирішенні в судових засіданнях судових справ, що здійснюється судами у формі цивільного, кримінального, адміністративного та господарського судочинства з дотриманням встановленої законом процесуальної форми та принципів [78, с. 91].

Н. П. Сиза розкриває сутність правосуддя як ключової складової кримінального процесу, що реалізується виключно судовими органами. Автор наголошує, що ця функція полягає у дослідженні доказів та встановленні істини для прийняття справедливого й законного рішення. Процес охоплює декілька етапів, починаючи від підготовчого засідання і завершуючи переглядом справ у вищих інстанціях. Головною метою такої діяльності є остаточне вирішення кримінального позову з дотриманням чітко визначених правових процедур. Усі дії суду на цих стадіях спрямовані на забезпечення об'єктивності та обґрунтованості фінального вироку або ухвали. Таким чином, автор визначає правосуддя як фундаментальний інструмент захисту прав через розгляд справи по суті [140, с. 60].

Правосуддя і судовий контроль мають багато спільного, згідно Л. П. Сушко. Перш за все, це суспільні відносини, що складаються у сфері функціонування судової влади, де найчіткіше виражені охоронна і регулятивна функції держави. Спільними є конституційні принципи організації і здійснення правосуддя і судового контролю, а також особливий процесуальний, чітко регламентований законом, порядок розгляду судових справ. Проте, разом із спільними рисами, правосуддя і судовий контроль мають істотні відмінності. Перш за все – це різні форми державної діяльності, в яких знаходить свою реалізацію судова влада. Правосуддя – це форма державної діяльності, яка здійснюється лише судовою владою. Контроль – функція різних інститутів системи управління суспільними процесами, це самостійна, значуща організаційно-правова форма державного управління, властива всім гілкам державної влади: законодавчій, виконавчій та судовій [155, с. 19]. На тому, що судовий контроль є інша, допоміжна по відношенню до правосуддя форма здійснення судової влади акцентує свою увагу В. І. Чорнобук [175, с. 6].

Отже, судовий захист – це дієвий механізм гарантування прав і свобод у кримінальному провадженні, а судовий контроль – є способом судового захисту. При цьому необхідно враховувати, що такий контроль здійснюється не лише під час досудового розслідування, але під час судових стадій кримінального провадження.

Водночас правосуддя та судовий контроль є окремими функціями у кримінальному процесі. Їх відмінності пов'язані зі стадійністю кримінального провадження, а також їхньою метою та формою реалізації. Суб'єктний склад реалізації правосуддя та судового контролю не завжди різний. Так, у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України, суд здійснюватиме судовий контроль за ухвалами слідчого судді, які оскарженню не підлягають, а також правосуддя у цьому ж кримінальному провадженні [31, с. 203-207].

Сьогодні необхідно вести мову про існування двох форм судового контролю у кримінальному провадженні в суді I інстанції: змагальної та незмагальної. А їх суть та особливості спробуємо встановити.

Змагальна форма судового контролю присутня тоді, коли під час вирішення питань, які є юрисдикцією судового контролю, застосовані, поряд з іншими, засади змагальності сторін свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, гласності і відкритості судового провадження та повного фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Наприклад, обрання, зміна чи скасування запобіжного заходу підозрюваному.

Незмагальна форма судового контролю передбачає відсутність участі сторони захисту або інших учасників кримінального провадження під час розгляду клопотання сторони обвинувачення, а відповідно, відсутність змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, а також гласності і відкритості судового провадження з фіксуванням технічними засобами судового засідання та з окремими особливостями права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Наприклад: розгляд клопотань про дозвіл на проведення обшуку, негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Однак, на відміну від змагальної форми судового контролю, КПК України встановив постфактум – контроль за процесуальними діями та рішеннями для незмагальної форми судового контролю. Один із них передбачений у ч. 3 ст. 309 КПК України та передбачає можливість подання заперечень під час підготовчого провадження в суді на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, інший – під час оцінки допустимості та достовірності доказів у судовому провадженні.

Таким чином відмінність змагального та незмагального судового контролю полягає у наступному:

- змагальна форма судового контролю відбувається за участю сторін кримінального провадження під час гласного та іноді відкритого розгляду з фіксацією технічними засобами судового засідання з питань, що підпадають під юрисдикцію судового контролю, при цьому під час незмагального судового контролю присутня лише сторона обвинувачення, а пряма вказівка на фіксування технічними засобами судового засідання є лише щодо розгляду клопотання про надання дозволу на проведення обшуку;

- при змагальній формі судового контролю передбачено право на оскарження рішення, прийнятого за результатами такого контролю в апеляційному порядку, а при незмагальній формі судового контролю окремий порядок не визначений (під час розгляду кримінального провадження по суті або під час перегляду) та поглинається нормами КПК України, які встановлюють порядки судового провадження в суді першої інстанції та перегляду судових рішень, або ж щодо нього є узагальнене та недеталізоване посилення (ч. 3 ст. 309 КПК України);

- за результатами оскарження судового рішення у порядку судового контролю визначена форма рішення – ухвала; за результатами незмагальної форми судового контролю форма рішення у КПК України не визначена.

Проблемним з точки зору визначення форми судового контролю є оскарження тимчасового доступу до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, що посвідчують користування правом на здійснення

підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність. Зокрема, не деталізовано у нормах КПК України, чи розгляд такої скарги відбувається за участю особи, яка подавала клопотання про такий тимчасовий доступ. Як видно з вище викладених думок науковців, а також багатьох інших [23, с. 222; 41, с. 223; 148, с. 119; 90, с. 80; 165, с. 6; 23, с. 228; 69, с. 12; 175, с. 14], поняття судового контролю у переважній більшості асоціюється зі стадією досудового розслідування кримінального провадження і має ряд ознак:

1. Це діяльність, яка здійснюється слідчими суддями;
2. Ця діяльність ініціюється сторонами кримінального провадження, а також іншими учасниками кримінального провадження з підстав передбачених КПК України (окрім випадків передбачених ст. 206 КПК України);
3. Ця діяльність спрямована на контроль за обмеженням прав та свобод фізичних і юридичних осіб під час досудового розслідування, а також на перевірку законності прийнятих процесуальних рішень та вчинених процесуальних дій, усунення бездіяльності під час досудового розслідування. Часто перевірка здійснюється лише щодо законності підстав;
4. Під час цієї діяльності не вирішуються питання про винуватість чи невинуватість особи, а оцінка поданих клопотань чи скарг часто здійснюється із врахуванням обґрунтованої підозри;
5. За його результатами не всі прийняті ухвали підлягають оскарженню, а також встановлено особливий порядок оскарження;
6. Дозвіл на розгляд більшості ініційованих питань без участі зацікавлених осіб або з заборонаю такої участі (наприклад, особи у якої будуть здійснювати обшук, особи щодо якої проводять негласні слідчі (розшукові) дії).

Але, на відміну від судового контролю на досудовому розслідуванні, контроль під час підготовчого провадження за прийнятими слідчим суддею рішень має свої особливості, які становлять його зміст:

- суб'єктна – такий контроль здійснюється судом, а не слідчими суддями;

- предметна – ця діяльність спрямована на перевірку законності прийнятих рішень: як підстав, так і порядку прийняття та змісту такого рішення;
- змістовна – не вирішуються питання про винуватість чи невинуватість особи;
- правова – детально не врегульована, містяться лише окремі згадки про таку діяльність;
- результативна – за результатами контролю за прийнятими слідчим суддею рішень, здійсненого судом апеляційної інстанції, суд може залишити ухвалу без змін, скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу (ч. 3 ст. 407 КПК України), а за результатами контролю щодо ухвал слідчого судді, які оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді, – результативність не визначена.

Враховуючи викладене вище про існуючі прогалини правового регулювання судового контролю щодо прийнятих слідчими суддями рішень, необхідно звернути увагу на аспекти перевірки законності прийнятих слідчими суддями рішень.

Хоча існує кардинальна думка про те, що процесуальні акти, які приймає слідчий суддя в рамках кримінального провадження, безумовно є рішеннями. Натомість їх не можна ототожнювати із судовими рішеннями лише на тій підставі, що вони приймаються під дахом такої державної установи як суд [68, с. 56]. Не погоджуючись із нею, зазначимо про те, що і в ст. 110 КПК України, і в ст. 369 КПК України існує пряма вказівка на ухвалу слідчого судді як один із видів судового рішення.

Щодо питання законності судового рішення науковцями обрані такі підходи:

- 1) законність як вимога до судового рішення [63, с. 69; 178; 138; 142; 88, с. 10];
- 2) законність як властивість судового рішення [63, с. 69; 105, с. 120].

Загалом, більшість науковців, а також практиків схиляються до думки про те, що законність – це вимога до судового рішення. Такої ж думки дотримується А. М. Комаренко, який розкриває фундаментальні критерії законності судового рішення у межах цивільного судочинства. Автор наголошує, що правомірний

вердикт ґрунтується на суворому дотриманні процесуальних норм протягом усього розгляду справи. Крім того, ключовою вимогою є точне застосування матеріального права для справедливого розв'язання спору. Важливим аспектом є використання тих законодавчих актів, які були чинними безпосередньо в момент здійснення правосуддя. Таким чином, аналізуючи думку автора, легітимність рішення забезпечується поєднанням процедурної точності та правильної юридичної оцінки суті конфлікту [77, с. 168].

Згідно Н. П. Сизої законність і обґрунтованість ухвал слідчого судді, постановлених за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора під час досудового розслідування, передбачає встановлення відповідності вимогам КПК об'єкта, суб'єкта, строку оскарження, дотримання слідчим суддею порядку розгляду скарг, з'ясування обставин, якими обґрунтовуються вимоги скарги та заперечення проти неї, а також інших обставини, які мають значення для встановлення правомірності рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора. Ще однією умовою законності ухвали слідчого судді є дотримання процесуальної форми її постановлення [142, с. 41-42]. Аналізуючи працю авторки, можна встановити, що законність ухвали слідчого судді забезпечується: ухваленням рішення належним компетентним суб'єктом; належним встановленням правових і фактичних підстав для постановлення ухвали; дотриманням установленої процесуальної форми її постановлення. При цьому належне встановлення фактичних підстав для ухвалення рішення слідчим суддею забезпечує його обґрунтованість.

А для ухвалення законного й обґрунтованого рішення щодо застосування заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя повинен встановити як правові, так і фактичні підстави для постановлення відповідної ухвали. Це передбачає дотримання вимог КПК України, що регламентують застосування такого заходу, а також належне встановлення обставин, які є підставами й умовами його застосування, на основі оцінки доказів з погляду їх належності, допустимості та достовірності.

Законність та обґрунтованість ухвал слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, що пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод громадян, зумовлюються дотриманням вимог КПК України щодо змісту клопотання, з яким звертається слідчий за погодженням із прокурором або прокурор, а також порядку його розгляду слідчим суддею. Під час такого розгляду слідчий і прокурор мають довести наявність достатніх підстав для проведення відповідної слідчої чи негласної слідчої (розшукової) дії.

Законність та обґрунтованість ухвал слідчого судді, постановлених за результатами розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування, передбачають встановлення відповідності вимогам КПК України щодо об'єкта, суб'єкта та строків оскарження, дотримання слідчим суддею порядку розгляду скарг, з'ясування обставин, якими обґрунтовуються вимоги скарги та заперечення проти неї, а також інших обставин, що мають значення для визначення правомірності рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора [142, с. 42-43].

При цьому науковцями в доктрині розроблено поняття попереднього та подальшого судового контролю для перевірки обґрунтованості та законності процесуальних рішень.

Так, з аналізу статті Д. В. Пінчука, встановлено, що у системі кримінального судочинства на стадії досудового розслідування виділяють дві форми здійснення судового контролю. Перша форма (попередній контроль) полягає в тому, що для проведення конкретних заходів процесуального примусу або слідчих дій необхідно отримати дозвіл судді. Суддя надає таку санкцію лише після перевірки законності та наявності достатніх підстав для їхнього застосування. Друга форма (наступний контроль) проявляється через механізм оскарження дій чи рішень слідчого. У цьому разі суд перевіряє правомірність уже вчинених кроків або прийнятих рішень за скаргами учасників процесу та виносить остаточний вердикт у встановлені законом терміни. Обидва види контролю мають спільну мету: гарантування та захист фундаментальних прав і свобод громадян. Ця діяльність судді безпосередньо пов'язана з подальшою перспективою розвитку справи та

спрямована на забезпечення законності процесуальних дій ще до моменту передачі справи до суду для розгляду по суті [106, с. 8-9].

На думку А. Д. Дзюрбеля судовий контроль у досудових стадіях кримінального судочинства – одна з судових функцій, один з напрямів, видів діяльності суду, який має два підвиди. Суть першого полягає в діяльності з перевірки на предмет законності та обґрунтованості дій та рішень слідчого, які були оскаржені у встановленому законом порядку до суду заінтересованими особами (наступний судовий контроль). А суть другого полягає в тому, що закон передбачає можливість застосування органами досудового слідства певних заходів процесуального примусу, у т.ч. і слідчих дій, які тимчасово обмежують конституційні права і свободи особи, лише за рішенням судді, що базується на попередній перевірці законності та обґрунтованості їх здійснення (попередній судовий контроль). Якщо здійснення попереднього судового контролю спрямовано переважно на попередження та виявлення слідчих помилок, то судовий контроль під час розгляду скарги певної особи на дії та рішення органів досудового слідства, має за основне призначення усунення слідчих помилок, якщо такі дійсно були ними допущені [57, с. 9-10].

Попередній судовий контроль, згідно Д. М. Мірковець, визначається як система взаємопов'язаних дій, спрямованих на перевірку законності та обґрунтованості рішень і заходів органів досудового розслідування. З праці зрозуміло, що цей процес передбачає оцінку того, чи відповідають дії та рішення вимогам законодавства і чи вчинені вони в межах визначених повноважень, що дозволяє підтвердити або спростувати їхнє юридичне значення.

Такий механізм контролю забезпечує не лише дотримання норм права, а й гарантує стабільність та передбачуваність процесу розслідування, особливо в контексті застосування заходів, які обмежують права осіб. Результатом цього контролю є ухвала слідчого судді – акт правозастосування, який визначає права та обов'язки відповідних суб'єктів і безпосередньо впливає на процесуальні відносини. При цьому важливо, що попередній судовий контроль виступає гарантом законності діяльності слідчого, дізнавача чи прокурора, але не є втручанням у їхню процесуальну самостійність і не обмежує її [95, с. 401].

Подальший судовий контроль – перевірка законності та обґрунтованості вже проведеної процесуальної дії [53, с. 164].

Л. М. Кирій розширила форми судового контролю до трьох, визначивши їх таким чином: 1. Попередній, що полягає у розгляді і вирішенні подань про проведення процесуальних і оперативних дій, пов'язаних з обмеженням конституційних прав громадян. 2. Подальший в межах стадії досудового розслідування, коли судом розглядаються скарги на незаконні і необґрунтовані дії і рішення органу дізнання, слідчого і прокурора. 3. Подальший в судових стадіях процесу – це виявлення порушень, допущених при розслідуванні, у ході судового розгляду і на наступних стадіях процесу. Відзначено, що серед критеріїв попередження свавільних і безпредметних скарг повинно бути, по-перше, що рішення і дії (бездіяльність), які оскаржуються, торкалися інтересів осіб, які приймають участь у судовому провадженні. По-друге, скарга повинна стосуватись порушення конституційних прав і свобод заявника чи неможливості доступу до здійснення правосуддя [69, с. 10].

Із урахуванням розроблених класифікацій судовий контроль за прийнятими слідчим суддею рішеннями необхідно класифікувати як подальший (наступний) у судових стадіях процесу (і в порядку ч. 3 ст. 309 КПК України, і в порядку апеляційного провадження). В цілому його зміст має відповідати умовам судового контролю під час досудового розслідування із врахуванням його особливостей.

Сутнісним змістом судового контролю за досудовим розслідуванням, на думку Ю. О. Сапельнікової, є те, що суд перевіряє правильність дій або обґрунтованість бездіяльності органів та посадових осіб. Якщо буде встановлено, що було порушено законодавство, суд або приймає рішення, яке зобов'язує діяти в порядку, встановленому законом, або виконує роль «негативного законодавця», скасовуючи незаконні акти. Це одна з найголовніших особливостей судового контролю, що відрізняє його від контрольної діяльності інших державних органів [137, с. 26-27].

О. І. Козаченко визначив, що зміст судового контролю – це система передбачених законодавцем і здійснюваних у чітко визначеній процесуальній

формі дій (процедур) та рішень суду і сторін щодо вирішення предмету контролю з метою: попередження незаконного порушення чи обмеженням конституційних прав громадян; поновлення або компенсації порушених прав; відміни незаконних актів (визнання їх такими, що не мають юридичної сили), винесених або отриманих із порушенням установленної законодавцем процесуальної форми [76, с. 180]

В. Л. Ортинський зазначив, що змістом судового контролю є система передбачених законодавцем і здійснюваних в строгій процесуальній формі дій, процедур та рішень суду з розгляду і вирішення предмета контролю з метою а) попередження незаконного порушення або обмеження прав громадян; б) відновлення порушених прав; в) скасування незаконних актів, винесених або отриманих з порушенням встановленої законодавцем кримінально-процесуальної форми, чи невідповідних вимогам законності та обґрунтованості процесуальних рішень [102, с. 209].

Із врахуванням вище викладених думок можна стверджувати однозначно, що судовий контроль за прийнятими слідчими суддями рішеннями в порядку апеляційного провадження цілком відповідає змісту судового контролю за виключенням предмета контролю – ухвали слідчого судді. Це і є особливістю саме такого контролю. Тому щодо його змісту можна погодитись із думкою В. Л. Ортинського та О. І. Козаченко. Але визначена у ч. 3 ст. 309 КПК України норма про те, що інші ухвали слідчого судді, окрім тих, які визначені у ч. 1-2 ст. 309 КПК України, оскарженню не підлягають і лише заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді I інстанції як вид судового контролю, на сьогодні має особливості своєї форми, адже вона передбачена законодавцем, але відсутня чітко врегульована форма кримінальної процесуальної діяльності з такого контролю (як не визначений комплекс процесуальних дій, так і не врегульовано процесуальне рішення за формою такого контролю). Так, суддя Автозаводського районного суду міста Кременчука Полтавської області Н. С. Алексашина зазначила, що наразі склалась судова практика, коли розгляд заперечень на ухвалу слідчого судді фактично прирівнюється до оцінки допустимості доказів, яка здійснюється в загальному

порядку і зазвичай відбувається у нарадчій кімнаті під час ухвалення вироку [16].

Водночас, оцінюючи правову природу такого судового контролю, цілком можна ствердно сказати, що він спрямований на відновлення порушених прав, а в окремих випадках – і на попередження незаконного обмеження прав особи. Відсутність чітко врегульованої форми кримінальної процесуальної діяльності з такого контролю компенсується за рахунок субсидіарного застосування норм права щодо окремих процесуальних дій, але, в цілому, вирішення цього завдання має ґрунтуватись на реалізації положень ч. 6 ст. 9 КПК України про те, що у випадках, коли положення КПК України не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України [83].

На нашу думку, для врегулювання цього необхідно застосовувати наступні засади кримінального провадження, які можна поділити на 2 групи щодо досліджуваного правозастосування:

1. Загальні (ті, у яких визначені гарантії прав та свобод людини):

1) верховенство права. Під час реалізації цієї засади щодо судового контролю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, але заперечення щодо них можуть бути подані під час підготовчого провадження, а також тих, які не передбачені КПК України, має бути застосовано людиноцентристський підхід. Кримінальне провадження не має бути самоціллю. Судовий контроль має бути елементом бездоганної системи, у якій людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

2) законність. Реалізація засади законності першочергово пов'язана із реалізацією аналогії права, яка передбачена у ч. 6 ст. 9 КПК України, а відповідно і реалізацією положень законності, які визначені у ч. 1 ст. 9 КПК України. Найбільш проблемним є застосування саме аналогії права для застосуванню судового контролю ухвал слідчого судді, які не підлягають оскарженню, але щодо них можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження. Водночас, як нами зазначено щодо судової практики у підрозділі 2.3 нашої роботи, вона вже застосовується щодо ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України.

У сучасних дослідженнях науковці позитивно ставляться до використання аналогії закону, за якої суд, а також учасники кримінального провадження діють за правилами, що врегульовують схожі правові відносини, але яка не визначена у нормах КПК України. Прикладом такого застосування може бути подання захисником до суду клопотання про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Таке здійснюється по змісту і по формі за аналогією із поданням такого аналогічного клопотання прокурором.

Але така аналогія також включає застосування засад кримінального провадження, і тому цілком зрозуміла думка законотворців про закріплення більш узагальненого правила поведінки учасників кримінального провадження у випадках, коли під час кримінальної процесуальної діяльності виникають ситуації, які потребують застосування аналогії.

Необхідно також вести мову і про те, що застосування аналогії права у кримінальному процесі має свої особливості, які пов'язані зі специфікою кримінального провадження (можливості обмеження прав осіб, застосування державного примусу тощо). Саме тому спробуємо коротко викласти основні рекомендації із застосування аналогії у кримінальному процесі України:

1. Застосовується у випадках, коли норми КПК України не регулюють питання кримінального провадження, тобто відсутні взагалі, а відносини в межах кримінально-процесуальної діяльності не можуть набути статусу правових відносин внаслідок відсутності правової норми, яка би їх урегулювала.

2. Застосовується у випадках, коли норми КПК України неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, тобто кримінально-процесуальні відносини існують, але норма права, що під час їх існування використовується, потребує деталізації прав та обов'язків учасників, які її мають застосувати або використати інші форми реалізації права.

3. Застосування аналогії права недопустиме для випадків, коли обмежуються права та свободи особи або її інтереси, у тому числі й покладаються

додаткові обов'язки (примітка: не стосується щодо осіб, перелік яких визначений у ч. 1 ст. 9 КПК України – О. В.).

4. Застосування аналогії права має відбуватись із урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

5. Неможливо застосування аналогії права для ситуацій, що виникли та схожі на ті, що вважаються виключними випадками.

6. Недопустиме покладання невідповідних функцій чи завдань, розширення прав на осіб, які визначені у ч. 1 ст. 9 КПК України (суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади).

7. При застосуванні аналогії права обов'язковим є мотивування суб'єктом застосування необхідності такої аналогії у процесуальному рішенні із роз'ясненням відповідності такого застосування загальним засадам кримінального провадження [172].

3) рівність перед законом і судом. Така засада кримінального провадження беззаперечно є, поряд з іншими, міжнародним стандартом прав людини з метою унеможливлення дискримінації під час подання заперечень на ухвали слідчих суддів, а також їх врахування чи оскарження ухвал, які не передбачені КПК України;

4) повага до людської гідності. Особливу увагу звертає на себе загальне положення ч. 3 ст. 11 КПК України про те, що «кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження [83]». Хоча це твердження міститься у засаді, яка регулює повагу до людської гідності під час кримінального провадження, але, на нашу думку, повністю застосовна і не лише до відносин, які стосуються судового контролю за рішеннями слідчого судді, які не підлягають оскарженню, і щодо яких можуть бути подані заперечення. Адже, якщо на думку особи, відсутня законність ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню, то процедура та результат подання заперечень під час підготовчого провадження є тим засобом, який не заборонений законом, а в частині права на

подачу таких заперечень – передбачений законом. Щодо ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України, також вказівка на можливість захищати свої права, свободи та інтереси, порушені під час кримінального провадження є надзвичайно необхідною та застосовною.

5) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Провадження з судового контролю за ухвалами слідчих суддів, які не підлягають оскарженню і щодо яких можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження, а також ухвал, які не передбачені КПК України, має відбуватись із реалізацією презумпції невинуватості щодо такої особи та підходом до оцінки з точки зору того, що процесуальні рішення, дії чи бездіяльність, про які зазначається у запереченні, мали би бути законними та обґрунтованими і не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом.

б) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Під час подачі заперечень захисником чи законним представником, обвинувачений може не висловлювати будь-яку власну думку щодо таких заперечень. Таке ж застосовно до ухвал слідчого судді, які не передбачені КПК України.

7) забезпечення права на захист. В аспекті цієї засади кримінального провадження, по-перше, подання заперечень можна розглядати як реалізацію права на захист, по-друге, така реалізація може бути здійснена самостійно обвинуваченим або через захисника, по-третє, для реалізації такого права учасникам під час підготовчого провадження має бути надана можливість такої реалізації (як в аспекті роз'яснення обвинуваченому його права подавати такі заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, так і про це головуючий має оголосити учасникам підготовчого провадження). Щодо ухвали слідчого судді, постановлення якої не передбачено КПК України, подання апеляційної скарги на таку ухвалу є способом реалізації права на захист.

2. Функціональні (ті, які урегульовують процес судового контролю під час підготовчого судового провадження щодо ухвал слідчого судді, які оскарженню не

підлягають, а заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження та ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України):

1) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень. Передбачений у ч. 3 ст. 309 КПК України механізм подання заперечень на ухвали слідчих суддів є сам по собі способом реалізації такої засади як подання скарги на «неоскаржувану» ухвалу.

2) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. В аспекті реалізації цієї засади, цілком прийнятним буде надати іншій стороні право висловити власну думку щодо заявлених заперечень або апеляційної скарги.

3) безпосередність дослідження показань, речей і документів. На нашу думку, для реалізації такої засади суд має дослідити ухвалу, щодо якої подаються заперечення або апеляційна скарга, щодо ухвал слідчого судді, які не передбачені КПК України. Мотивація наступна: будь-яке процесуальне рішення, якщо з ним не погоджується учасник провадження і оскаржує його – воно досліджується; будь-який доказ, який сторони надали суду – також досліджується, за винятком очевидно недопустимих. Тому неправильно оголошувати заперечення на те, що суд не зможе дослідити, адже тоді логіко-мислинне діяльність судді буде «зв'язана» суб'єктивними думками того, хто подає заперечення, а також тих, хто висловлює свою думку щодо них, і не заснована на об'єктивізмі, або оскаржувати ухвалу, щодо якої є пряма заборона у КПК України на оскарження.

4) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Досліджувані механізми є засобами забезпечення такого права.

5) диспозитивність. Перш за все необхідно розглядати право сторін на подання таких заперечень і апеляційних скарг, а судова практика показує, що це не постійно застосовуваний сторонами механізм (зокрема, щодо подання заперечень). По-друге, у контексті того, що суд у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень, які передбачені КПК України, то у цьому випадку законодавець надав вказівку на те, що за результатами реалізації права на подання заперечень суд має вирішити

таке питання. Щодо оскарження ухвали, постановлення якої не передбачено КПК України, тут, радше, застосовується комплекс інших засад кримінального провадження.

б) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами. Ця засада стосується загальної процедури проведення підготовчого судового провадження та віднесена нами до категорії тих, що регулюють процес реалізації права на заперечення проти ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також апеляційного провадження щодо оскарження ухвали, постановлення якої не передбачено КПК України.

9) мова, якою здійснюється кримінальне провадження. Ця засада також стосується загальної процедури проведення підготовчого судового провадження та апеляційного провадження й віднесена нами до категорії тих, які регулюють процес реалізації права на заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

3. Змістовні (ті, щодо порушення прав та свобод яких можуть бути подані такі заперечення або оскаржуватись ухвали, які не передбачені КПК України). Аналізуючи систему засад кримінального провадження, можна ствердно сказати, що можливі порушення усіх засад кримінального провадження; і тих, які визначено як загальні, і тих, які визначено як функціональні, а також тих, що не увійшли до переліку вище (зокрема, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності, заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, публічність, розумність строків), і щодо них можуть бути подані заперечення або апеляційна скарга.

1.2. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню: поняття, завдання та структура

Час вносить окремі корективи у розвиток суддівської діяльності. Ознакою сучасності є використання під час здійснення правосуддя підходу, в якому на першому місці – верховенство права. У сфері судочинства особливої актуальності набувають кримінально-процесуальні правовідносин, які виникають у результаті такого особливого виду державно-правової діяльності. У зв'язку із цим значно зросла роль суду у здійсненні кримінального судочинства, а також ступінь правової регламентації його діяльності, одним із елементів якої є судовий контроль за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню.

Водночас норми КПК України постійно змінюються і доповнюються, з окремих питань є прогалини правового регулювання, що має наслідком необхідність удосконалення кримінальної процесуальної форми. Наукова розробка кримінально-процесуальних відносин щодо судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є необхідним методологічним кроком для створення комплексу пропозицій як для удосконалення нормативно-правових актів, так і судової практики з окресленого питання. Але дослідження кримінально-процесуальних правовідносин у науці кримінального процесу піднімається нечасто, хоча таке дослідження може стати шляхом для вирішення багатьох проблем правозастосовної діяльності.

У кожній із галузей права правовідносини мають свої відмінності. Також варто враховувати, що будь-яке правовідношення – не сталий зразок правового зв'язку, а його динамічна модель, яка, за можливості, охоплює всі його варіанти, форми і соціальні прояви [39, с. 93].

Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є різновидом кримінальних процесуальних правовідносин. А з метою встановлення поняття таких

правовідносин звернемося до наукових праць у яких досліджено поняття та ознаки кримінальних процесуальних правовідносин.

Теоретична розробка теорії кримінальних процесуальних правовідносин має значення для розвитку ряду наук, як: загальної теорія права, кримінального права, криміналістики, філософії права, та ряду інших правових та суспільних наук. Практичне значення розробки, зазначеної теорії, полягає в збалансуванні форм реалізації норм кримінального процесу з орієнтацією на соціальні та економічні процеси, які підтримують життя системи кримінальної юстиції України в умовах глобалізованого впливу злиття правових систем [29, с. 186].

Згідно М. А. Погорецького, правовідносини становлять сутність кримінального судочинства. У системі кримінально-процесуальних відносин реалізуються повноваження державних органів, відповідальних за вирішення кримінальної справи, з одного боку, а з іншого боку – реалізуються процесуальні права і захищаються матеріально правові та процесуальні інтереси учасників процесу, а також інших осіб, що залучаються до сфери кримінального судочинства [109, с. 6]. Кримінально-процесуальні відносини реально функціонують у двох аспектах: по-перше, у їхній системі, як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених відносин; по-друге, – як одиничні процесуальні відносини, що складають систему [109, с. 11]. Автор кримінально-процесуальні правовідносини визначив як відносини, що врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства, котрі виникають, розвиваються та припиняються в сфері кримінального судочинства, в межах яких, за допомогою державних органів та їх посадових осіб, що наділені правом провадження у кримінальних справах, реалізуються процесуальні права осіб, які залучаються чи допускаються до кримінального судочинства і захищаються їхні матеріально-правові, процесуальні та інші законні інтереси, а також реалізуються повноваження цих органів та їх посадових осіб [109, с. 27]. У цьому визначенні автор розглядає кримінально-процесуальні правовідносини як комплексну систему, що функціонує виключно в правовому полі кримінального судочинства. На думку автора, ці відносини не є статичними, а проходять через повний життєвий цикл: від моменту їхнього

виникнення до розвитку та остаточного припинення, при цьому кожен етап суворо регламентований нормами кримінально-процесуального законодавства.

Здійснюючи аналіз, можна виділити такі ключові аспекти авторського бачення: автор підкреслює, що правовідносини реалізуються через діяльність державних органів та посадових осіб, які мають специфічні повноваження на провадження у кримінальних справах; важливою складовою думки автора є те, що ці відносини слугують механізмом для реалізації процесуальних прав осіб, які залучаються до судочинства; у тексті наголошується, що правовідносини спрямовані на захист матеріально-правових, процесуальних та інших законних інтересів учасників процесу; автор фактично синтезує в одному визначенні як владні повноваження державних інституцій, так і гарантії прав особи, об'єднуючи їх у межах єдиного процесуального простору. Таким чином, авторська концепція трактує кримінально-процесуальні правовідносини не просто як формальну процедуру, а як динамічне середовище для законної реалізації прав і обов'язків усіх суб'єктів судочинства.

На думку В. А. Вінниченка кримінальні процесуальні правовідносини є різновидом суспільних відносин, які врегульованні нормами кримінального процесуального права, з метою захисту особи, суспільства, міжнародного правопорядку та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [29, с. 187]. Пізніше автор зазначив, дещо інше. У результаті аналізу наукового доробку автора можна дійти висновку, що він розглядає кримінальні процесуальні правовідносини як цілісну систему, що має чітко виражений державний та правоохоронний вектор.

Аналізуючи працю автора, можна виділити такі ключові аспекти його бачення цієї категорії: автор акцентує на тому, що ці правовідносини базуються на засадах владного підпорядкування, де однією зі сторін обов'язково виступає апарат держави, а регулятивною основою є не лише національне кримінальне процесуальне законодавство, а й норми міжнародного права; у праці простежується думка, що метою правовідносин є не просто формальне ведення справи, а комплексний захист – від інтересів окремої особи до безпеки міжнародного

правопорядку в цілому; автор розглядає правовідносини як інструмент забезпечення справедливості, де балануються інтереси невідворотності покарання для винних та абсолютного захисту невинуватих від необґрунтованого засудження чи примусу; важливим елементом авторського аналізу є орієнтація на «належну правову процедуру», що має забезпечувати швидкість, повноту та неупередженість на кожному етапі розслідування та судового розгляду. Таким чином, автор трактує кримінальні процесуальні правовідносини не просто як формальну взаємодію, а як фундаментальний правовий механізм реалізації правосуддя, де державний примус чітко обмежений правами людини та міжнародними стандартами [29, с. 193]. Ознаками для визначення, кримінальних процесуальних правовідносин, на його думку, є предмет правового регулювання та метод правового регулювання [29, с. 190-191].

Не визначаючи поняття кримінальних процесуальних відносин, але розглядаючи суспільні відносини як предмет кримінального процесуального права М. С. Цуцкірідзе зазначив, що «суспільні відносини, що є предметом кримінального процесуального регулювання, беруться до уваги на етапі формулювання і ухвалення законодавцем норм кримінального процесуального права, а також під час здійснення аналізу цих норм з точки зору правильного їх застосування» [174, с. 300].

Класичний підхід до розуміння кримінально-процесуальних правовідносин застосований О. В. Супруновою. Авторка визначила, що під кримінально-процесуальними відносинами слід розуміти регламентовані нормами кримінально-процесуального права відносини, що складаються між учасниками, наділеними певними правами й обов'язками, і які виникають, розвиваються та припиняються у зв'язку зі здійсненням кримінального провадження [154, с. 353].

Як елемент «предмету правового регулювання у кримінальному процесі» поряд із правами, свободами та законними інтересами людини, кримінальною процесуальною діяльністю розглядає кримінально процесуальні правовідносини Т. О. Лоскутов [87, с. 39].

На думку Г. І. Глобенко, у правовій державі завжди має панувати закон, а не інтереси окремих груп або осіб, а функції держави полягають у регулюванні відносин між усіма учасниками кримінального провадження на основі закону [130, с. 20]. Таким чином автор визначає існування правовідносин кримінального процесу через виконання державою своїх функцій.

Сукупність правових відносин і процесуальних дій, що складають зміст процесуального провадження, характеризується певною автономією, зазначив В. М. Трофименко [161, с. 173]. Автор розглянув правові відносини як елемент змісту кримінального провадження.

Хитра А. Я. зазначає, що кримінальні процесуальні правовідносини – це виникаючий на підставі норм кримінального процесуального права зв'язок між особами, що характеризується наявністю суб'єктивних прав і обов'язків і підтримується (гарантується) примусом держави. Кримінальні процесуальні правовідносини, як і будь-який інший вид суспільних відносин, на думку авторки, має певні ознаки, якими є: наявність двох або більше суб'єктів, між якими існують фактичні суспільні відносини; урегульованість фактичних суспільних відносин нормами кримінального процесуального права; відповідність поведінки суб'єктів фактичних суспільних відносин нормативним приписам; наявність у суб'єктів взаємних прав та обов'язків [21, с. 54].

Детальний аналіз ознак кримінальних процесуальних правовідносин знаходимо у праці В. В. Денисенка. Автор зазначає, що у сфері кримінального процесу правовідносинам притаманні передусім загальні ознаки, але з урахуванням специфіки особливої й украй важливої сфери правового регулювання досліджувані правовідносини характеризуються також і низкою специфічних ознак. Так, до загальних ознак кримінальних процесуальних правовідносин автор відносить такі: 1) вони є різновидом суспільних відносин; 2) суб'єкти таких правовідносин пов'язані між собою суб'єктивними правами й суб'єктивними юридичними обов'язками, які в більшості правових відносин є взаємними; 3) вони є свідомо вольовими зв'язками суб'єктів, у яких виявляється воля хоча б однієї сторони або воля всіх учасників правовідносин; 4) виникають, припиняються або змінюються

на основі норм і принципів права за умови настання правомірних або неправомірних юридичних фактів; 5) правові відносини є формою реалізації норм права, що регламентують повноваження, компетенцію та діяльність учасників кримінального провадження; 6) охороняються державою й у разі потреби забезпечуються заходами примусу. У свою чергу, особливостями кримінальних процесуальних правовідносин, на думку В. В. Денисенка, є: 1) спрямовані на виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України; 2) правовідносини досліджуваної нами сфери здебільшого мають публічний характер; 3) правовідносини мають імперативний характер, адже кримінальному процесуальному законодавству характерний виключно імперативний метод правового регулювання; 4) руху і розвитку кримінальних процесуальних правовідносин властивий багатостадійний характер; 5) враховуючи публічно-правове начало, властиве кримінальному судочинству, слід зазначити, що специфічною особливістю кримінальних процесуальних правовідносин є участь у них представника держави, наділеного владними повноваженнями. Без владного начала в кримінальних процесуальних правовідносинах неможливий розвиток кримінального судочинства, виконання завдань, що стоять перед ним [56, с. 171-172].

В цілому, не підтримуючи вище викладені думки, зробимо спробу визначити поняття правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, через опис їх ознак, завдання та структури.

Щодо ознак. Якщо ми ведемо мову про подання заперечень на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню, тоді сформуємо наступні положення. По-перше, такі відносини врегульовані ч. 3 ст. 309 КПК України та, відповідно, набули статусу правових. По-друге, у нормі права (не повністю визначена та має відсильний характер) не міститься чіткого переліку суб'єктів цих правовідносин. По-третє, суб'єктивні права та юридичні обов'язки визначені не повністю. По-четверте, у ч. 3 ст. 309 КПК України визначено лише момент виникнення таких правовідносин, а інші норми КПК України не містять положень щодо їх зміни чи припинення. По-п'яте, є формою реалізації права на судовий контроль за

законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню. Пошосте, охороняються державою, адже порушення права на подачу заперечень на ухвали слідчого судді можна розглядати як порушення права на захист та засади змагальності.

Аналізуючи таке вузьке питання як завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, ми, в першу чергу, маємо звернути увагу на те, що сам по собі судовий контроль за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є окремою сукупністю норм кримінально-процесуальної галузі права яка, на відміну від завдань кримінального провадження, виконує своє самостійне завдання. А, відповідно, ми можемо вести мову про існування таких завдань.

Окремо необхідно звернути увагу на те, чи мають правовідносини своє завдання. На нашу думку – так. Оскільки загальновідоме поняття правовідносин визначається як урегульовані нормами суспільні відносини, то саме через використання критерію важливості суспільних відносин для їх врегулювання нормами права необхідно досліджувати таке завдання.

Яке ж завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню? Для розв'язання цього питання необхідно сформулювати окремі положення, які нам необхідні як вихідні ідеї для формулювання висновків щодо досліджуваного питання. Вони такі:

1. Завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, засновані на вирішенні завдань правового регулювання суспільних відносин.

2. Завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, невіддільні від завдання кримінального провадження, які визначені у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, і які формують їх зміст.

3. Поєднуючи завдання процесуальних відносин та завдання кримінального процесу необхідно встановлювати зміст суспільних відносин, які потребують правового регулювання.

Отже, перш за все необхідно звернути увагу на те, що правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є різновидом суспільних відносин. У зв'язку із тим, що такі суспільні відносини є важливими, вони були урегульовані нормами КПК України (ч. 3 ст. 309 КПК України). Але для того, щоб законодавець такі важливі відносини врегулював, першочерговою необхідною була причина для перетворення суспільних відносин у правові відносини. Досвід показує, що такі причини виникають або як наслідок виникнення суспільних відносин, які надалі потребують правового регулювання, або як необхідність впровадження позитивного досвіду, який, як правило, імплементується як спосіб для уникнення порушень чи обмежень прав і свобод особи у кримінальному провадженні. З огляду на те що у КПК України 1960 року такі норми були відсутні, а також враховуючи практику проведення попередніх розглядів справи суддею до 2012 року, можемо сформулювати висновок, що необхідність такого правового регулювання виникла як синтез вирішення усіх вище згаданих причин для такого правового регулювання.

Що ж до аналізу висловленого нами вище твердження про те, що завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, невіддільні від завдання кримінального провадження, які визначені у ст. 2 КПК України, і які формують їх зміст, необхідно це аналізувати із використанням методу індукції зазначаючи про те, що завдання окремих норм та інститутів на найвищому рівні узагальнення формують завдання кримінального провадження в цілому. Серед них також і завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню. Але, використовуючи метод дедукції, ми також повинні звернути увагу на те, що визначені завдання кримінального провадження мають безпосередній вплив і на досліджувані нами правовідносини.

За такої умови слід визначити окреме завдання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню. Аналізуючи норми КПК України, які регулюють досліджуване питання, доходимо висновку про те, що правовідносини судового контролю за

законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, мають своїм завданням захист прав та свобод обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування та обвинувачений фактично не присутній й не може особисто скористатися правом подати заперечення, або підозрюваного, або у разі постановлення ухвали слідчого судді, які не передбачені КПК України), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з метою швидкого, повного та неупередженого судового розгляду, з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [36, с. 72-73].

Що ж до складу правовідносин, зазначимо наступне. У теорії права склад правовідносин містить такі елементи: суб'єкт, об'єкт, зміст (суб'єктивне право та юридичний обов'язок). Досліджуючи процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України О. О. Бондаренко також визначив, що структуру вказаних правовідносин складають об'єкт, суб'єкти та зміст [26, с. 10].

В цілому визначаючи структуру кримінально-процесуальних правовідносин, які традиційно утворюють такі елементи, як суб'єкт, об'єкт та зміст правовідносин А. В. Даниленко відзначає, що враховуючи специфіку кримінального процесу, зазначені елементи, а також дані правовідносини в цілому, характеризуються низкою специфічних рис. По-перше, специфічним є момент виникнення досліджуваного виду суспільних відносин...По-друге, регулювання даного типу відносин у кримінально-процесуальному праві здійснюється за допомогою як імперативного, так і диспозитивного методів...По-третє, певну специфіку має зміст кримінально-процесуальних правовідносин, який включає в себе два моменти:

юридичний та фактичний. Юридичний зміст кримінально-процесуальних правовідносин безумовно становлять суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів. Фактичним змістом є дії цих суб'єктів, спрямовані на реалізацію наданих їм прав та виконання покладених на них обов'язків. Необхідно також мати на увазі, що юридичний та фактичний зміст кримінально-процесуальних правовідносин не є тотожними один одному. Перший завжди є ширшим за другий... Нарешті, особливими рисами характеризується третій елемент, що входить до структури кримінально-процесуальних правовідносин, – це їх об'єкт, тобто те, на що спрямований їх зміст [55, с. 151-152].

Водночас Д. В. Смагіна (у межах дослідження обраної нею наукової проблеми) визначила дещо інший склад кримінальних процесуальних правовідносин. Авторкою розглянуто сутність кримінально-процесуальних правовідносин та визначено їхні ознаки, серед яких: 1) їх суб'єкти (якими є всі учасники кримінально-процесуальної діяльності); 2) об'єкт правовідносин (ним є поведінка суб'єктів кримінального процесу (ініціювання надання клопотань)); 3) процесуальні права (право на клопотання); 4) процесуальні обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності; 5) відповідальність за невиконання обов'язків та зловживання правами [147, с. 8]. Частково не погодимось із думкою авторки, адже відповідальність за невиконання обов'язків та зловживання правами, на нашу думку, є іншими правовідносинами, які пов'язані саме з притягненням особи до відповідальності. Тому для дослідження використаємо «класичне» розуміння структури (складу) правовідносин.

Суб'єкт правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, (курсив наш – О. В.). Аналіз наукових поглядів А. Я. Хитрої дозволяє виокремити ключові аспекти її підходу до розуміння правового статусу учасників кримінального провадження. Авторка розглядає суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин як осіб, які володіють правосуб'єктністю (поєднанням правоздатності та дієздатності) і безпосередньо реалізують її під час процесу. В аналізі підкреслюється унікальна риса кримінальних процесуальних відносин – їх державно-владний характер. На

думку дослідниці, обов'язковим учасником таких відносин завжди є державний орган або посадова особа, наділена повноваженнями здійснювати провадження.

А. Я. Хитрою також здійснена диференціація правоздатності та дієздатності:

1. Правоздатність трактується як фундаментальна здатність особи бути носієм прав та обов'язків. Важливим аналітичним висновком авторки є те, що закон визнає суб'єктами права навіть тих осіб, які мають лише правоздатність (наприклад, малолітні або особи з психічними розладами), що забезпечує їхню участь у процесі попри обмежені можливості.

2. Дієздатність же визначається як активний елемент правосуб'єктності – спроможність фізичної особи власними усвідомленими діями набувати та виконувати свої процесуальні права та обов'язки.

Таким чином, авторка пропонує розмежовувати статичну можливість мати права (правоздатність) та динамічну здатність до їх реалізації (дієздатність), що дозволяє охопити ширше коло учасників кримінального судочинства [24, с. 53].

Дозволимо собі частково не погодитись із авторкою з огляду на таке. Питання процесуальної правоздатності та дієздатності є відносно новим у процесуальних науках та процесуальних нормах. Так, про поняття цивільної процесуальної правоздатності знаходимо у ст. 46 ЦПК України, а про цивільну процесуальну дієздатність знаходимо у ст. 47 ЦПК України [170], про поняття господарської процесуальної правоздатності та процесуальної дієздатності – у ст. 44 ГПК України [52], а про адміністративну процесуальну правосуб'єктність – у ст. 43 КАС України [75]. У цих нормах застосований типовий підхід щодо правоздатності як фізичних, так і юридичних осіб – здатності мати права та обов'язки. Вочевидь, такий підхід має право на існування і в межах кримінального процесу.

А ось щодо процесуальної дієздатності, то на відміну від думки А. Я. Хитрої про те, що це здатність фізичної особи власними діями набувати, здійснювати належні їй кримінальні процесуальні права та обов'язки [24, с. 53], у ЦПК України визначено, що це здатність особисто здійснювати свої цивільні процесуальні права та виконувати обов'язки в суді [170]. У ГПК України також саме через особисту здатність визначається поняття дієздатності, аналогічний підхід і у КАС України.

Отже, «прив'язка» не до здатності набути, а щодо здатності особисто реалізувати права та обов'язки.

І саме зі змісту норм КАС України випливає, що недієздатні особи не володіють процесуальною дієздатністю, а ЦПК України та ГПК України також вказують на те, що лише особи обмежено дієздатні та у віці від 14 до 18 року можуть особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом [52; 75; 170].

У КПК України як недієздатні особи, так і дієздатність яких обмежена, і особи незалежно від віку можуть і беруть участь у кримінальному провадженні як свідки, потерпілі, а в окремих випадках як особи, які вчинили суспільно-небезпечні діяння, які підпадають під ознаки діяння, за яке КК України передбачено відповідне покарання (провадження щодо застосування примусових заходів медичного або виховного характеру). Тому для кримінального процесу застосування питання кримінальної процесуальної дієздатності може бути піднято лише в контексті тих осіб, які для того, щоб брати участь у кримінальних процесуальних правовідносинах, мають обіймати відповідну посаду або здійснювати окремий рід діяльності, а також у встановленому КПК України порядку бути залученими у кримінальне провадження (наприклад, постановою про створення групи слідчих тощо).

В. А. Винниченко, з огляду на проведений ним аналіз, з урахуванням призначення, функцій, характеру кримінальної процесуальної діяльності й особливостей кримінального процесуального статусу суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин, а також процесуального та/або матеріального інтересу в кримінальному провадженні усіх суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин розділив на такі групи: 1) органи державної влади та їх посадові особи, що здійснюють досудове розслідування (прокурор, орган досудового розслідування, керівник органу досудового розслідування, слідчий органу досудового розслідування, оперативні підрозділи); 2) фізичні та юридичні особи, які мають матеріальний чи процесуальний законний інтерес у кримінальному

провадженні (підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений, заявник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, юридична особа, щодо якої здійснюється кримінальне провадження); 3) суб'єкти, що здійснюють представлення та захист інтересів особи в кримінальному провадженні (захисник, представник неповнолітнього, представник потерпілого, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження); 4) суб'єкти, що сприяють здійсненню кримінального провадження (свідки, перекладачі, поняті, спеціалісти, судові експерти та інші); 5) суб'єкти, які здійснюють правосуддя (суд, слідчий суддя, суддя) [28, с. 169-170].

Згідно О. Г. Клочкова (в межах обраної ним теми дослідження) в судовому контролі беруть участь три групи суб'єктів. До першої групи входять судді та прокурор, які стоять на захисті законності та публічності інтересів та вживають заходів у зв'язку з незаконністю та необґрунтованістю арешту. До другої групи входять підозрюваний та обвинувачений, які захищають свої права та інтереси. Третю групу становлять захисник та законний представник, які забезпечують захист прав, свобод та інтересів підозрюваного й обвинуваченого [72, с. 8]: Але автор не зазначив про потерпілого та його представника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також секретаря судового засідання, слідчого, дізнавача. Звісно, що частина указаних суб'єктів включена до переліку учасників кримінального провадження після дати написання автором своєї праці. На сьогодні ж усі вказані особи беруть участь у правовідносинах судового контролю, а оскільки ми ведемо мову про судовий контроль за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, то суб'єктний склад визначений ч. 2 ст. 314 КПК України із врахуванням складу суду та секретаря судового засідання. Зокрема це суд, секретар судового засідання, обвинувачений (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурор, захисник, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Також сумнівним є об'єднання судді

та прокурора, надавши їм однакове завдання. Вбачається, що їхні функції, а відповідно і завдання, є різними, тому об'єднувати їх в одну групу не потрібно. У нормах КПК України суд завжди виступає окремим учасником провадження з відмінними від інших функціями.

Об'єкт правовідносин (курсив наш – О. В.). Стосовно об'єкта таких правовідносин, необхідно звернути увагу на формулювання, яке є у ч. 3 ст. 309 КПК України про те, що «інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді» [83]. Отже, суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників направлені на те, заради чого виникають ці правовідносини, – перегляд судом в порядку судового контролю рішень слідчого судді, які не підлягали оскарженню під час досудового розслідування.

Це 2 види ухвал:

1) ухвали слідчого судді щодо яких є пряма заборона їх оскарження під час досудового розслідування у КПК України;

2) ухвали слідчого судді, які не віднесені до переліку ухвал, які підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування. Їх детальний аналіз проведений у Розділі 2 нашої роботи.

Зміст правовідносин (курсив наш – О. В.). О. В. Супрунова зазначила, що кримінально-процесуальні правовідносини мають фактичний і юридичний зміст. Юридичним змістом кримінально-процесуальних відносин є зафіксовані в нормах КПК України права та обов'язки їх учасників. Фактичний їх зміст – це реально здійснювані дії їх учасників, спрямовані на використання своїх прав та виконання обов'язків [154, с. 354]. Зміст кримінально-процесуальних правовідносин складають як дії (зовнішня форма), так і права та обов'язки (внутрішня форма) їх суб'єктів [26, с. 10].

У кримінальному процесі право на власні дії надається не тільки особам, наділеним владними повноваженнями, але і багатьом іншим учасникам процесу: обвинуваченому, потерпілому, цивільному позивачу й ін. До таких прав відносяться: право заявити клопотання, принести скаргу, заявити відвід, подавати

докази і т. ін. [109, с. 16]. Але таке право має кореспондуючий обов'язок забезпечити реалізацію такого права.

Щодо змісту досліджуваних нами правовідносин, то суб'єктивне право на подання заперечення належить сторонам кримінального провадження, а також іншим учасникам підготовчого провадження, права та інтереси яких були обмежені судовим рішенням, на яке подається заперечення. Водночас суб'єктивне право, як міра дозволеної поведінки на подання таких заперечень, передбачає можливість вимоги до уповноваженої особи на прийняття або відхилення таких заперечень, їх розгляду та прийняття рішення по суті, що нормативно не врегульовано, але є кореспондуючим обов'язком для суду у складі правовідносин, адже адресатом таких заперечень є суд.

Юридичний факт (курсив наш – О. В.). Кримінальний процесуальний факт – це конкретна обставина у кримінальному провадженні, з якою кримінальна процесуальна норма пов'язує виникнення, зміну або припинення кримінальних процесуальних відносин [24, с. 54].

З праці І. І. Сливич зрозуміло, що кримінально-процесуальні факти являють собою передбачені нормами кримінально-процесуального права, а для процесуальних складів – також нормами матеріального (кримінального або цивільного) права, життєві обставини, з наявністю яких пов'язується настання певних процесуально-правових наслідків (позитивні факти) або з відсутністю яких такі наслідки пов'язуються (негативні факти).

Особливостями юридичних фактів у кримінальному процесі є:

- а) їх визначеність нормами кримінально-процесуального права;
- б) подвійний характер змісту, що зумовлений включенням до нього не лише власне процесуальних фактів, а й фактів матеріально-правового характеру;
- в) нерозривний зв'язок із установленою законом кримінально-процесуальною формою;
- г) необхідність їх повного, своєчасного та достовірного встановлення у передбаченій законодавством процедурно-процесуальній формі [145, с. 7].

На думку автора, юридичні факти у кримінальному судочинстві, як і в загальній теорії права, можна класифікувати на події, дії (правомірні – юридичні акти і поступки та неправомірні – процесуальні проступки), правові стани (наприклад, перебування особи в розшуку), фактичні склади і складні юридичні факти. Серед правомірних дій основним юридичним фактом є процесуальні рішення. Крім того, юридичні акти можна класифікувати на односторонні та двосторонні. Останні у зв'язку з розвитком компенсаторного (відновлювального) судочинства повинні бути більш детально та повно регламентовані процесуальним правом [145, с. 9-10].

Юридичним фактом, на підставі якого виникають такі правовідносини, буде подання таких заперечень стороною кримінального провадження під час підготовчого провадження в суді першої інстанції [37, с. 227]. А у випадку оскарження ухвали слідчого судді, яке не передбачена КПК України, – подання апеляційної скарги на таку ухвалу.

Для забезпечення виконання кожним суб'єктом кримінального процесу своїх процесуальних обов'язків та реалізації належних йому прав необхідно, щоб держава попідкувалася про те, щоб кожен суб'єкт знав коли вони виникають або припиняються, що вимагає не лише вчинення відповідних правороз'яснювальних дій з боку владних суб'єктів кримінального процесу, але й відповідного стану правової регламентації юридичних фактів [146, с. 142]. Саме тому у підрозділі 1.1 нашого дослідження, при аналізі засади забезпечення права на захист, ми, наприклад, вказували, що для реалізації такого права учасникам під час підготовчого провадження має бути надана відповідна можливість такої реалізації (як в аспекті роз'яснення обвинуваченому його права подавати такі заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, так і щодо обов'язку головуєчого оголосити про це учасникам підготовчого провадження).

Як нами неодноразово наголошувалося, кримінальне процесуальне законодавство України містить прогалини у правовому регулюванні відносин, які виникають під час здійснення кримінального провадження. Однією із таких прогалин є відносини, засновані на нормі ч. 3 ст. 309 КПК України. Так, у КПК

України законодавець передбачив право учасників подавати під час підготовчого провадження заперечення на інші ухвали слідчого судді, які оскарженню не підлягають, оскільки вони не визначені у переліку ч.ч.1-2 ст.309 КПК України як такі, що підлягають оскарженню. Надалі, правове регулювання відносин щодо таких заперечень (їхньої мети, механізму реалізації прав осіб на підставі таких заперечень учасниками та судом, результатів таких заперечень) відсутнє.

Указане вище зумовлює потребу в дослідженні заперечень на ухвали слідчого судді, які оскарженню не підлягають, як підстави (юридичного факту) для початку правовідносин стосовно заперечень.

Ні норми окремих положень КПК України, які регулюють підготовче провадження, ні ст. 309 КПК України, яка регулює оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, не розкривають форми та змісту таких заперечень, а також способу та етапу їх подання під час підготовчого провадження.

Отже, щодо форми та змісту заперечення ми вчергове пропонуємо застосовувати положення ч. 6 ст. 9 КПК України, у якому йдеться про можливість застосування аналогії права у кримінальному процесі. Хоча щодо цього питання цілком можливо застосувати аналогію закону (наприклад, щодо форми та змісту скарг із врахуванням відмінностей між скаргою та запереченням), але вона не передбачена кримінальним процесуальним законодавством.

Якщо використовувати норму ч. 6 ст. 9 КПК України, у якій визначено, що у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу [83], то необхідно визначити перелік таких засад, які застосовні до цих відносин. Вважаємо, що щодо заперечень, найбільшу роль відіграють доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, диспозитивність.

У постанові ККС ВС від 15.04.2025 по справі № 127/15521/24 зазначається про письмову форму таких заперечень. Згідно з матеріалами відео- та звукозапису підготовчих засідань, що відбулися 17 та 18 червня 2024 року, місцевий суд приєднав письмові заперечення прокурора до справи, проте фактично їх проігнорував. У тексті своєї ухвали суд не відобразив аргументи стосовно незаконності рішення слідчого судді та не надав на них жодних обґрунтованих відповідей. Замість аналізу доводів прокурора, суд лише формально зазначив факт існування ухвали від 26 жовтня 2023 року, якою було скасовано постанову слідчого від 05 жовтня 2023 року про зупинення досудового розслідування [120].

Засновуючись на аналізі положень КПК України, у яких окреслені вище визначені засади, ураховуючи практику неврахування заперечень, можна сформулювати узагальнені рекомендації щодо форми та змісту таких заперечень:

1. Заперечення подається у письмовій формі із додатками (за наявності).
2. Зміст заперечень має містити наступну структуру:
  - 1) найменування суду до якого подається заперечення;
  - 2) процесуальний статус особи, прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (перебування) особи, яка подає заперечення, у випадку подання її захисником чи представником потерпілого зазначаються данні документів на підставі яких здійснюється представництво або захист, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності);
  - 3) ухвала слідчого судді, на яку подається заперечення, і назва суду, який її постановив, дата ухвалення такого рішення;
  - 4) обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість ухвали слідчого судді, а також вказівка на наслідки до яких така незаконність призвела чи може призвести;
  - 5) перелік матеріалів, які додаються.

У контексті аналізу найбільш проблемним питанням є те, який результат може бути наслідком подання такого заперечення, адже, як нами зазначалось раніше, КПК України це питання не врегульовує. Для розкриття цього необхідно

проаналізувати, що саме уповноважений зробити суд за результатами отримання такого заперечення.

Так, згідно ч. 3 ст. 26 КПК України слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень цим Кодексом [83].

Як нами зазначалось вище, у нормах КПК України відсутнє пряме посилення на повноваження суду щодо вирішення таких заперечень по суті, але, на нашу думку, у КПК України є норми, які опосередковано розкривають можливості для врахування таких заперечень. Так, відповідно до ч. 2 ст. 89 КПК України, у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате [83]. Подання такого заперечення, в подальшому, може бути враховано для встановлення доказу очевидно недопустимим, а також може бути використане при вирішенні питання допустимості доказів під час перебування суду в нарадчій кімнаті.

Враховуючи зазначене вище, можна констатувати наявність прогалини у правовому регулюванні відносин щодо подання заперечення на ухвали слідчого судді, які оскарженню не підлягають, а шляхом для її вирішення може бути внесення змін до норм КПК України у яких необхідно розробити як положення щодо форми та змісту таких заперечень, а також щодо повноваження суду з розгляду таких заперечень [30, с. 44-46].

Саме тому пропонуємо доповнити ст. 309 КПК України частиною четвертою у такій редакції:

« 4. Заперечення подаються у письмовій формі.

В запереченні зазначаються:

- 1) найменування суду до якого подається заперечення;
- 2) процесуальний статус особи, прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (перебування) особи, яка подає заперечення, у випадку подання її захисником чи представником потерпілого зазначаються данні документів на

підставі яких здійснюється представництво або захист, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності);

3) ухвала слідчого судді, на яку подається заперечення, і назва суду, який її постановив, дата ухвалення такого рішення;

4) обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість ухвали слідчого судді, а також вказівка на наслідки до яких така незаконність призвела чи може призвести;

5) перелік матеріалів, які додаються.

Заперечення підписуються особою, яка їх подає».

Ще одним проблемним питанням правового регулювання правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є їх тривалість. Нажаль, чинний КПК України встановлює лише момент початку таких правовідносин, але відсутнє правове регулювання щодо завершення (немає вказівки на строки або на настання певної події, або ж на вчинення дії).

Правова невизначеність із тим, чи приймає суд рішення за результатами подання заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, призводить до неможливості чітко визначити темпоральну ознаку таких правовідносин. Адже правовідносини мають свій початок, а отже, мають і свій кінець. Це природа речей, об'єктивно існуючий світ. Саме в цьому проявляються суспільні відносини, які врегульовані правом. Якщо немає кінцевого результату таких правовідносин, то відсутній функціональний зв'язок у них.

Звісно, що суд під час підготовчого провадження обмежений нормами КПК України, які встановлюють, яке саме рішення він може прийняти за результатами підготовчого провадження. Але саме це і підштовхує до розуміння того, що суд під час підготовчого провадження приймає виключний перелік рішень і не може вирішити підняті у запереченні питання по суті під час підготовчого провадження. По-друге, законодавець передбачив саме визначення «заперечення», а не «клопотання» чи «скарга», що передбачає не їх вирішення, а врахування.

Окремо необхідно також звернути увагу на те, що система перегляду судових рішень в Україні сформована з урахуванням принципу інстанційності, і суд першої інстанції не уповноважений жодною нормативною вказівкою на можливість скасовувати рішення слідчого судді, переймати на себе функції суду апеляційної інстанції.

Де ж саме вони мають бути враховані? Як нами зазначалось раніше – під час встановлення очевидної недопустимості доказу або в нарадчій кімнаті під час оцінки доказів судом. Саме тут можуть бути завершені правовідносини судового контролю законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню. Більш детально це питання розглянуто у підрозділі 2.2 нашої роботи.

Дослідження правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, не буде повним без проведення їх класифікації.

Спираючись на знання теорії права [64, с. 227; 81, с. 145; 159, с. 203-205], прокласифікуємо їх наступним чином: кримінально-процесуальні, охоронні, відносні, активні, процесуально-правові, складні, двосторонні. За критерієм тривалості дії важко визначити, чи вони довгострокові, чи короткострокові, адже кінець таких правових відносин може настати як через відносно короткий проміжок часу, так і через кілька років. Але, враховуючи, що такі правовідносини є окремими в межах правовідносин кримінального провадження, то відносно нього вони є короткостроковими.

Ще одну класифікацію знаходимо у В. А. Вінниченка, який, з огляду на розроблену ним класифікацію суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин, визначив класифікацію кримінальних процесуальних правовідносин, які існують у сучасному кримінальному судочинстві України: кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади (між слідчим, прокурором, керівником органу досудового розслідування, оперативними підрозділами); кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та особами, що реалізують свої процесуальні права та мають законний інтерес у кримінальному провадженні (наприклад, між слідчим та підозрюваним);

кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та особами, які представляють та захищають інтереси особи в кримінальному провадженні (наприклад, між слідчим та захисником); кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та суб'єктами, що сприяють здійсненню кримінального провадження (наприклад, між слідчим та свідком); кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та суб'єктами, які здійснюють правосуддя (наприклад, між прокурором та слідчим суддею) [28, с. 170].

Щодо досліджуваного нами питання, їх необхідно класифікувати як кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та особами, що реалізують свої процесуальні права та мають законний інтерес у кримінальному провадженні, так і кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та особами, які представляють та захищають інтереси особи в кримінальному провадженні, а також кримінальні процесуальні правовідносини між органами державної влади та суб'єктами, які здійснюють правосуддя. На жаль, розроблена автором класифікація не є досконалою, адже одні правовідносини не вдалося класифікувати лише за одним видом цієї класифікації.

Висновки до Розділу 1

1. Судовий контроль як засіб забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень є способом судового захисту у кримінальному провадженні, що врегульований нормами кримінального процесуального права за результатами незмагальної форми судового контролю та здійснювана під час підготовчого та апеляційного проваджень діяльність суду з метою забезпечення дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження.

2. На відміну від судового контролю на досудовому розслідуванні, контроль за законністю прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, має свої особливості, які становлять його зміст:

- суб'єктна – такий контроль здійснюється судом (суддями), а не слідчими суддями;
- предметна – ця діяльність спрямована на перевірку законності прийнятих рішень: як підстав, так і порядку прийняття та змісту такого рішення;
- змістовна – не вирішуються питання про винуватість чи невинуватість особи;
- правова – детально не врегульована, містяться лише окремі згадки про таку діяльність;
- результативна – за результатами контролю прийнятих слідчим суддею рішень, здійсненого судом апеляційної інстанції, суд може залишити ухвалу без змін, скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу (ч. 3 ст. 407 КПК України), а за результатами контролю щодо ухвал слідчого судді, які оскарженню не підлягають і заперечення проти яких можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді, результативність не визначена.

3. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є врегульованими нормами кримінального процесуального права суспільними відносинами, у яких реалізуються права осіб на подачу заперечень на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню.

4. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, мають своїм завданням захист прав та свобод обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування та обвинувачений фактично не присутній і не може особисто скористатися правом подати заперечення або підозрюваного, у разі постановлення ухвали слідчого судді, які не передбачені КПК України), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з метою швидкого, повного та неупередженого судового розгляду, з

тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

5. Структура правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є типовою для усіх правовідносин, але її елементи мають свої особливості.

Суб'єктний склад правовідносин такий: суд, секретар судового засідання, обвинувачений (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування, а також підозрюваний – у випадку оскарження ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України), прокурор, захисник, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Особи, які для того, щоб брати участь у кримінальних процесуальних правовідносинах, мають обіймати відповідну посаду або здійснювати окремий рід діяльності, а також у встановленому КПК України порядку бути залученими у кримінальне провадження, мають володіти кримінальною процесуальною правоздатністю та дієздатністю.

Об'єктом правовідносин є 2 види ухвал:

- 1) ухвали слідчого судді щодо яких існує пряма заборона їхнього оскарження під час досудового розслідування згідно з КПК України;
- 2) ухвали слідчого судді, які не віднесені до переліку ухвал, які підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування.

Змістом правовідносин є суб'єктивне право на подання заперечення на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню, що належить сторонам кримінального провадження, а також іншим учасникам підготовчого провадження, права та інтереси яких були обмежені судовим рішенням, на яке подається заперечення. Суб'єктивне право, як міра дозволеної поведінки на подання таких

заперечень, передбачає можливість вимоги до уповноваженої особи на прийняття або відхилення таких заперечень, їх розгляд та прийняття рішення по суті, що нормативно не врегульовано, але є кореспондуючим обов'язком для суду у складі правовідносин, адже адресатом таких заперечень є суд.

У випадку подання скарги на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України, змістом правовідносин є суб'єктивне право на подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України, що належить сторонам кримінального провадження, а також іншим учасникам кримінального провадження, права та інтереси яких були обмежені судовим рішенням, на яке подається апеляційна скарга. Суб'єктивне право, як міра дозволеної поведінки на подання такої скарги, передбачає можливість вимоги до суду апеляційної інстанції на прийняття такої скарги, її розгляд та прийняття рішення по суті, що нормативно не врегульовано, але є кореспондуючим обов'язком для суду у складі правовідносин, адже адресатом такої скарги є суд апеляційної інстанції.

Юридичним фактом, на підставі якого виникають такі правовідносини, буде подання заперечень стороною кримінального провадження під час підготовчого провадження в суді першої інстанції або апеляційної скарги під час досудового розслідування на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України.

РОЗДІЛ 2.

ФОРМИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ

2.1. Поняття та види форм судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню

Дослідження процесуальної форми є фундаментальним для кримінальної процесуальної теорії, оскільки саме вона визначає порядок здійснення діяльності та забезпечує стабільний правовий режим кримінального провадження. Наукове розуміння форм судового контролю за законністю рішеннями слідчого судді, які не підлягають оскарженню, ґрунтується на діалектичній єдності змісту та форми. У цьому контексті зміст (процесуальні дії та правовідносини) вимагає відповідної форми як способу свого існування та зовнішнього прояву.

У праці В. М. Трофименка знаходимо підхід автора, який засновується на тому, що концепція процесуальної форми є засадничою для теорії кримінального процесу, проте вона все ще не отримала вичерпного розкриття ані в наукових працях, ані в нормах законодавства. Через свою фундаментальну значущість цей інститут пронизує практично всі аспекти здійснення кримінального провадження, що зумовлює постійний дискусійний характер питань, пов'язаних із його змістом та диференціацією [162, с. 154-155].

Постійна переоцінка наукових поглядів, відповідно до реалій нормотворчості та правозастосування, є необхідним вектором для удосконалення вчення про процесуальні форми та беззаперечно має зворотній діалектичний зв'язок із практикою. Особливої значимості набувають дослідження складних і мало врегульованих форм кримінального провадження, адже через наукове переосмислення таких форм можна досягти реального дієвого результату для правильного правозастосування, а, відповідно, досягнення завдань кримінального провадження та й справедливості кримінального процесу загалом.

На нашу думку, дослідження проблем форм судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, необхідно розпочати з основ діалектики, дослідивши розуміння співвідношення понять змісту та форми як нероздільних.

Буття в світі проявляється в тому, що кожний об'єкт в ньому якимось чином оформлений, структурно організований, змістовний. Зміст та форма несуть інформацію про внутрішню та зовнішню характеристику об'єкту. Зміст – це насамперед сукупність елементів, зв'язків, відношень, що утворюють даний предмет, явище, процес. Під формою слід розуміти організацію змісту, спосіб зв'язку частин, елементів, які складають даний предмет, явище, а також спосіб їх існування. Це зовнішнє виявлення змісту. Зміст та форма існують в єдності та в стані взаємної обумовленості. Це означає, що зміст потребує своєї форми, але форма – це не якийсь додаток до змісту, а, перш за все, спосіб його існування та прояву [136, с. 176].

Науковці О. О. Решетов та З. В. Стежко визначають, що під змістом розуміють єдність всіх взаємодіючих елементів даної матеріальної системи. Форма – це принцип організації, впорядкованості того чи іншого змісту. Визначальною стороною змісту є його змінність, а форми – постійність, тому форма є більш консервативною; вона на початковому етапі розвитку об'єкта відповідає змісту, а потім сповільнює його розвиток. В кінці кінців зміст руйнує форму, але при цьому міняється і сам, знищуючи весь об'єкт [131, с. 159]. Форми, через які мислиться зміст, не накладаються на нього ззовні, вимагаючи його фіксації як статичної, абстрактної самоідентичності, а радше впливають із самого змісту; форми або визначення, яких він зазнає, самі надають йому нового змісту [13, с. 2].

В У. В. Хамар зазначено, що підсумкове розуміння відношення між формою і змістом можна звести до таких положень:

1. Відношення між категоріями зміст і форма фіксує процес розгортання суперечностей у процесі розвитку.
2. У відношенні між цими категоріями в згорнутому вигляді виражено закон єдності й боротьби протилежностей.

3. Поняття зміст і форма набувають категоріального статусу тільки в разі, коли обидві ці категорії використовують для аналізу розвитку об'єкта з погляду врахування виникнення та протікання внутрішніх процесів у ньому, врахування змін внутрішньої форми. Відповідно до цього, зміст і форму тлумачать як дві протилежно спрямовані сторони єдиного процесу.

4. Особливістю відношення між змістом і формою є те, що і форму, і зміст можна тлумачити як окремі явища, в кожному з яких також можна виокремити їхню форму і зміст.

5. Під час розвитку активним, початково змінюваним чинником є зміст. Форма, залишаючись незмінною, гальмує змінювання змісту. Коли зміна змісту стане істотною, призведе до значного загострення між новим змістом і старою формою, внаслідок чого твориться нова форма, відповідна змісту. Отже, суперечність між формою і змістом долається увідповідненням форми до змісту [169, с. 171]. Під час розвитку на різних рівнях відбуваються протилежні процеси щодо відношення між змістом і формою. З одного боку, зміна змісту явища викликає потребу увідповіднення форми до цього нового змісту. Отже, на вищому рівні аналізу активним є зміст, а форма увідповіднюється змісту. З іншого боку, є нижчий рівень, коли зміст явища тлумачать як окреме явище, в якому також є свій зміст і форма. Кількісні зміни цього явища (яке на вищому рівні є змістом) на цьому нижчому рівні є зміною його форми. У цьому контексті, зміна форми призводить до зміни якості на вищому рівні [169, с. 174].

Досліджуючи проблеми концепції кримінальної процесуальної форми в контексті дослідження рішень про об'єднання і виділення матеріалів досудових розслідувань С. Г. Волкотруб та М. В. Шабатура визначили, що у науці кримінального процесу можна вважати усталеним підхід, згідно з яким процесуальні рішення, підстави, умови та процедура їх ухвалення розглядаються як надважлива складова кримінальної процесуальної форми [40, с. 171].

Кримінальна процесуальна форма визначається як встановлений законом порядок (стабільний правовий режим) здійснення як усієї діяльності в цілому, так і окремих процесуальних дій. Вона охоплює умови, послідовність дій та офіційне

закріплення їх результатів у відповідних актах-документах. У науці процесу традиційно виділяють дві сторони цієї категорії: внутрішню форму (сукупність процесуальних правовідносин) та зовнішню форму (саму процедуру та спосіб документування) [104, с. 869].

Водночас, використовуючи поняття форми кримінального процесу, науковці звертають увагу на наступні її особливості. Г. П. Власова визначила, що наукова конструкція, яка розкриває структурно-технологічну характеристику правової форми діяльності є процесуальна форма. На її думку це система передбачених процесуальним правом юридичних засобів, дій та операцій, за допомогою яких урегульовуються всі питання, що виникають у юридичному процесі. Аналітичний огляд наукових джерел та аналіз прокурорсько-судової практики, що був проведений Г. П. Власовою, дозволив зробити їй висновок щодо структури процесуальної форми, яка включає: процесуальне провадження, процесуальна стадія та процесуальний режим [38, с. 154]. Авторка сформувала дефініцію кримінальної процесуальної форми як зовнішнього вираження кримінальної процесуальної діяльності у вигляді встановленого кримінальним процесуальним законом порядку здійснення й оформлення результатів цієї діяльності. На її думку, наведена дефініція кримінальної процесуальної форми є фактично єдиною, загальною для всіх існуючих різновидів кримінальних процесуальних проваджень незалежно від того, чи здійснюються вони у звичайному, спрощеному або ускладненому (з додатковими для учасників кримінального судочинства процесуальними гарантіями) порядку [38, с. 154-155].

У Д. В. Сімонович визначено, що змістом поняття «кримінальна процесуальна форма» є визначений законом порядок проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні, їх відповідне оформлення у процесуальних документах. Саме від дотримання процесуальної форми під час провадження залежить стан законності, а також забезпечення прав і свобод людини [144, с. 235].

А В. В. Михайленко зазначила, що процесуальна форма є складовою кримінального провадження, отже, по суті, вона визначає модель (тип) кримінального процесу (інквізиційний, змагальний, змішаний) [94, с. 11].

Більшість науковців прихильники трактування кримінально-процесуальної форми як правового явища, складного за своїм змістом, який розкривається через комплексність складових його компонентів, що відображають різні його сторони [6, с. 230].

Значний вклад у дослідження кримінальної процесуальної форми здійснив В. М. Трофименко [164]. Автор визначив сутність кримінальної процесуальної форми як сукупності закріплених законом юридичних процедур, умов і гарантій, які забезпечують вирішення завдань кримінального провадження [164, с. 10].

Звісно, що наведені приклади розуміння кримінальної процесуальної форми не є виключними, але такі цитування є типовими для розуміння сучасних наукових підходів до визначення кримінальної процесуальної форми через співвідношення форми та змісту. А типовим для них є те, що вони змістом форми визначають дії (діяльність, процедури тощо), які урегульовані нормами кримінального процесуального права. Саме так, на найвищому рівні узагальнення, можна сформулювати зміст кримінальної процесуальної форми і розглядати її як певну постійність у разі відсутності зміни її змісту.

Тому, на нашу думку, неможливо розглядати кримінально-процесуальну форму без її змісту. Зміст кримінального процесу проявляється через діяльність його суб'єктів задля досягнення мети судочинства, де одним із ключових елементів є «об'єкт-фінальність» (мета) процесуальних дій.

Зміст конкретного акту чи дії у кримінальному провадженні визначає його приналежність до певної категорії, наприклад, доказовий зміст (акту чи дії) спрямований на встановлення реальності факту, а юрисдикційний – на прийняття законного та обґрунтованого рішення.

Принцип «один об'єкт (зміст) – один режим (форма)» дозволяє встановлювати правила здійснення дій залежно від їхньої мети: чим суттєвішим є втручання у права особи, тим суворішою має бути процесуальна форма [15, с. 68, 114], а дотримання форми є суттєвою гарантією встановлення істини та захисту прав людини, оскільки порушення процедури (форми) часто нівелює юридичне

значення самого змісту діяльності, наприклад, призводячи до визнання доказів недопустимим.

Суд виступає головним гарантом дотримання процесуальної форми, забезпечуючи, щоб пошук істини не порушував фундаментальне право на справедливий суд. Таким чином, у кримінальному процесі форма є обов'язковою оболонкою, яка забезпечує легітимність та правовий характер усього змісту процесуальної діяльності.

Розглядаючи форми судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, необхідно звернути увагу на те, що це різновид гібридного формалізму. Так, згідно О. М. Дуфенюк, гібридний формалізм як об'єктивно існуюче явище у правозастосовній практиці, яке полягає у змішуванні різних формальних (коли закон чітко визначає) та неформальних (коли закон не визначає) практик, про корисність/шкідливість яких можна говорити ситуативно в контексті конкретного випадку [58, с. 92]. Дійсно, визначена КПК України форма судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є змішуванням вказівки на таку можливість оскарження, водночас без визначення чітких форм реалізації, а інколи і без вказівки на результат такої реалізації.

Зокрема, у ч. 3 ст. 309 КПК України визначено можливість подати заперечення на ухвалу слідчого судді, але не вказано (у тому ж таки КПК України) про результат такого оскарження. А у правовій позиції ВС знаходимо інший підхід: у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилають положення ч. 3 ст. 309 КПК України, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК України [119]. У цьому випадку закон не визначає підстав оскарження, але порядок та результат очікуваний, адже, за аналогією, стосується порядку апеляційного оскарження.

У результаті нашого опитування респонденти надали відповідь, що судовий контроль як засіб забезпечення законності прийнятих слідчими суддями рішень, які не підлягають оскарженню, може здійснюватися на стадії досудового

розслідування – 62,7%; підготовчого провадження – 51%; судового розгляду судом першої інстанції – 49%; провадження в суді апеляційної інстанції – 21,6%; провадження в суді касаційної інстанції – 11,8%; у провадження щодо виконання судових рішень – 11,8%. Жоден респондент не підтримав думку про реалізацію судового контролю як засобу забезпечення законності прийнятих слідчими суддями рішень, які не підлягають оскарженню, на стадії перегляду кримінального провадження за нововиявленими та виключними обставинами. Звертаємо увагу, що у цьому питанні респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді (див. Додаток Д).

З огляду на наведене вище, ми встановили, що на сьогодні існує 2 форми судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню:

- 1) контроль у порядку передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України;
- 2) контроль у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України [35, с. 210-214].

Нашу думку підтримали 74,5 % респондентів (див. Додаток Д).

Зазначимо, що норми чинного КПК України містять положення, при формулюванні яких застосовувався казуїстичний спосіб їх викладу як із прямим, так і відсильним та бланкетним способом їх формулювання. Одним із прикладів застосування відсильного способу викладу є положення ч. 3 с. 309 КПК України про те, що «інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді» [83].

Тлумачення цієї норми вказує на те, що у ч.ч. 1-2 ст. 309 КПК України визначено вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які підлягають оскарженню в апеляційному порядку під час досудового розслідування, й виключення з нього не допускаються. 76% із них пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, а інші 24% – із процесуальними рішеннями слідчого (дізнавача) прокурора, які стосуються подальшої долі кримінального провадження (відмови у внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування, закриття кримінального провадження, повідомлення про підозру тощо). Водночас

жодного разу науковці не проводили класифікацію ухвал слідчого судді, які не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування, у своїх роботах.

Повертаючись до тематики дисертаційного дослідження, необхідно звернути увагу, що у Рішенні КСУ від 17.03.2020 [134] застосовано підхід, який заснований на сутності таких ухвал, а саме проголошення того, що не підлягають оскарженню ухвали слідчого судді, які не вирішують питання по суті кримінального провадження, та передбачено інший механізм судового захисту, яким сторони можуть скористатися.

Як нами визначено раніше, у постанові ККС ВС від 5 липня 2022 року у справі № 757/27041/21-к зазначено, що згідно з правовою позицією ВС України, суд апеляційної інстанції зобов'язаний перевіряти законність ухвал слідчого судді, навіть якщо такі рішення прямо не визначені у переліку тих, що підлягають оскарженню згідно з ч. 3 ст. 309 КПК. У ситуаціях, коли слідчий суддя виносить ухвалу, яка не передбачена нормами кримінального процесуального права, апеляційний суд не має права відмовляти у відкритті апеляційного провадження, посилаючись на положення ч. 4 ст. 399 КПК. Даний підхід підтверджується сталою судовою практикою, зокрема постановами Великої Палати Верховного Суду у справах № 237/1459/17 та № 243/6674/17-к від 23 травня 2018 року [119].

Таким чином, норми КПК України, положення, що викладені у рішенні КСУ, а також правові позиції ВС дають нам достатні підстави для того, щоб розробити положення про те, які саме ухвали слідчого судді підлягають оскарженню, а в подальшому визначити ті, що не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування. Указане дослідження засновуємо на аналізі норм КПК України, які врегульовують досудове розслідування.

Ухвала слідчого судді, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку під час досудового розслідування, має бути передбачена у ч. 1 або ч. 2 ст. 309 КПК України, або не передбачена кримінально-процесуальним законодавством.

А ухвали слідчого судді, які не підлягають апеляційному оскарженню на стадії досудового розслідування, за критерієм правового регулювання заборони на

оскарження можна розділити на ті, щодо яких існує пряма заборона оскарження у КПК України, а також ті, які не визначені нормами ч.ч. 1-2 ст. 309 КПК України.

За предметом відання:

- щодо загальних обов'язків судді щодо захисту прав людини;
- щодо процесуальних строків;
- щодо реалізації права на захист (про доручення центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначити одного адвоката замість іншого);
- щодо заходів забезпечення кримінального провадження (в т.ч. щодо застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, приводу, судового виклику, накладення грошового стягнення тощо);
- щодо надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування;
- щодо зобов'язання вчинити певну дію, бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора;
- щодо надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в т.ч. після проведення таких дій або одразу з початку такого проведення;
- щодо скасування постанови про закриття кримінального провадження;
- щодо відводів під час досудового розслідування;
- щодо відмови у задоволенні клопотання про призначення психіатричної експертизи тощо.

За часом ухвалення:

- ухвали, які постановлені до встановлення КСУ неконституційності, конституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;
- ухвали, які постановлені до встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

– ухвали, оскарження яких неможливе оскільки обвинувальний акт або клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру направлені до суду;

– ухвали, строк на оскарження яких завершився та відсутні підстави для його поновлення [34, с. 326-328].

Таким чином, форми судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є диференційованими формами кримінального провадження у межах однієї його загальної форми. Їх зміст, при його змінності, спрямований на реалізацію прав учасників кримінального провадження шляхом вчинення процесуальних дій з метою отримання процесуального результату. Такі диференційовані форми пов'язані із чинником розвитку змісту: удосконаленням реалізації стандарту доступу до правосуддя у національному кримінальному судочинстві, що безпосередньо вплинуло на утворення таких форм та їх постійне поліпшення.

2.2. Судовий контроль у порядку передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України

Відповідно до положень КПК України, законодавчий механізм апеляційного оскарження ухвал слідчого судді є важливою гарантією забезпечення їх законності та обґрунтованості, а також дієвим інструментом усунення судових помилок на стадії досудового розслідування [108, с. 729-730]. Стаття 309 КПК України закріплює вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування [108, с.730]. Водночас частина 3 ст. 309 КПК України встановлює обмежувальну норму, згідно з якою скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають, а заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді [47, с. 166].

Такий підхід законодавця ґрунтується на прагненні встановити оптимальний баланс між реалізацією прав учасників процесу та здійсненням провадження без зайвої тяганини [42, с. 68]. Обмеження права на апеляційне оскарження

процедурних рішень вважається виправданим, оскільки воно запобігає зловживанням правом на оскарження, що могло б призвести до порушення розумних строків розгляду справи [42, с. 68].

До ухвал, які не підлягають самостійному оскарженню, судова практика та доктрина відносять, зокрема, ухвали про дозвіл на обшук чи огляд житла, призначення експертиз (крім психіатричної), відмову у відводі слідчого тощо [101, с. 44].

Проте в юридичній науці положення ч. 3 ст. 309 КПК України часто піддаються критиці. Науковці зауважують, що передбачена можливість подання заперечень у підготовчому судовому засіданні має переважно декларативний характер.

Адже статтями 314-317 КПК України не передбачено ані процедури, ані конкретних видів рішень, які суд може прийняти за результатами розгляду таких заперечень, що свідчить про декларативність та низьку якість даної норми [70, с. 295]. Крім того, існує процесуальна колізія: норми КПК України відсилають до правил статей 314-316 КПК, але ці статті не містять жодних згадок про порядок розгляду скарг чи заперечень на рішення слідчого судді [18, с. 18].

Практика ЄСПЛ також ставить під сумнів ефективність цього механізму. У рішенні у справі «Denysyuk and Others v. Ukraine» (2025 р.) Суд констатував, що процедура заперечень не є «ефективним засобом юридичного захисту», оскільки особи змушені чекати призначення підготовчого засідання, яке може відбутися запізно для виправлення порушення або не відбутися взагалі, якщо справу не буде передано до суду з обвинувальним актом [47, с. 167]. Детальніше, підходи ЄСПЛ з цього питання розглянемо у підрозділі 3.1 нашої роботи. Аналогічну позицію висловлювала ВП ВС, зазначаючи, що така перевірка не завжди може запобігти свавільному втручанню у права особи [101, с. 7]. Так, зазначено, що частина третя статті 309 КПК установлює, що інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Тобто у випадку незгоди сторін з іншими ухвалами слідчого судді законність цих ухвал підлягає перевірці судом першої інстанції під час

підготовчого провадження. ВП ВС погоджується з викладеними в ухвалі від 06 березня 2018 року аргументами колегії суддів Касаційного кримінального суду про те, що зазначена перевірка не є ефективним засобом захисту від можливого порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і статті 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки, по-перше, не в усіх випадках кримінальні справи, у яких було здійснено позапланові перевірки, будуть передані до суду з обвинувальним актом. По-друге, підготовче засідання в суді першої інстанції, навіть якщо обвинувальний акт передано до суду, може відбутися запізно для того, щоб бути здатним виправити порушення. По-третє, під час підготовчого судового засідання суддя не має повноважень вчиняти дії та приймати рішення, які можуть призвести до виправлення порушення Конвенції, спричиненого втручанням з боку держави [111].

Незважаючи на законодавчу невизначеність процедури, позиція ККС ВС є послідовною: суд першої інстанції зобов'язаний розглянути заперечення сторін проти ухвал слідчого судді під час підготовчого провадження або судового розгляду [101, с. 4]. Неприйняття судом таких заперечень до розгляду та ненадання на них мотивованих відповідей визнається порушенням вимог кримінального процесуального закону [101, с. 5]. Суд, який розглядає справу по суті, наділений повноваженнями досліджувати всі обставини, важливі для виконання його завдань, незалежно від попередніх висновків слідчого судді [101, с. 30-31].

Таким чином, реалізація положень ч. 3 ст. 309 КПК України натеper значною мірою покладається на правозастосовну практику ВС, яка намагається компенсувати прогалини в законодавстві через забезпечення права особи на судовий захист від свавільних рішень на стадії досудового розслідування.

В цілому, можемо зазначити, що у науковій доктрині та правозастосовній практиці положення ст. 309 КПК України є предметом гострих дискусій, що зумовлює появу численних пропозицій щодо її вдосконалення. Основні зміни, які пропонують науковці, спрямовані на посилення гарантій захисту конституційних прав особи та підвищення ефективності судового контролю.

Можна виділити наступні основні напрями запропонованих змін:

1. Розширення переліку ухвал, що підлягають апеляційному оскарженню у ч. 1 ст. 309 КПК України. Наприклад, оскарження ухвал про обшук та огляд у приміщенні чи іншому володінні особи. Науковці вважають за необхідно включити до ч. 1 ст. 309 КПК право на апеляційне оскарження ухвал слідчого судді про надання дозволу на обшук та огляд житла чи іншого володіння особи, а також у невтручання у приватне життя загалом. Це аргументується тим, що відсутність такого права призводить до неможливості ефективного захисту від свавільного втручання у право на недоторканність житла чи іншого володіння та приватне життя [108, с. 732]. Також є пропозиції щодо захисту права власності. З праці В. В. Легкого, стає зрозуміло, що автор розглядає інститут апеляційного оскарження рішень слідчого судді як фундаментальний механізм забезпечення прав і свобод особи у кримінальному процесі. У дослідженні акцентується на тому, що наявність такого права перетворює апеляційну інстанцію на активного суб'єкта, який має не лише повноваження, а й процесуальний обов'язок здійснювати контроль за правомірністю дій слідчого судді. Автор аргументує, що апеляційний перегляд є необхідним фільтром для виправлення помилок, які можуть призвести до порушення базових засад кримінального провадження.

У праці наголошується, що контроль апеляційного суду є критично важливим при обранні запобіжних заходів (зокрема тримання під вартою або домашнього арешту), оскільки помилкове рішення безпосередньо порушує право на свободу та недоторканність. Також аналіз вказує на ризики, пов'язані з наданням дозволів на обшуки, що часто тягне за собою тимчасове вилучення або арешт майна, тому апеляційна перевірка таких рішень розглядається як запобіжник від неправомірного втручання у право власності особи [85, с. 25].

2. Реформування механізму заперечень, про які вказано у ч. 3 ст. 309 КПК України:

2.1. Подолання законодавчої декларативності. Д. І. Клепка визначила, що хоча законодавцем і передбачена можливість подати заперечення на ухвали слідчого судді, не включені до вичерпного переліку ст. 309 КПК України у підготовчому судовому засіданні, у ст. 314-317 КПК України не передбачена ані

процедура, ані можливість прийняття рішення за результатами розгляду такого заперечення, що робить ч. 3 ст. 309 КПК України суто декларативною нормою та свідчить про низьку якість зазначеної норми КПК України [70, с. 295].

2.2. Виключення ч. 3 ст. 309 КПК України. Існують радикальні пропозиції щодо повного виключення ч. 3 ст. 309 КПК [47, с. 171], зокрема, такі пропозиції є у М. П. Тахтарова, де обґрунтовано позицію про неможливість розгляду під час підготовчого провадження заперечень на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню під час досудового розслідування відповідно до ст. 309 КПК України [158, с. 4].

2.3. Нормативна регламентація. Інший шлях передбачає встановлення чіткого порядку розгляду заперечень на стадії підготовчого провадження, щоб виключити формальні відмови судів у їх розгляді [47, с. 171].

Зважаючи на таку правову невизначеність та різні підходи науковців до урегулювання проблем правозастосування у відносинах, коли інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді, вважаємо за необхідне звернути увагу на правову природу підготовчого провадження та завдання, які вирішуються на цій стадії.

Із праці М. В. Барабаш резюмується, що підготовче судове провадження є однією з найбільш оновлених частин сучасного кримінального процесуального законодавства України. Автор у роботі піднімає питання, що через значну кількість нововведень у практичній діяльності часто виникають непорозуміння та дискусії, спричинені як зовнішніми обставинами, так і людським фактором. Головними причинами таких труднощів автор вбачає наявність законодавчих прогалин і колізій, а також відсутність єдиного підходу серед юристів до тлумачення норм закону [20, с. 23].

Основними кримінально-процесуальними функціями, згідно І. В. Гловюк, які реалізуються судом на стадії підготовчого провадження, є правосуддя і судовий контроль. Правосуддя є основною кримінально-процесуальною функцією, яку здійснює суд через реалізацію у встановленій законом процесуальній формі

повноважень щодо з'ясування обставин, які підлягають доказуванню, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, і вирішення обвинувачення по суті з ухваленням законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. Судовий контроль як напрям діяльності характеризується спрямованістю на досягнення за допомогою власних засобів загальних завдань кримінального провадження, а також власних завдань: забезпечення законності та обґрунтованості кримінально-процесуальних рішень, законності процесуальних дій. Функція судового контролю здійснюється слідчим суддею (у досудовому провадженні) та судом (у підготовчому судовому провадженні, судовому розгляді, судово-контрольних стадіях кримінального провадження) [48, с. 119-120].

У КПК також фактично передбачено перенесення здійснення функції судового контролю, згідно з Н. П. Сизою, зі стадії досудового розслідування у стадію підготовчого провадження щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 303 КПК), а також рішень прокурора, слідчого, дізнавача про відмову у визнанні потерпілим і рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки (ч. 3 ст. 303 КПК). Так само під час підготовчого провадження в суді можуть бути подані заперечення проти ухвал слідчого судді, оскарження яких не передбачено частиною першою статті 309 КПК під час досудового розслідування (ч. 3 ст. 309 КПК). Проте спеціальна регламентація розгляду судом таких скарг і заперечень на стадії підготовчого провадження у КПК відсутня, що ускладнює захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження в цій частині, у зв'язку з чим висловлюється обґрунтована критика науковців [141, с. 202].

Поділяємо погляди Н. П. Сизої щодо того, що ключовою функцією суду в межах підготовчого провадження є здійснення судового контролю. У межах цієї діяльності суд може ухвалювати рішення про відмову в затвердженні угоди, закриття кримінального провадження, повернення обвинувального акта чи клопотання про застосування заходів медичного/виховного характеру прокурору, а також про передачу матеріалів до належного суду за підсудністю.

Із змісту праці можна дійти висновку, що безпосередня функція правосуддя реалізується на цьому етапі тоді, коли суд вироком затверджує угоду про визнання винуватості (між прокурором та підозрюваним/обвинуваченим) або угоду про примирення (між потерпілим та підозрюваним/обвинуваченим), оскільки в таких ситуаціях розглядається питання обвинувачення та виноситься остаточне судові рішення. Крім того, під час підготовчого провадження суд виконує забезпечувальні повноваження, спрямовані на організацію майбутнього судочинства, зокрема призначає розгляд кримінального провадження на підставі обвинувального акта та вирішує інші організаційні питання, необхідні для підготовки до судового розгляду [141, с. 204-205].

Інший підхід до функції саме підготовчого провадження, а не функцій у підготовчому провадженні запропоновано М. П. Тахтаровим. Автор констатує, що підготовче провадження із зменшенням значення функції контролю, фактичним її перетворенням на перевірочну функцію, за збереження організаційної функції та набуття функції ухвалення вироків, має нову поліваріативну форму, яка пов'язана з підготовкою та організацією судового провадження в першій інстанції; із перевіркою обґрунтованості та законності висунутого обвинувачення, яке є підставою для провадження в суді першої інстанції; із прийняттям рішень у провадженнях на підставі угод, а також рішень щодо кримінальних проступків без проведення судового розгляду в судовому засіданні та за відсутності учасників судового провадження. Таким чином, нині функції підготовчого провадження розширилися, воно перетворилося на провадження, в якому суд може виконувати організаційні функції, а також приймати самостійні рішення, ухвалюючи вирок, вирішуючи, таким чином, питання щодо можливостей врегулювання юридичного конфлікту, не вдаючись до провадження в суді першої інстанції [157, с. 123].

На переконання О. В. Єні та Л. Г. Матієк, значення підготовчого провадження не варто применшувати, розглядаючи його лише як формальний процес. Цей етап є значно вагомим, ніж просто перехідна ланка між досудовим розслідуванням та безпосередньо судовим розглядом.

Із праці простежується, що процесуальні дії, що здійснюються на цій стадії, дозволяють забезпечити оперативність правосуддя, оскільки дають змогу закривати відповідні кримінальні провадження ще до початку судового розгляду. Окрім цього, належна підготовка сприяє дотриманню розумних строків, а також гарантує повноту та безсторонність майбутнього розгляду справи. Важливою функцією стадії є також забезпечення прав та законних інтересів усіх учасників процесу. А особливий статус цієї стадії підкреслюється встановленими вимогами до її проведення: обов'язковим технічним фіксуванням засідання, необхідністю виклику та участі сторін, а також можливістю ініціювати особливі порядки розгляду (диференційовані), зокрема судом присяжних [61, с. 288].

Про значення підготовчого судового провадження знаходимо і у В. М. Трофименка. На думку автора, значення полягає в забезпеченні необхідних умов для правильної організації та успішного проведення судового розгляду тих кримінальних проваджень, що потребують доведення перед судом обставин кримінального правопорушення та винуватості особи у його вчиненні [163, с. 137].

О. Б. Загурський зазначив, що цільовим призначенням правозастосовного процесу в кримінальному провадженні є перевірка процесуальних підстав для призначення судового розгляду, а також щодо підготовки до розгляду матеріалів кримінального провадження в судовому засіданні [65, с. 170].

Окрім того, є ряд авторів, які звертають увагу на завдання цієї стадії. Із дослідження О. В. Бабаєвої зрозуміло, що при визначенні завдання підготовчого провадження необхідно чітко розмежовувати поняття «завдання» та «повноваження», щоб уникнути помилок, припущених у минулому. Цей процес має базуватися на двох ключових аспектах: по-перше, на зміні ролі суду, який тепер повинен не контролювати досудове розслідування, а виступати виключно як орган, що здійснює правосуддя; по-друге, на засадах змагальності, де кожен учасник кримінального процесу виконує свою специфічну функцію.

Крім того, автором висловлена думка про те, що завдання підготовчого провадження мають залежати від типу документа, який отримує суд, та відповідної процедури його розгляду. Зазначається, що прийняття КПК України у 2012 році

докорінно змінило філософію кримінального судочинства, що зумовило потребу в новому підході до низки питань, зокрема і в переосмисленні суті обвинувального акта [17, с. 129]. Таким чином, автор визначила, що підготовче провадження вирішує власні, притаманні саме йому завдання, невиконання яких перешкоджає подальшому просуванню кримінального провадження. Такими завданнями є: 1) встановлення підстав для призначення судового розгляду та здійснення організаційно-підготовчих дій для призначення судового розгляду; 2) встановлення підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) встановлення наявності підстав та відсутності перешкод для затвердження угоди та ухвалення вироку [17, с. 130].

Н. П. Сиза зробила дещо інший висновок, зазначивши, що до системи завдань, які виконуються судом у стадії підготовчого провадження, належать:

- 1) перевірка відповідності процесуальних документів, поданих прокурором, вимогам кримінального процесуального закону;
- 2) розгляд скарг та клопотань учасників кримінального провадження;
- 3) з'ясування наявності підстав для завершення кримінального провадження;
- 4) встановлення відсутності порушень вимог кримінального процесуального закону, що перешкоджають призначенню судового розгляду;
- 5) вирішення питань, пов'язаних із підготовкою до судового розгляду [139, с. 9].

Частково відмінний перелік завдань знаходимо у М. В. Лиманської. На думку автора завданням цієї стадії кримінального процесу є: 1) перевірка наявності процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання вини чи про примирення; 2) перевірка наявності підстав для закриття провадження; 3) перевірка відповідності вимогам КПК обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру; 4) перевірка дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження; 5) підготовка умов для успішного проведення судового розгляду [86, с. 116].

Більш розширений перелік завдань стадії підготовчого провадження знаходимо у Л. М. Гуртієвої. На її думку ними є:

1) перевірка наявності підстав для призначення судового розгляду, а за певних умов – остаточне вирішення матеріалів кримінального провадження (зокрема, в ситуаціях ухвалення вироку на підставі угоди (ст. 475 КПК), вироку за результатами спрощеного провадження щодо кримінальних проступків (ч. 1 ст. 381 КПК, ч. 2 ст. 382 КПК) або звільнення особи від кримінальної відповідальності);

2) вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду (ч. 1 та ч. 2 ст. 315 КПК, ст. 317 КПК), при наявності підстав для призначення судового розгляду;

3) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, що передбачено ч. 2 та ч. 3 ст. 303 КПК України, тобто розгляд скарг на: а) рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, які не є предметом розгляду слідчим суддею під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 303 КПК); б) розгляд скарг на рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим (п. 5 ч. 1 ст. 303 КПК, ч. 3 ст. 303 КПК); в) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК, ч. 3 ст. 303 КПК). Розгляд заперечень на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню (ч. 3 ст. 309 КПК);

4) розгляд клопотань про: обрання, зміну чи скасування заходу забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжного заходу (ч. 3 ст. 315 КПК); відкладення або зупинення судового провадження, звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 4 ст. 286 КПК) та ін. [54, с. 308-309].

Із викладеного у праці Ю. В. Циганюк можна зробити висновок, що лаконічне викладення норм КПК України, які безпосередньо стосуються підготовчого провадження в суді першої інстанції, насправді охоплює лише невелику частину того правового масиву, що знаходить свою практичну реалізацію на цьому етапі. Підготовче провадження не є ізольованою стадією, воно базується на системному застосуванні засад кримінального провадження та охоплює широке

коло інститутів, таких як визначення повноважень суду, прав і обов'язків сторін та інших учасників справи.

Крім того, під час цього процесу активно залучаються норми, що регулюють технічну фіксацію судових засідань, порядок надсилання судових викликів, дотримання процесуальних строків та вирішення питань щодо відшкодування витрат. Важливою складовою є також розгляд цивільних позовів у кримінальному провадженні, розв'язання поданих заяв і клопотань, а також застосування різноманітних заходів забезпечення провадження, серед яких особливе місце посідають запобіжні заходи. Зрештою, увесь цей процес завершується ухваленням відповідних судових рішень, що також регламентується загальними нормами законодавства. Таким чином, підготовче провадження є комплексною процедурою, де взаємодіє велика кількість правових норм з різних розділів КПК України [173, с. 180].

Тому, при визначенні завдань, які вирішує стадія підготовчого провадження, потрібно враховувати вимоги не лише норм ст.ст. 314-317 КПК України, але й комплекс інших норм КПК України, які мають відсильний характер або встановлюють загальні норми для регулювання судового провадження.

В цілому, погляди науковців схиляються до того, що основним завданням стадії підготовчого провадження є підготовка кримінального провадження до судового розгляду.

Позиція С. І. Дячука зводиться до того, що запроваджена новим КПК процесуальна конструкція підготовчого судового засідання на стадії підготовки справи до судового розгляду дозволяє належним чином здійснити всі необхідні процесуальні дії з підготовки справи, підбити підсумки проведення підготовки за участю сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, забезпечити виконання вимог процесуального законодавства та гарантувати права та інтереси учасників кримінального провадження шляхом правильного і своєчасного судового розгляду справи. Підготовче провадження в кримінальному процесі є також і тим етапом, на якому досягається врегулювання правового конфлікту до початку судового розгляду [60, с. 138]. В той же час М. В. Барабаш визначила, що підготовче судове

провадження є початковою стадією судового розгляду і, по суті, від нього залежить подальший рух кримінального провадження [20, с. 22].

Згідно з поглядами С. І. Дячука, В. І. Галагана та О. І. Галагана, природа підготовчого провадження обумовлена цілями, функціональним призначенням та засадами кримінального судочинства, що проявляється через змагальність, диспозитивність та процесуальну економію на цьому етапі. Науковці підкреслюють, що головна мета такого провадження полягає у створенні можливостей для розв'язання правового спору ще до початку судового розгляду або в забезпеченні умов для об'єктивного та оперативного вирішення справи під час самого розгляду.

Важливість механізмів врегулювання конфлікту підтверджується обов'язком слідчого, прокурора та суду створювати для цього належні умови, зокрема шляхом інформування сторін про їхні процесуальні права (відповідно до ч. 2 ст. 285 та ч. 7 ст. 469 КПК). У зв'язку з цим, ключовим завданням підготовчого провадження дослідники вважають окреслення основних векторів подальшої процесуальної діяльності суду та інших учасників провадження [59, с. 142]. Також автори наголошують, що неприпустимим є з'ясування на стадії підготовчого провадження питань, що виходять за межі повноважень суду. Зокрема, такими слід визнати: вирішення питання про готовність справи до розгляду з точки зору доведеності вини обвинуваченого та достатності зібраних для цього доказів, питання їхньої допустимості; з'ясування питання про те, чи немає підстав для притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб, для кваліфікації дій обвинуваченого за іншою статтею Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за більш тяжкий злочин, чи для повідомлення йому про підозру у вчиненні іншого злочину, крім того, про який йому було повідомлено, тощо [59, с. 144-145].

Але у доктрині кримінального процесу можна знайти й позицію про те, що підготовче провадження не є стадією кримінального процесу. Так, О. Ф. Шминдрук визначає, що з таким поглядом повністю погодитись не можна (про те, що підготовче провадження є стадією кримінального процесу – О. В.). По-перше, на думку автора статті (опублікована у 2014 році – О. В.), така позиція не

узгоджується з нормами чинного КПК України, оскільки, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України, кримінальне провадження – «це досудове розслідування, судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність». Пунктом 24 ч. 1 ст. 3 КПК України визначено, що судове провадження – це «кримінальне провадження в суді першої інстанції, яке включає в себе підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення; провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, ВС України, а також за нововиявленими обставинами». Як підсумок, автор зазначив, що чинний КПК України запровадив якісно нову систему всього кримінального провадження, виділивши як стадії: досудове розслідування, судове провадження в суді першої інстанції, провадження в суді апеляційної інстанції, провадження в суді касаційної інстанції, провадження у ВС України та провадження за нововиявленими обставинами, а підготовче провадження, судовий розгляд й ухвалення та проголошення судового рішення визначив як етапи стадії провадження в суді першої інстанції [180, с. 159]. В іншій статті цей же автор продовжує свою думку, зазначаючи, що підготовче провадження як початковий етап стадії провадження в суді першої інстанції має на меті перевірку наявності чи відсутності законних підстав для призначення кримінального провадження до судового розгляду та здійснення комплексу дій, спрямованих на підготовку кримінального провадження до судового розгляду. У свою чергу метою підготовки кримінального провадження до судового розгляду є створення належних умов для законного, ефективного, повного та всебічного судового розгляду й забезпечення процесуальних прав та інтересів учасників кримінального провадження [179, с. 208].

Висловлюючи критичне ставлення щодо цієї думки, наголосимо на тому, що підготовче провадження є стадією кримінального процесу, яка має усі відповідні ознаки стадії, а найбільше відрізняючі від інших, наприклад, стадії судового розгляду, – свої завдання та підсумкове рішення.

Наголошуючи на таких ознаках, погоджуємось із думкою О. Ф. Шминдрук щодо того, що систему підготовчих до судового розгляду дій становлять їх групи,

об'єднані спільними завданнями. Завданням першої групи є організація судового розгляду, другої – формування складу учасників судового розгляду, третьої – формування доказів, які будуть досліджуватись під час судового розгляду, четвертої – забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження, п'ятої – застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а шостої – формування кримінальної справи [179, с. 212]. При цьому автор зазначає, що до четвертої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані із забезпеченням процесуальних прав учасників кримінального провадження. Чинний КПК України називає їх «інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду». До таких можуть належати призначення обвинуваченому захисника, визнання особи законним представником обвинуваченого, призначення судового розгляду судом присяжних у складі двох професійних суддів і трьох присяжних (у разі здійснення кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, за яке передбачається покарання у вигляді довічного позбавлення волі), визнання потерпілого цивільним позивачем, визнання особи представником або законним представником потерпілого, цивільного позивача, відповідача, вирішення питання прийняття цивільного позову та в разі необхідності – вжиття заходів забезпечення позову.

До цієї групи, на думку автора, належать також скарги учасників кримінального провадження та заперечення проти них на рішення слідчого й прокурора, прийняті ними під час досудового розслідування. Так, відповідно до п. п. 5, 6 ч. 1 та ч. 3 ст. 303 КПК України під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені прийняті на досудовому слідстві такі рішення: рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілою особи, якій відмовлено у визнанні потерпілою; рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час застосування заходів безпеки особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом; інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, крім визначених у ч. 1 ст. 303 КПК України [179, с. 211].

В контексті досліджуваного, необхідно вести мову про те, що підготовче провадження є стадією, де функція судового контролю фактично переходить від

слідчого судді до суду, який розглядатиме справу по суті. Розгляд заперечень у цей момент дозволяє суду забезпечити законність та обґрунтованість кримінально-процесуальних рішень, прийнятих раніше, що є одним із завдань цієї стадії. А законодавче обмеження апеляційного оскарження певних ухвал (згідно з ч. 3 ст. 309 КПК України) з перенесенням розгляду заперечень у підготовчому засіданні спрямоване на встановлення балансу між правами сторін та здійсненням провадження без зайвої тяганини. Це дозволяє уникнути маніпуляцій з правом на оскарження та забезпечити дотримання розумних строків.

Також можна ствердно визначити, що судовий контроль у порядку, передбаченому ч. 3 ст. 309 КПК України, відповідає завданням підготовчого провадження, яке можна охарактеризувати як забезпечення процесуальних прав учасників, що включає розгляд скарг та заперечень на рішення слідчого судді, а також створення умов для успішного судового розгляду, що неможливо без усунення або оцінки правомірності ухвал слідчого судді, прийнятих на досудовому розслідуванні.

Попри критику «декларативності» норм КПК України щодо процедури розгляду таких заперечень, позиція Верховного Суду є однозначною: суд першої інстанції зобов'язаний розглянути заперечення проти ухвал слідчого судді саме під час підготовчого провадження, адже суд наділений повноваженнями досліджувати всі обставини, важливі для виконання його завдань, незалежно від попередніх висновків слідчого судді.

Розгляд заперечень у підготовчому засіданні є одним із шляхів виправлення судових помилок: способом, що дозволяє суду оцінити «якість» досудового розслідування та правомірність обмеження прав особи (наприклад, при обшуках чи призначенні експертиз) до того, як розпочнеться розгляд справи по суті.

Оскільки спеціальна регламентація розгляду таких заперечень у ст.ст. 314-317 КПК України відсутня, їх подача та розгляд у підготовчому провадженні натепер значною мірою опираються на правозастосовну практику, яка намагається компенсувати прогалини в законі та забезпечити право особи на судовий захист від свавільних рішень.

Таким чином, подача заперечень саме в підготовчому провадженні є критично важливою, оскільки це останній процесуальний «фільтр» перед судовим розглядом, який дозволяє суду реалізувати функцію контролю за дотриманням прав людини на стадії досудового розслідування та підготувати підґрунтя для законного і справедливого вирішення справи по суті.

Підтвердженням викладеного є також і судова практика. Так, в ухвалах ККС ВС визначено, що встановлення законодавцем обмеження права на апеляційне оскарження рішень слідчого судді має на меті забезпечення розумного балансу між ефективністю досудового розслідування і здійсненням дієвого судового контролю щодо дотримання прав і законних інтересів осіб [113; 168] і часто Суд звертає увагу, що з огляду на положення ч. 3 ст. 309, ст. 314 КПК України сторона захисту не позбавлена можливості подати заперечення на ухвалу слідчого судді під час підготовчого судового засідання [121; 122].

Продовжимо огляд судової практики із врахуванням окремих випадків щодо результативності розгляду заперечень. В ухвалі про закриття кримінального провадження Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області визначив, що розглядаючи аргументи прокурора щодо нібито очевидної незаконності ухвали слідчого судді від 14 липня 2022 року, суд зазначає, що обвинуваченням не було надано належних доказів на підтвердження цієї позиції. Зокрема, у матеріалах справи відсутнє судові рішення про скасування згаданої ухвали або будь-який інший процесуальний акт, який би свідчив про її невідповідність нормам КПК України.

Оскільки вказане рішення слідчого судді набрало законної сили у встановленому законом порядку, суд не має правових підстав ігнорувати його. Таким чином, ця ухвала є обов'язковою для врахування під час обчислення строку досудового розслідування [167].

Звідси вбачається, що суд у підсумковому рішенні у справі зазначив про наявність заперечень та проаналізував їх і мотивував своє рішення щодо них. У подальшому сторона обвинувачення оскаржувала неврахування змісту цих заперечень у судах апеляційної та касаційної інстанції. Апеляційний суд пізніше

підтвердив, що місцевий суд дійсно вживав заходів для перевірки обставин (наприклад, витребував матеріали оперативно-розшукової справи), а отже, доводи прокурора про те, що його заперечення нібито взагалі не розглядалися, не відповідають дійсності [166].

Короткий виклад судових рішень свідчить про те, що відхилення заперечень відбулось із наступними особливостями їх оцінки судами:

1. Відсутність доказів незаконності. Суди зазначили, що сторона обвинувачення, подаючи заперечення, не надала жодних нових доказів або судових рішень, які б підтверджували незаконність ухвали слідчого судді.

2. Правова визначеність. Оскільки ухвала слідчого судді набрала законної сили і не була скасована, вона є обов'язковою для врахування при обрахунку строків досудового розслідування.

3. Неспростованість ключового факту: Прокурор у своїх запереченнях зосередився на рапортах поліції, але не надав жодних доводів на спростування того, що підозрюваний насправді був присутній у суді 23 лютого 2022 року та контактував зі слідчим.

Таким чином ККС ВС дійшов висновку, що заперечення прокурора були предметом перевірки, проте через ненадання обвинуваченням документів на підтвердження своїх доводів, суд першої інстанції не мав підстав надати запереченням іншу оцінку, а посилання лише на рапорти поліції не може спростувати встановлений факт перебування особи в полі зору органу розслідування на момент прийняття рішення про розшук [123].

У наведеному провадженні виникає одна з наукових проблем: чи можливо здійснювати доказування під час підготовчого провадження, адже у нормах КПК України відсутня вказівка на можливість дослідження доказів під час підготовчого провадження, а її завдання не полягає в доказуванні?

Згідно Л. М. Гуртієвої, основним змістом кримінально-процесуальної діяльності, в тому числі на стадії підготовчого провадження, є процес доказування [54, с. 309]. Також автор визначила, що при здійсненні судового провадження (зокрема, при вирішенні питання про а) затвердження угоди та ухвалення вироку

на підставі угоди; б) обрання, зміну чи скасування заходу забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжного заходу; в) при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора (ч. 2 та ч. 3 ст. 303 КПК) та ін.) суд приймає процесуальні рішення, для чого потрібно встановити певні фактичні обставини кримінального провадження, які є умовою або підставою прийняття певного процесуального рішення [54, с. 309-310].

Схожої думки притримується і Х. Р. Тайлієва. Аналіз роботи дає підстави стверджувати, що особливості використання доказової бази у судових рішеннях під час підготовчого провадження безпосередньо визначаються правовою природою обставин, які необхідно встановити. Дослідження передбачених законодавством рішень на цій стадії вказує на те, що суд може спиратися на докази для з'ясування як фактичних обставин, що належать до предмета доказування, так і тих, що мають суто процесуальне значення [156, с. 278].

С. А. Крушинський доходить висновку, що подання доказових матеріалів сторонами та іншими учасниками кримінального провадження в стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції є можливим, а інколи – й необхідним. З огляду на це автор вважає за доцільне внести до КПК України деякі зміни та доповнення, зокрема: 1) останній абзац ч. 4 ст. 291 КПК України викласти у такій редакції: «Подання до суду інших матеріалів досудового розслідування до початку судового провадження забороняється»; 2) доповнити п. 4 ч. 2 ст. 315 КПК України новим абзацом такого змісту: «приєднання до матеріалів кримінального провадження поданих матеріалів досудового розслідування, речей і документів»; 3) доповнити статтю 315 КПК України новою частиною 4 такого змісту: «4. Під час підготовчого судового засідання сторони та інші учасники кримінального провадження мають право подати суду матеріали досудового розслідування, речі і документи, які мають значення для обґрунтування рішень, передбачених частиною третьою статті 314 цього Кодексу» [84, с. 789].

Слід вказати на те, що суд не повинен використовувати докази у своєму рішенні про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору з метою

вирішення питання про доведеність обвинувачення, достовірність того чи іншого доказу, перевагу одного доказу над іншими тощо. У цих випадках суд виходить із того, що в підсумкових процесуальних рішеннях органу досудового розслідування, прокурора наявні такі порушення вимог КПК України, які суд не може виправляти самостійно і які фактично перешкоджають суду реалізувати покладену на нього Конституцією України функцію здійснення правосуддя. Такі порушення є процесуальними, оскільки не стосуються ні фактичних обставин кримінального провадження, ні кваліфікації діяння, ні доведеності винуватості обвинуваченого, а їх усунення не передбачає проведення зміни обвинувачення [156, с. 278-279].

На основі аналізу викладених вище джерел та судової практики можна зробити висновок, що доказування під час підготовчого провадження при розгляді заперечень на ухвалу слідчого судді є необхідним та обов'язковим елементом, хоча воно має свою специфіку порівняно з розглядом справи по суті.

Зокрема, суд першої інстанції не має права ігнорувати заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають окремому апеляційному оскарженню. Неприйняття таких заперечень до розгляду або ненадання відповідей на їхні доводи суперечить положенням ч. 3 ст. 309 КПК України.

На цій стадії доказування спрямоване на встановлення певних фактичних обставин, які є умовою або підставою для прийняття конкретного процесуального рішення (наприклад, оцінки законності дій слідчого судді). Також суд може використовувати докази для з'ясування обставин, що мають виключно процесуальне значення.

Тягар доказування покладений на сторону, яка подає заперечення (наприклад, прокурор). Вона зобов'язана надати належні, допустимі та достовірні докази, які б підтверджували незаконність ухвали слідчого судді. Якщо сторона лише посилається на певні обставини, але не долучає відповідних документів на підтвердження своїх доводів, суд позбавлений можливості надати іншу оцінку, ніж та, що вже міститься в оскаржуваній ухвалі.

Під час розгляду заперечень суд має перевірити, чи були висновки слідчого судді обґрунтованими та чи ґрунтувалися вони на доказах (наприклад, наявність

телефонних дзвінків слідчому, присутність особи в інших засіданнях тощо). Суд також перевіряє дотримання процесуальних норм.

Потрібно також акцентувати увагу на тому, що доказування у підготовчому провадженні не повинно стосуватися вирішення питання про доведеність обвинувачення або достовірність доказів щодо винуватості особи. Воно обмежене перевіркою законності процесуальних рішень та усуненням порушень, які перешкоджають правосуддю. І хоча в КПК України немає прямої детальної процедури дослідження доказів у підготовчому провадженні, науковці наголошують на необхідності законодавчого закріплення права сторін подавати матеріали досудового розслідування, речі та документи саме для обґрунтування рішень, передбачених цією стадією.

Отже, доказування у цьому випадку полягає в обґрунтуванні процесуальної позиції сторін шляхом подання доказів, які дозволяють суду оцінити законність ухвали слідчого судді, не вдаючись до розгляду фактичних обставин самого кримінального правопорушення.

На продовження аналізу судової практики використаємо протилежне рішення ККС ВС щодо дещо схожої ситуації, яка описана вище. Так, із викладеного у рішенні можна зрозуміти, що суд не може відмовляти у розгляді заперечень на ухвалу слідчого судді, посилаючись лише на те, що вона набрала законної сили або не підлягає окремому оскарженню. Таке ігнорування доводів сторони суперечить ч. 3 ст. 309 КПК України. Законодавець встановив механізм судового контролю, згідно з яким під час підготовчого засідання суд зобов'язаний надати самостійну оцінку тим рішенням слідчого судді, з якими не погоджуються учасники процесу.

Якщо сторона провадження висловлює незгоду з ухвалою слідчого судді (наприклад, щодо скасування постанови про зупинення досудового розслідування), яка не підлягає самостійному апеляційному оскарженню, суд першої інстанції має дискреційні повноваження перевірити її законність. Суд, який розглядає справу по суті, повинен за допомогою всіх процесуальних засобів з'ясувати, чи мав слідчий суддя достатні підстави для ухвалення свого рішення, та обов'язково навести у власному рішенні детальні мотиви своїх висновків щодо цих заперечень.

Ухвалення рішення про закриття кримінального провадження (зокрема на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України) без попередньої ретельної перевірки аргументів прокурора чи інших осіб щодо незаконності ухвали слідчого судді є передчасним. Відсутність такої перевірки вважається істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, що заважає суду прийняти дійсно обґрунтоване та законне рішення [120].

Про необхідність надання відповідей судом на заперечення подані стороною знаходимо й у постанові ККС ВС, де колегія суддів наголошує, що ненадання відповідей на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК. Суд також зазначив, що ВС вже були зроблені висновки щодо необхідності належного розгляду місцевим судом у підготовчому судовому засіданні заперечень на ті ухвали слідчих суддів, які не підлягають окремому апеляційному оскарженню (постанова ОП ККС ВС від 13 лютого 2023 року у справі № 932/8842/20, постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 06 червня 2023 року у справі № 489/6721/21) [125].

Але уся досліджена нами практика щодо надання відповідей судом на заперечення стосувалася закриття кримінального провадження – підсумкового судового рішення під час підготовчого провадження.

Яким є результат розгляду заперечень у разі їх висловлення стороною, якщо за підсумком підготовчого провадження призначається судовий розгляд на підставі обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру?

Опитувані нами респонденти зазначили, що результатами контролю ухвал слідчого судді, які оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді (ч. 3 ст. 309 КПК України) може бути 43,1% – врахування такого заперечення із винесенням відповідних ухвал; 35,3% – врахування такого заперечення із відображенням у вирoku суду; 9,8% – відсутнє будь-яке процесуальне реагування на подані заперечення (див. Додаток Д).

Для аналізу реального стану справ, частково знаходимо відповідь у судовій практиці. Демонструє це постанова ККС ВС від 15.04.2025 по справі № 127/15521/24. Враховуючи її істотне значення для вирішення проблем нашого дослідження, її текст викладається у повній відповідності до постанови з окремими скороченнями без зміни висновків:

«В апеляційній скарзі прокурор також наголошував на тому, що місцевий суд залишив поза увагою заперечення сторони обвинувачення на ухвалу слідчого судді від 26 жовтня 2023 року, однак апеляційний суд не дослідив означеного доводу прокурора та не надав на нього умотивованих відповідей.

Колегія суддів наголошує, що ненадання відповідей на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК...

...Суд вважає, що сторони кримінального провадження мають можливість оспорити обґрунтованість ухвали слідчого судді, про яку йдеться у цій справі, що, власне, і було зроблено прокурором під час підготовчого судового засідання у відповідності до ч. 3 ст. 309 КПК. Суд зобов'язаний належним чином розглянути ці заперечення та прийняти рішення по суті питання, ґрунтуючись на власній оцінці обставин провадження. У цьому провадженні цього зроблено не було.

Законодавець передбачив можливість апеляційного оскарження певних ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, водночас передбачив для сторін інші засоби правового захисту від незаконних або необґрунтованих рішень слідчого судді. Зокрема закон надає можливість розглянути ці питання під час судового провадження, оскільки передбачив у ч. 3 ст. 309 КПК, що щодо ухвал, які не підлягають оскарженню під час досудового розслідування, можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження в суді. Суд після отримання таких заперечень має їх розглянути під час підготовчого провадження або під час судового розгляду, залежно від характеру поставленого питання, і прийняти вмотивоване рішення (постанова ККС ВС від 06 червня 2023 року у справі № 489/6721/21).

Суд вже неодноразово зазначав, що місцевий суд, який встановлює факти, наділений повноваженнями досліджувати усі обставини, які можуть вплинути на його висновки, у тому числі і обґрунтованість ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування (постанова ККС ВС від 05 лютого 2019 року у справі № 754/12820/15-к).

Висловлені в ухвалі слідчого судді висновки за результатами розгляду скарги сторони захисту щодо скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування не мають преюдиційного значення для суду, який буде з'ясовувати питання про те, чи надійшов обвинувальний акт до суду в межах строку досудового розслідування (постанова ККС ВС від 14 травня 2024 року у справі № 991/7976/23).

Колегія суддів наголошує, що суд, який розглядає провадження по суті, повинен розглянути усі заперечення сторін, в тому числі й на ухвали слідчого судді, які не підлягають окремому апеляційному оскарженню під час досудового розслідування. Саме таку процедуру з висловлення незгоди із відповідними ухвалами слідчих суддів передбачено ч. 3 ст. 309 КПК. Суд, який розглядає незгоду сторони із ухвалою слідчого судді, постановленою під час досудового розслідування, яка не підлягає самостійному апеляційному оскарженню, має повну судову дискрецію і може не погодитися із рішенням, постановленим слідчим суддею» [124].

Але у Н. С. Алексашиної знаходимо, що на практиці розгляд заперечень на ухвали слідчого судді, якими були санкціоновані обшуки або огляди, зводиться до оцінки допустимості здобутих доказів. Щодо самої ухвали жодних рішень не ухвалюється. На її думку, наразі склалась судова практика, коли розгляд заперечень на ухвалу слідчого судді фактично прирівнюється до оцінки допустимості доказів, яка здійснюється в загальному порядку і зазвичай відбувається у нарадчій кімнаті під час ухвалення вироку. Тобто, практичної можливості оскаржити дії, які становлять втручання у її права, особа не має [16].

За результатами нашого опитування 64,7% респондентів вказали, що реалізація положень ч. 3 ст. 309 КПК України наразі значною мірою покладається на правозастосовну практику ВС (див. Додаток Д).

Подання заперечень на ухвалу слідчого судді під час підготовчого провадження можна розглядати також і з точки зору їх ролі в організаційній підготовці до судового розгляду кримінального провадження. На думку Ю. Р. Мирошніченко, особливості судового розгляду визначають його пізнавальну і психологічну складність, і саме тому процес пізнання у сфері правосуддя повинен бути належним чином упорядкований. Організація є утворювальною основою й водночас забезпечувальним чинником цієї діяльності, а планування – методом організації судового розгляду. План розгляду кожної окремої справи нерозривно пов'язаний із загальним планом роботи судді, у провадженні якого перебувають десятки, а інколи сотні судових справ, а отже, неможливо призначити наступну справу, не маючи уявлення про необхідний обсяг часу для розгляду попередньої, що передбачає її належне планування, яке в кримінальному провадженні ґрунтується на криміналістичному аналізі матеріалів досудового розслідування [94, с. 149].

З огляду на це, заперечення в порядку ч. 3 ст. 309 КПК України відіграють роль у організаційній підготовці до судового розгляду. Судовий розгляд є складним з пізнавальної та психологічної точок зору, тому заперечення виступають одним із засобів належного упорядкування діяльності у сфері правосуддя для сторін судового провадження та суду. Оскільки організація розгляду справи ґрунтується на плануванні, подання заперечень дозволяє судді краще спрогнозувати перебіг засідань та сформулювати план розгляду кримінального провадження.

Оскільки план окремої справи нерозривно пов'язаний із загальним графіком роботи судді, заперечення допомагають визначити необхідний обсяг часу для розгляду провадження. Без такого розуміння неможливо ефективно призначати інші справи та керувати навантаженням судді.

Таким чином, заперечення на ухвали слідчого судді є забезпечувальним чинником, який дозволяє судді ефективно організувати майбутній судовий розгляд та раціонально спланувати свій робочий час.

Звідси можна константувати, що підготовче провадження відіграє важливу роль у своєрідній системі «стримувань і противаг» кримінального процесу, будучи

також стадією для перевірки законності тих рішень слідчого судді, які не підлягали окремому апеляційному оскарженню під час досудового розслідування. Основні аспекти ролі підготовчого провадження у цьому контексті включають врахування того, що це:

- засіб правового захисту, адже відповідно до ч. 3 ст. 309 КПК України, сторони можуть подати заперечення проти ухвал слідчого судді, які не можна було оскаржити раніше. Це забезпечує право сторін на судовий захист від потенційно незаконних рішень;

- обов'язок суду щодо розгляду, оскільки суд не просто приймає такі заперечення, а зобов'язаний належним чином їх розглянути та прийняти по ним рішення. Ненадання відповідей на доводи сторін у запереченнях щодо незаконності рішень слідчого судді є порушенням кримінального процесуального закону;

- є повна судова дискреція з огляду на те, що суд, який розглядає кримінальне провадження, наділений повноваженнями досліджувати всі обставини, що впливають на його висновки. Він має повну дискрецію і може не погодитися з рішенням, яке раніше прийняв слідчий суддя;

- відсутність преюдиції. Висновки слідчого судді не мають преюдиційного значення для суду під час підготовчого провадження або судового розгляду;

- гнучкість процедури, позаяк залежно від характеру питання, суд може розглянути заперечення як безпосередньо у підготовчому провадженні, так і пізніше під час судового розгляду.

Враховуючи проблеми практики, а також те, що внаслідок ухвал слідчого судді, які не підлягають оскарженню в силу того, що вони не зазначені у ч.ч. 1-2 ст. 309 КПК України, але можуть впливати на істотні права та свободи учасників кримінального провадження, на нашу думку, можна запропонувати механізм, відповідно до якого апеляційний суд може зупинити виконання ухвали слідчого судді за наявності обґрунтованого висновку про необхідність такого заходу з метою запобігання непоправній шкоді правам і свободам учасників кримінального

провадження, а також правам, законним інтересам чи майну інших осіб, щодо яких наслідки ухвали можуть настати.

Отже, підготовче провадження є самостійною стадією кримінального провадження, яка також дозволяє виправити помилки досудового розслідування (зокрема ті, які виникли внаслідок постановлення ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню) та забезпечити законність подальшого розгляду кримінального провадження по суті.

2.3. Судовий контроль у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України

Практика реалізації норм КПК України виявила низку прогалин правового регулювання кримінальних процесуальних відносин. Серед них і прогалини при здійсненні процесуальних функцій, перетині інтересів учасників кримінального провадження, забезпеченні прав та свобод учасників, виконанні обов'язків у кримінальному провадженні тощо. Серед найбільш чутливих є створені прогалинами проблеми, які стосуються саме прав та свобод учасників кримінального провадження. Такі прогалини та їх неправильне вирішення можуть істотно обмежити матеріальний стан особи, її свободи або вплинути на процесуальні права та можливості для їх реалізації.

Однією з таких проблем, вирішення якої було вкрай необхідним, є судовий контроль за законністю, в разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України. Прийняття такої ухвали було непоодиноким випадком у практиці слідчих суддів і фактично позбавляло сторони кримінального провадження можливості для звернення за захистом своїх процесуальних прав та для здійснення апеляційного судового контролю таких ухвал. І хоча правова позиція Верховного Суду з цього питання існує, втім досі трапляються випадки постановлення таких ухвал, а тому детальний аналіз правової позиції, а також перспектив нормотворчості є актуальним.

Починаючи із 2017 року і по сьогодні практика здійснення судового контролю за законністю ухвал, які були постановлені слідчим суддею, але не передбачені КПК України, ґрунтується на правових позиціях ВС. Звернемо увагу на окремі з них у хронологічному порядку.

23 травня 2018 року ВП ВС розглядала передані їй колегією суддів Першої судової палати ККС у складі ВС 06 березня 2018 року матеріали провадження за касаційною скаргою голови СФГ «Афродіта». Адже, на думку колегії, матеріали провадження містять виключну правову проблему та їх передача ВП ВС необхідна для забезпечення розвитку права й формування єдиної правозастосовної практики.

З проведеного аналізу рішення визначимо таке: ВП ВС розглянула питання про існування виключної правової проблеми, що виникла через неоднозначне трактування норм кримінального процесуального законодавства. Суть справи полягає у визначенні того, чи має право сторона кримінального провадження на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, якою було призначено позапланову перевірку підприємства. Складність ситуації обумовлена тим, що КПК України не містить прямої вказівки на можливість призначення такої перевірки слідчим суддею, як і не передбачає процедури її оскарження у переліку, визначеному ст. 309 КПК України.

Конфлікт правових позицій виявився на рівні різних палат ККС ВС. Зокрема, Друга судова палата раніше дотримувалася суворого дотримання букви закону, вважаючи, що оскільки такі ухвали відсутні у вичерпному переліку ст. 309 КПК України, то вони не можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Водночас Перша судова палата, посилаючись на доводи касаційної скарги та практику ВС України від 2017 року, вказує на інший підхід: якщо слідчий суддя приймає рішення, яке взагалі не передбачене нормами КПК України, апеляційний суд позбавлений права відмовляти у перевірці його законності.

У такому разі право на апеляцію має реалізовуватися не через конкретну процесуальну норму, а на основі загальних засад кримінального провадження. Зокрема, п. 17 ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 24 КПК України гарантують доступ до правосуддя та право на перегляд рішення судом вищої інстанції, що є фундаментальними

засадами, які мають пріоритет у випадках відсутності спеціального законодавчого регулювання для нетипових судових рішень [111].

Беззаперечно, що за таких умов виникла виключна правова проблема, вирішення якої ВП ВС необхідно було для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики. І, як підсумок, ВП ВС, обґрунтовуючи своє рішення, зазначила про те, що можливість оскарження в апеляційному порядку рішень слідчого судді, прийнятих на досудовому розслідуванні, – це забезпечення їх законності і обґрунтованості, що є важливою гарантією забезпечення захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також є процесуальним інструментом виправлення судової помилки на цьому етапі кримінального провадження та відповідає його завданням, передбаченим ст. 2 КПК [111].

Аргументи, які наводяться у постанові ВП ВС, засновуються на аналізі норм КПК України, починаючи з того, що у ч. 2 ст. 309 КПК України міститься виключний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування в апеляційному порядку, та наводиться такий узагальнений перелік.

Далі ВП ВС звертає увагу, що в тій же ч. 3 ст. 309 КПК України зазначено, що щодо усіх інших ухвал, які не підлягають оскарженню, можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження; таким чином, у випадку незгоди сторін з іншими ухвалами слідчого судді законність останніх підлягає перевірці судом першої інстанції під час підготовчого провадження. Але, на думку ВП ВС, таке правозастосування неможливо підтримати, і необхідно врахувати загальні засади кримінального провадження, а саме забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. І, засновуючись на аналогії права, створює беззаперечний висновок про те, що право на апеляційне оскарження такого судового рішення підлягає забезпеченню на підставі п. 17 ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 24 КПК, які його гарантують, оскільки слідчий суддя прийняв рішення, яке не передбачено КПК [111].

12 червня 2018 року ККС ВС розглядав скаргу уже сторони обвинувачення за аналогічним казусом про оскарження ухвали, якої немає в переліку ухвал, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, нагадавши про те, що ще у рішенні від 12 жовтня 2017 року Верховний Суд України прямо вказав на те, що у випадку постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилають положення ч. 3 ст. 309 КПК, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи ч.4 ст. 399 КПК. А також нагадав, що за правилами кримінального процесуального закону вказівки суду вищої інстанції є обов'язковими для виконання судами першої та апеляційної інстанцій. Проте, як убачається зі змісту оскаржуваної ухвали судді апеляційного суду, висновки Верховного Суду України, викладені у вказаній постанові, ним до уваги взято не було [126].

Хронологічно останнім рішенням вищої судової інстанції, яке має стосунок до нашого предмету дослідження, є рішення ККС ВС у справі №757/27041/21-к від 5 липня 2022 року [119]. Але його зміст, щодо аналізованого питання, майже ідентичний викладеній вище постанові ВП ВС.

Цілком обґрунтовані такі позиції з огляду на засаду верховенства права, її складову – доступ до правосуддя. Зрозуміло, що суди обґрунтували це іншою засадою: забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, але у поєднанні із доступом до правосуддя як елементу верховенства права це було б ще більш аргументовано.

У цьому аспекті погодимось із висновком Р. М. Москаля, що доступ до правосуддя як один з елементів верховенства права не можна ототожнювати з «доступом до суду» як елементом права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Забезпечення доступу до правосуддя слід розглядати як позитивне зобов'язання держави, якому кореспондує низка прав, а саме: на справедливий суд, ефективний засіб правового захисту, недискримінаційне поводження тощо [96, с. 43].

Разом з тим судова практика свідчить, що все ж таки існують випадки, коли підходи ВС щодо досліджуваного питання використовуються всупереч правовим

позиціям. В ухвалі ККС ВС від 28.07.2025 по справі № 712/8010/25 зазначено, що посилення СГ ТОВ «Палміравідгодівля» на постанови: Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду 15 квітня 2024 року (справа № 554/2506/22), Касаційного кримінального суду від 29 липня 2024 року (справа № 932/3019/23), 27 березня 2025 року (справа № 157/1664/22), не є релевантними, оскільки наведені постанови Верховного Суду стосуються ухвал слідчого судді, можливість ухвалення яких прямо не передбачена КПК у межах відповідних регламентованих цим Кодексом процедур [168].

У іншій постанові ККС ВС вказав на те, що наведені в цих постановах висновки Суду стосуються тих рішень слідчого судді, можливість ухвалення яких прямо не передбачена кримінальним процесуальним законом, у той час як у цьому провадженні прокурором оскаржувалась ухвала слідчого судді, передбачена цим законом [113]. Суть доводів, викладених у скарзі, згідно позиції ККС ВС від 24 вересня 2024 року по справі справа № 308/16662/23, зводиться до того, що слідчий суддя Біляївського районного суду Одеської області постановив судові рішення, не передбачене кримінальним процесуальним законодавством, тому апеляційний суд, зважаючи на правову позицію Верховного Суду України (справа № 5-142кс(15)17, провадження № 757/49263/15к), не повинен був відмовляти у відкритті апеляційного провадження, посилаючись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК [113].

Судова практика вказує на окремі випадки, які саме ухвали постановлені слідчим суддею, не передбачені КПК України. Відповідно до висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 травня 2021 року (справа № 646/3986/19, провадження № 51-3335 кмо 19), серед усіх рішень слідчого судді, можливість ухвалення яких прямо не передбачена КПК у межах відповідних регламентованих цим Кодексом процедур, слід виокремлювати дві групи рішень:

- ухвалені поза межами процедури, передбаченої КПК (з питань, процедура вирішення яких слідчим суддею не передбачена КПК);

- ухвалені в межах передбаченої КПК процедури із застосуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК та загальних засад кримінального провадження, визначених ч. 1 ст. 7

цього Кодексу [114]. У цій же справі ККС ВС постановив, що слідчий суддя вийшов за межі своїх процесуальних повноважень, визначених статтею 307 КПК, оскільки він не лише скасував постанову слідчого, а й зобов'язав його призначити економічну (бухгалтерську) експертизу. Згідно з нормами статті 244 КПК, слідчий суддя має право за клопотанням сторони захисту самостійно доручити проведення експертизи установі або експерту, проте він не може втручатися у сферу виключних повноважень слідчого, наказуючи йому приймати рішення про таке призначення. Суд апеляційної інстанції, відмовивши у відкритті провадження з посиланням на неможливість оскарження такої ухвали, не врахував факт виходу слідчого судді за межі повноважень, що призвело до істотного порушення кримінального процесуального закону. У зв'язку з цим касаційний суд скасував рішення апеляційного суду та призначив новий розгляд справи в суді апеляційної інстанції для прийняття законного та обґрунтованого рішення [114].

У постанові ККС ВС від 29.08.2022 по справі № 757/61433/21-к вказано, що у касаційній скарзі та доповненнях до неї прокурор, посиляючись на істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, просить скасувати ухвалу апеляційного суду і призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції. На обґрунтування своїх вимог указує, що оскаржувана ним в апеляційному порядку ухвала слідчого судді не передбачена КПК, оскільки під час її постановлення слідчий суддя вийшов за межі наданих йому повноважень, зокрема слідчий суддя вправі зобов'язати прокурора лише вчинити певну дію, а не прийняти процесуальне рішення про закриття кримінального провадження [115]. Суд задовольнив касаційну скаргу прокурора.

Також нами згадувалось вище про ухвалу слідчого судді про надання дозволу на проведення позапланової перевірки, щодо якої ВП ВС вказала, що оскільки ухвалу слідчого судді про надання дозволу на проведення позапланової перевірки не передбачено КПК, то немає ні дозволу, ні заборони щодо апеляційного оскарження такої ухвали [112].

У іншому провадженні ККС ВС вказав, що як убачається з матеріалів провадження, у слідчому відділі Подільського УП ГУНП у м. Києві перебуває

кримінальне провадження № 12020100070000600 від 17 лютого 2020 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК. Слідчий суддя Подільського районного суду м. Києва ухвалою від 11 липня 2022 року в межах даного кримінального провадження наклав арешт на об'єкти нерухомості, що належать на праві власності ТОВ «Кілментон». За результатом звернення з клопотанням представника ТОВ «Регіональні ресурси» Особа_6. 03 травня 2023 року слідчий суддя Подільського районного суду м. Києва передав вказане в ухвалі від 11 липня 2022 року арештоване майно на відповідальне зберігання ТОВ «Регіональні ресурси», поклавши обов'язок забезпечити зберігання нерухомого майна до скасування його арешту у встановленому КПК порядку. При цьому слідчий суддя, задовольняючи клопотання представника ТОВ «Регіональні ресурси», зробив висновок про те, що саме це Товариство є правомочним власником арештованого нерухомого майна, тому на підставі ст.ст. 98, 100, 170, 173, 174 КПК це майно необхідно передати йому на відповідальне зберігання. Проте вирішення зазначеного питання слідчим суддею на досудовому розслідуванні положеннями КПК не передбачене [116].

Однак питання судового контролю за законністю у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України, не буде повністю розкрито без аналізу законопроектів, якими це питання прагнуть врегулювати як своєрідну прогалину в кримінальному процесуальному законодавстві.

6 вересня 2018 року у Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність [128]. У прикінцевих та перехідних положеннях якого були також запропоновані зміни до КПК України. Аналіз тексту законопроекту [128] свідчить, що пропонована ст. 22-1 закріплює фундаментальну засаду кримінального провадження, згідно з якою кожен учасник провадження зобов'язаний користуватися наданими йому процесуальними правами виключно добросовісно, при цьому будь-які прояви зловживання цими правами суворо забороняються.

Законопроект наділяє слідчого суддю або суд повноваженнями самостійно, виходячи з конкретних обставин справи, ідентифікувати дії, що суперечать засадам

кримінального провадження, як такі, що є зловживанням. Зокрема, це стосується наступних випадків:

1) У сфері оскарження та подання клопотань (особлива увага приділяється спробам дестабілізувати процес через подання скарг на ті судові рішення, які за законом взагалі не можуть бути оскаржені, або на рішення, що вже втратили чинність чи термін дії яких закінчився). Також зловживанням вважається ініціювання питань, які суд уже остаточно вирішив (фактична реалізація правової визначеності), якщо заявник не наводить нових обставин, доказів чи законних підстав для повторного розгляду.

2) Процесуальне дублювання (неприпустимим є повторне подання ідентичних за змістом скарг чи клопотань у той час, коли аналогічне звернення ще перебуває на розгляді суду і за ним не винесено рішення).

3) Маніпуляції з інститутом відводу та доступу до майна (до зловживань відносять завідомо безпідставні заяви про відвід судді або повторні відводи з уже розглянутих підстав без нових аргументів. Так само оцінюються необґрунтовані намагання обмежити права власності через безпідставні клопотання про арешт майна або тимчасовий доступ до документів).

4) Тактика затягування (окремо виділено випадки, коли захисник не з'являється на засідання без поважних причин, що призводить до неможливості розгляду кримінального провадження через незгоду підозрюваного/обвинуваченого проводити засідання без захисника).

5) Правові наслідки та роль суду (у разі виявлення таких маніпулятивних дій суддя має законне право залишити відповідну скаргу чи заяву без розгляду або просто повернути її тому, хто її подав).

Законопроект не лише дає суду таке право, а й покладає на нього обов'язок запобігати зловживанням та застосовувати до порушників заходи впливу, передбачені КПК України, задля забезпечення ефективності та справедливості правосуддя. На думку І. В. Гловюк, подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не може бути кваліфіковано як різновид зловживання правом. Це обумовлено тим, що конституційною засадою судочинства є

забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, тобто, по суті, передбачено, що загальним правилом є можливість апеляційного оскарження. Відмітимо і те, що судовою практикою зараз поступово йде по шляху допуску оскарження, наприклад, ухвал слідчих суддів, які не передбачені ст. 309 КПК [45, с. 14].

На нашу думку, цілком логічно, що юридична наукова спільнота, із врахуванням правозастосовної практики, яка є обґрунтованою та відповідає міжнародним стандартам прав людини, обурилася викладеним у законопроекті формулюванням про те, що подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, є нечинним, або дія якого закінчилася, а також подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин чи доказів, є зловживанням правом.

Професорка І. В. Гловюк, цілком раціонально аргументувала свою незгоду із таким законопроектом вказавши, що у відповідному кримінальному провадженні оскаржувалися саме ті судові рішення, які не підлягали оскарженню, що призвело до зміни правозастосовної практики. У разі, якщо це положення діятиме як норма-принцип, то добитися захисту прав особи шляхом оскарження судових рішень, які формально оскарженню не підлягають, проте іншого потенційно ефективного способу юридичного захисту не існує, буде неможливо. Крім того, незрозуміло, що мається на увазі під «нечинним» рішенням [45, с. 15].

Авторка у іншому дослідженні, як видно з аналізу її праці, виокремлює кілька критичних аспектів стосовно концепції зловживання процесуальними правами у кримінальному судочинстві.

По-перше, вона звертає увагу на існуюче обмежене розуміння цієї проблеми, згідно з яким зловживання пов'язують виключно з процесуальними правами, водночас ігноруючи можливість аналогічних зловживань у межах виконання процесуальних повноважень.

По-друге, виникає методологічна проблема у визначенні суті самого явища. Коли зловживання процесуальними правами трактують через дії, що суперечать засадам кримінального судочинства, це ставить під сумнів теоретичну

самостійність цієї категорії. Оскільки наслідки таких дій поширюються на інші фундаментальні засади провадження, важко виокремити специфічний зміст саме цієї засади.

По-третє, серйозну критику викликає сам перелік дій, які закон чи теорія відносять до категорії зловживань. З аналізу її праці видно, що ці формулювання є юридично некоректними та позбавленими належної правової визначеності. Це особливо небезпечно в контексті притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності. Відсутність чітких критеріїв надає слідчим суддям та судам необмежену дискрецію, що створює реальні ризики перетворення правосуддя на свавілля через надто тонку межу між ними.

Окремо розглядається питання оскарження судових рішень. Авторка наголошує, що спроба подати скаргу на рішення, яке за законом нібито не підлягає оскарженню, не може вважатися зловживанням правом. Це пояснюється тим, що право на апеляційний перегляд справи є фундаментальною конституційною засадою судочинства. Тобто загальним правилом має бути саме можливість оскарження.

На підтвердження цієї тези зазначається, що сучасна судова практика поступово трансформується: суди все частіше допускають оскарження певних ухвал слідчого судді, навіть якщо вони прямо не вказані у переліку статті 309 КПК України [49].

У частині, яка стосується нашого дослідження, підтримуємо думку І. В. Гловюк та зазначимо, що така запропонована норма суперечить не лише іншим положенням КПК України, практиці судів, але й може істотно вплинути на саму форму кримінального процесу, а на найвищому рівні узагальнення – на правовий режим держави.

Далі, 14 червня 2021 року був зареєстрований інший законопроект: «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо удосконалення окремих положень про судовий розгляд та досудове розслідування». У ньому звернення сторони за судовим контролем законності у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не

передбачена КПК України, у розумінні законопроекту № 9055, є іншим. Законопроект пропонує доповнити КПК України новою статтею 24-1, яка закладає фундаментальну вимогу до всіх учасників процесу: використовувати свої права виключно добросовісно та не припускати будь-яких форм зловживання ними.

У тексті документа детально розкривається механізм, за яким слідчий суддя або суд отримують повноваження оцінювати дії учасників через призму загальних засад судочинства. Зокрема, особлива увага приділяється спробам обійти встановлені законом обмеження на оскарження певних рішень, коли особа свідомо подає скаргу, попри пряму заборону КПК України на такі дії. Також до категорії зловживань пропонується віднести практику багаторазового подання одних і тих самих клопотань чи заяв з питань, які вже отримали остаточне рішення від суду або слідчого судді, у випадках, коли заявник не наводить жодних нових підстав чи фактичних обставин для перегляду справи.

Окремим вагомим порушенням законопроект визначає висування завідомо безпідставних відводів, що часто стає інструментом для дестабілізації процесу, а також вчинення будь-яких інших маніпуляцій, єдина мета яких полягає у штучному затягуванні термінів розслідування чи розгляду або у створенні перешкод для виконання вже прийнятих судових рішень.

Судова влада наділяється активною роллю у протидії такій недобросовісній поведінці. Суддя зобов'язаний не лише фіксувати факт зловживання, а й вживати конкретних заходів впливу, що передбачені чинним законодавством. На практиці це означає, що якщо подання скарги чи заяви буде офіційно визнано зловживанням, суд отримує право на основі вмотивованої ухвали повернути такий документ або залишити його без розгляду. При цьому для захисту прав учасників зберігається можливість оскаржити таку ухвалу в апеляційному порядку, якщо це відповідає встановленим правилам Кодексу [129].

Порівнюючи два законопроекти І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, В. А. Завтур, О. В. Дроздова визначили, що нормативна модель, яка закладена цими законопроектами, ґрунтується на розумінні зловживання процесуальними правами як підстави для кримінальної процесуальної відповідальності, то гіпотеза та

диспозиція відповідних норм КПК України мають бути абсолютно визначеними. Єдина перевага законопроекту № 5661 у цьому контексті полягає в тому, що ним гарантується право на апеляційне оскарження рішень слідчого судді, суду, якими подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами [46, с. 107].

Таким чином, судовий контроль за законністю постановленої слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України, може здійснюватися у формі апеляційного перегляду такої ухвали на підставі скарги учасника кримінального провадження, а також не можна виключати судовий контроль на підставі поданих заперечень під час підготовчого провадження. Правове регулювання другої форми містить прогалину щодо форми заперечення та наслідків такого заперечення. Перша форма не урегульована нормами КПК України взагалі.

На сьогодні дієвими для врегулювання піднятої проблеми є правові позиції Верховного Суду, але використання таких механізмів реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав потребує внесення змін до КПК України. Такі дії учасників кримінального провадження не можна розглядати як зловживання правом [33, с. 859-868]. Таку думку підтримали 68,6% наших респондентів (див. Додаток Д). Тому підніmemo питання про закріплення в тексті ст. 309 КПК України права на апеляційне оскарження будь-якої ухвали слідчого судді, постановлення якої не передбачено Кодексом. Це дозволить усунути правову невизначеність та забезпечити реалізацію принципу законності. А також звернемо увагу, що замість формального підходу (переліку назв ухвал) потрібно використовувати комплексний підхід, де критерієм можливості оскарження буде значущість рішення в контексті обмеження конституційних прав або перешкоджання ефективному розслідуванню. Такий загальний вектор пропонованих змін полягає у переході від жорстко обмеженого переліку оскаржуваних ухвал слідчого судді до гнучкішої системи, яка б гарантувала особі доступ до суду апеляційної інстанції у всіх випадках істотного втручання в її основоположні права.

Такий підхід не суперечить думці І. В. Басистої, яка зазначила, що виокремлення серед тих ухвал слідчих суддів, які передбачені кримінальними процесуальними нормами та не включені законодавцем до вичерпного переліку частин 1 та 2 статті 309 КПК України, таких із них, як рішення слідчого судді, можливість ухвалення якого передбачена спеціальними нормами КПК в межах відповідних, закріплених цим Кодексом процедур з визначених законом підстав, та передбачення можливості його оскарження в апеляційному порядку, створює небезпеку неоднакового застосування переліку частин 1 та 2 статті 309 КПК України в судовій практиці та невиправданого розширеного тлумачення такого вичерпного переліку учасниками кримінального та судового провадження [22 , с. 154].

Свого часу Є. В. Повзик, М. О. Конюхова, М. Я. Мельник, у результаті проведеного аналізу кримінального процесуального законодавства, наукових праць учених і практики ЄСПЛ, дійшли висновку про відсутність закріплення на законодавчому рівні механізму оскарження не лише ухвали про обшук, а й ухвал слідчого судді про надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, а також невтручання у приватне життя загалом. Автори вважали доречним та необхідним внесення змін до ч. 1 ст. 309 КПК України, виклавши її в такій редакції: «Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: (п. 14) обшук; (п. 15) огляд житла чи іншого володіння особи» [108, с. 732].

Як вбачається із вищезазначеного, правозастосовча практика у кримінальних провадженнях в Україні виявила значну прогалину у правовому регулюванні судового контролю за ухвалами слідчого судді, постановлення яких не передбачене КПК України. Така прогалина створює ризики порушення права на ефективний судовий захист та доступ до правосуддя.

У результаті проведеного опитування респонденти не підтримали думку, яку ми формували для підсилення аналізу нашого дослідження, про необхідність запровадження касаційного оскарження ухвал суду апеляційної інстанції,

постановлених за наслідками перегляду ухвал слідчого судді першої інстанції (48%), але, для правдивості проведеного дослідження, зазначимо, що були й окремі думки про те, що доцільно запровадити касаційне оскарження ухвал суду апеляційної інстанції, постановлених за наслідками перегляду ухвал слідчого судді першої інстанції, коли ухвала слідчого судді стосується конвенційних прав; так, але обмежити перелік таких ухвал ухвалами про застосування запобіжного заходу або накладення арешту на майно; у чітко окреслених виняткових випадках; лише щодо тримання під вартою (див. Додаток Д).

Продовжуючи дослідження, зазначимо, що ВС, насамперед ВП ВС, сформував сталу правову позицію, відповідно до якої ухвали слідчого судді, що не передбачені кримінальним процесуальним законом, можуть бути предметом апеляційного перегляду на підставі загальних засад кримінального провадження, зокрема забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності та верховенства права.

Судова практика свідчить, що застосування таких правових позицій спрямоване на забезпечення законності діяльності слідчого судді, недопущення виходу за межі процесуальних повноважень та гарантування ефективного захисту прав учасників кримінального провадження. Водночас практика залишається неоднорідною, а окремі суди продовжують формально підходити до положень ст. 309 КПК України та КПК України загалом.

Аналіз рішень ККС ВС дозволяє виокремити дві категорії ухвал, не передбачених КПК України: ухвали, постановлені поза межами процедур, встановлених Кодексом, та ухвали, постановлені в межах передбачених процедур із застосуванням загальних засад кримінального провадження та положень ч. 6 ст. 9 КПК України.

Водночас законопроектні спроби врегулювання питання зловживання процесуальними правами містили ризик обмеження права особи на апеляційний перегляд рішень слідчого судді, що не підлягають формальному оскарженню. Доктрина обґрунтовано критикувала такі підходи як такі, що можуть суперечити принципу верховенства права та доступу до правосуддя.

Відсутність чіткого нормативного механізму апеляційного перегляду ухвал слідчого судді, не передбачених КПК України, свідчить про необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства. Доцільним є закріплення у ст. 309 КПК України права на апеляційне оскарження будь-якої ухвали слідчого судді, постановлення якої не передбачене Кодексом або яка істотно впливає на конституційні права та свободи особи.

Також перспективним є перехід від формального підходу, заснованого виключно на переліку оскаржуваних ухвал, до функціонального критерію, за якого можливість апеляційного перегляду визначатиметься характером втручання у права особи та значенням відповідного рішення для забезпечення справедливості у кримінальному провадженні.

Висновки до Розділу 2

1. Кримінальна процесуальна форма – це встановлений законом сталий правовий режим (порядок) здійснення як усієї кримінально-процесуальної діяльності в цілому, так і окремих процесуальних дій, що охоплює вимоги до них, послідовність таких дій та фіксацію їхніх результатів у відповідних процесуальних документах.

2. Форми судового контролю за рішеннями слідчого судді, які не підлягають оскарженню, – це диференційовані процедури перевірки законності ухвал слідчого судді, що здійснюються або судом першої інстанції під час підготовчого провадження, або судом апеляційної інстанції у випадках, коли рішення виходить за межі правового регулювання у КПК України.

3. Гібридний формалізм у судовому контролі – правове явище, що полягає у змішуванні чітко визначених законом практик із неформальними підходами (зокрема, розробленими судовою практикою), коли закон вказує на можливість контролю, але не визначає чітких форм його реалізації.

4. Існують дві основні форми контролю за законністю рішень слідчого судді, які за загальним правилом не підлягають апеляційному оскарженню:

4.1. Контроль у порядку підготовчого провадження (ч. 3 ст. 309 КПК України): реалізується шляхом подання заперечень на ухвалу слідчого судді, які розглядаються судом, що розглядатиме справу по суті.

4.2. Апеляційний контроль «позарегламентних» рішень: перевірка законності ухвал, які взагалі не передбачені нормами КПК України, що здійснюється апеляційним судом на підставі засад кримінального провадження та правових позицій ВС.

5. Класифікація ухвал слідчого судді, що не підлягають апеляційному оскарженню, наступна:

5.1. За предметом відання:

- щодо загальних обов'язків судді щодо захисту прав людини;
- щодо процесуальних строків;
- щодо реалізації права на захист;
- щодо заходів забезпечення кримінального провадження;
- щодо надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування;
- щодо зобов'язання вчинити певну дію, встановити бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора;
- щодо надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, в т. ч. після проведення таких дій або одразу з початку такого проведення;
- щодо скасування постанови про закриття кримінального провадження;
- щодо відводів під час досудового розслідування;
- щодо відмови у задоволенні клопотання про призначення психіатричної експертизи тощо.

5.2. За часом ухвалення:

- ухвали, які постановлені до встановлення КСУ неконституційності, конституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;

- ухвали, які постановлені до встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

- ухвали, оскарження яких неможливе, оскільки обвинувальний акт або клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру направлені до суду;

- ухвали, строк на оскарження яких завершився та відсутні підстави для його поновлення

5.3. За характером втручання у права особи:

- ухвали, що впливають на особисті немайнові права особи;

- ухвали, що впливають на майнові права;

- ухвали, що впливають на здійснення досудового розслідування.

6. Підготовче провадження є самостійною стадією кримінального провадження та завершальним етапом, на якому функція судового контролю переходить від слідчого судді до суду. Попри критику «декларативності» процедури, передбаченої ч. 3 ст. 309 КПК України, обов'язковим є розгляд заперечень та надання вмотивованої відповіді на них. Така відповідь може надаватися як під час підготовчого провадження і бути пов'язаною з рішеннями у підготовчому провадженні (наприклад, зазначення у мотивувальній частині ухвали про повернення обвинувального акта прокурору), або так і у формі рішення під час судового розгляду чи за його результатами (наприклад, під час визнання доказу очевидно недопустимим або у вирокі суду). А доказування у підготовчому провадженні при розгляді заперечень має виключно процесуальний характер і спрямоване не на встановлення винуватості особи, а на з'ясування фактичних обставин, що мають суто процесуальне значення (законність рішення слідчого судді). Тягар доказування покладено на сторону, яка подає заперечення. Необхідно надати належні, допустимі та достовірні докази незаконності ухвали, а не просто посилання на обставини кримінального провадження.

7. Заперечення за ч. 3 ст. 309 КПК України є кінцевою формою контролю перед початком розгляду справи по суті, що дозволяє оцінити ефективність

досудового розслідування та його відповідність кримінально-процесуальному законодавству. Подання заперечень допомагає суду краще спрогнозувати перебіг судових засідань та ефективно спланувати час для судового розгляду справи. У практичному аспекті розгляд заперечень (особливо щодо обшуків) часто фактично зводиться до попередньої оцінки допустимості отриманих доказів, а сам по собі судовий контроль у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України є надзвичайно важливим для забезпечення прав людини, проте його реалізація наразі значною мірою тримається на правозастосовній практиці ВС, яка намагається компенсувати існуючі законодавчі прогалини та колізії.

8. Класифікація ухвал слідчого судді, постановлення яких не передбачено КПК України, наступна:

8.1. За процесуальним порядком прийняття рішення:

Ухвалені поза межами процедури: з питань, порядок вирішення яких слідчим суддею взагалі не визначений законом.

Ухвали, постановлені в межах процедури, але з виходом за межі повноважень або із застосуванням аналогії права.

8.2. За критерієм визначення можливості оскарження:

Формальний підхід – базується на вичерпному переліку ухвал, що містяться у ст. 309 КПК України.

Функціональний підхід – де можливість оскарження визначається не назвою рішення, а обсягом втручання в істотні права особи або ступенем перешкоджання ефективного досудового розслідуванню, тобто є порушенням належної правової процедури.

9. Судовий контроль у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України, – це правовий засіб забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, який полягає в можливості перевірки судом апеляційної інстанції ухвали слідчого судді, яка була прийнята поза межами або з порушенням норм КПК України (із перевищенням повноважень), і здійснюється із застосуванням аналогії права; метою його є

виправлення судової помилки, запобігання свавілля та обмеженню прав і свобод особи через прогалини правового регулювання.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ

3.1. Удосконалення судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, в Україні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини

Як нами зазначалося, норма ч. 3 ст. 309 КПК України, яка встановлює можливість подання заперечень, викликає значний інтерес як у теоретиків, так і у практиків, адже повністю відсутнє будь-яке інше нормативне регулювання такої процедури.

Така прогалина у правовому регулюванні може бути усунута різними шляхами: як використанням аналогії права (передбаченої ч. 6 ст. 9 КПК України), так і за допомогою правових позицій Верховного Суду. Але поштовхом до вирішення проблеми перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, може стати також і аналіз через категорію «доступу до суду», яка має засадниче значення для подання заперечень на такі ухвали під час підготовчого провадження. На це звернено увагу і під час нашого опитування, адже категорія «доступ до суду» вироблена практикою ЄСПЛ. Наші респонденти (54,9%) зазначили, що практика ЄСПЛ відіграє значну роль у врегулюванні правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню (див. Додаток Д).

Тому аналіз обраної правової проблеми необхідно розпочати з дослідження наукових підходів до з'ясування суті «доступу до суду» та «доступу до правосуддя». Потрібно констатувати, що сьогодні відсутній єдиний спільний доктринальний підхід до тлумачення цих понять. Звісно, можна стверджувати, що наукова полеміка виникла також через різний переклад правових понять та категорій, які наша правова система останнім часом суттєво запозичила у правові

норми та правозастосовну практику з-за кордону. Але це твердження не буде абсолютно правильним, оскільки сучасні наукові дослідження, які резонують між собою, засновані на обробці достатньої кількості відповідних джерел. У своєму дослідженні ми також використаємо не лише джерела з кримінального процесу, а й звернемо увагу на розуміння науковцями «доступу до суду» в інших галузях права.

Так, Ю. Ю. Івчук зазначила, що на противагу загальноживаному у національному законодавстві терміну «доступ до правосуддя», зміст категорії «доступ до суду» не віднайшов свого нормативного закріплення. Проблема з визначенням поняття «доступ до суду» пов'язана з існуванням таких суміжних категорій як «доступ до правосуддя», «доступність правосуддя», «право на справедливий судовий розгляд», зміст яких у наукових працях та практиці судів часто розкривається у синонімічному значенні [66, с. 84].

І. Д. Климкович у своїй статті «Аналіз поняття «доступ до суду» у судовій практиці» ототожнив ці поняття, зазначивши у висновках про доступ до правосуддя: «право на доступ до правосуддя розглядається і визнається як окреме право людини в системі нових індивідуальних і соціальних прав й одночасно як гарантія дотримання та реалізації прав людини у сфері правосуддя. Доступ до правосуддя не обмежується простою доступністю для громадянина процесуальних інструментів, але, по суті, передбачає перспективу здійснення судового процесу. Цією гарантією громадянин досягає права на судовий процес у поєднанні з конституційними правилами, тобто з конституційними процесуальними гарантіями. Ця конституційна гарантія, з одного боку, гарантує сторонам реалізацію їх суб'єктивних і процесуальних прав, а з іншого боку, здійснення юрисдикції відповідно до конституційних параметрів є основоположною» [71, с. 334].

Поряд із іншими, опис процесуального критерію «доступу до суду» у праці В. О. Коверзнева, як такого, що гарантує здійснення правосуддя на засадах верховенства права, а також неупередженість і безсторонність суду та суддів, розумність строків розгляду справи судом, публічність розгляду справи та

проголошення судового рішення, належне мотивування та обґрунтування судового рішення, забезпечення реального виконання судового рішення та повага до остаточного судового рішення, настановує на думку про ототожнення автором «доступу до суду» та «доступу до правосуддя» [74, с. 40].

Схоже знаходимо і у В. О. Ситого про те, що право на доступ до суду визначається, як окреме конституційне право людини, що передбачає фізичну, юридичну, економічну можливість звернутися до суду у випадку можливого порушення свого законного права чи юридичного інтересу, а також отримати справедливе рішення у процесі розгляду спору [143, с. 42].

А. Л. Паскар, досліджуючи правове регулювання права на доступ до суду (на прикладі адміністративного судочинства), визначила, що право на доступ до адміністративного суду є одним з ключових та фундаментальних прав особи, гарантії якого закріплені на рівні міжнародних актів, Конституції України та галузевого процесуального законодавства. В адміністративному судочинстві реалізація права на доступ до суду детерміноване активним волевиявленням особи у формі звернення до судової інстанції та наявністю передбачених процесуальним законодавством суб'єктивних та об'єктивних передумов. Відкриття провадження в адміністративній справі обумовлені належною реалізацією права на звернення до суду за судовим захистом та дотриманням вимог передбачених адміністративним процесуальним законодавством. Ці вимоги одночасно є дієвим засобом попередження та недопущення зловживань правом на доступ до адміністративного суду з боку недобросовісних осіб [103, с. 59].

Водночас в анотації авторка ототожнила «доступ до суду» з правом на судовий захист, визначивши, що її стаття присвячена дослідженню питань правового регулювання права на судовий захист в адміністративному судочинстві. Наводиться аналіз норм міжнародних та національних джерел адміністративного процесуального права, які передбачають право на судовий захист та визначають порядок й умови його реалізації. Вивчається практика Європейського суду з прав людини у справах щодо порушення права на судовий захист з метою встановлення змісту даного права та способів оцінки законодавчо допустимих його обмежень.

Визначається, що ефективність правового механізму захисту прав особи залежить від якості правового регулювання права на судовий захист у разі їх порушення, оспорення чи невизнання. Автором зазначається, що змістом доступності правосуддя є законодавчо врегульована, гарантована і реально забезпечена можливість прямого і безперешкодного звернення особи до суду. Це право особи звернутися з позовом до суду, якому кореспондує обов'язок держави, в особі компетентного суду, розглянути і вирішити правовий спір. Також в анотації авторкою визначено, що у вітчизняних нормативно – правових актах, які передбачають право на судовий захист у порядку адміністративного судочинства втілені засади справедливого судового розгляду та стандарти належного, ефективного та доступного правосуддя. Основним орієнтиром є дієвість та результативність судового захисту оскаржуваних прав та свобод особи [103, с. 54].

Правильними, на нашу думку, є підходи для розмежування понять «доступ до суду» та «доступ до правосуддя» через загальне і конкретне.

Так, Ю. Ю. Івчук визначила, що доступ до суду є комплексною категорією, зміст якої органічно взаємопов'язаний з іншими елементами права на справедливий суд. З урахуванням вітчизняних наукових підходів можна виокремити наступні значення категорії «доступ до суду»: 1) як структурного елемента права на справедливий суд; 2) як суб'єктивного права особи, яке полягає у можливості звернення особи до суду як до інституції, встановленої законом. З урахуванням особливостей кримінального провадження, під правом доступу до суду варто розуміти можливість звернення особи до суду у класичному розумінні, як до державної інституції, встановленої законом, оскільки здійснення правосуддя у кримінальному провадженні іншими органами виключається. ЄСПЛ приділяє значну увагу поняттю «право на доступ до суду», яке, на нашу думку, є вужчим за змістом та частково відображає сутність ідеї доступу до правосуддя, яка включає у себе право доступу до суду, та має тісний взаємозв'язок з такими засадами кримінального провадження як публічність, гласність і відкритість судового провадження, забезпечення права на захист та рівність перед законом і суд. Право на доступ до суду не є абсолютним та може бути обмеженим, засновуючись на

принципі пропорційності. Дослідження практики ЄСПЛ дають змогу виокремити серед найбільш поширених процесуальні обмеження права на доступ до суду, які полягають у закріпленні у національному процесуальному законодавстві обмежень щодо строку звернення до суду, а також підстав для перегляду справи судами вищої інстанції. Серед найбільш поширених випадків процесуальних обмежень права на доступ до суду у практиці ЄСПЛ можна виокремити: відмову у касаційному перегляді з підставі невиконання заявником ордеру на його арешт, відмову у перегляді рішення з підстав пропущення заявником строків, законодавче обмеження підстав перегляду рішення нижчої інстанції тощо [66, с. 88-89].

О. Р. Балацька звернула увагу, що в європейському праві право на доступ до суду, є елементом доступу до правосуддя та невід'ємним багатоаспектним елементом верховенства права, без забезпечення якого немислима реалізація права на справедливий суд та ефективне відновлення в правах заявників. Права щодо доступу до правосуддя та права на ефективний правовий засіб, передбачені в Європейській конвенції з прав людини і Хартії основних прав Європейського Союзу, багато в чому перетинаються. Більше того Хартія прямо визнає, що якщо права в Хартії відповідають правам у ЄКПЛ, вони повинні розглядатися як такі, що мають однаковий обсяг та зміст [19, с. 450].

Досить зрозуміло про «доступ до суду» пояснила Н. В. Шелевер зазначаючи, що кожна особа має право на звернення до суду за захистом своїх законних прав, свобод та інтересів. Доступ до суду є однією із складових права людини на справедливий суд. Якщо нема доступу до правосуддя, то про яке справедливе судочинство взагалі може йти мова. Адже доступ до суду гарантований Конституцією України, міжнародними актами, тлумачиться Європейським судом з прав людини. Право на доступ до суду не є абсолютним та може бути обмежене, проте на відміну від інших прав має особливий характер і вимагає дотримання відповідних правил (строки, різні процедури, судовий збір тощо). Право на доступ до суду означає, що суди повинні бути доступними. Це означає і доступ до інформації та судових рішень. Існують певні обмеження щодо доступу до суду,

наприклад: високі ставки судового збору, наявність конституційно-правового імунітету для певної категорії осіб, вік особи, дієздатність тощо [177, с. 156].

Вірно зауважено і у статті Р. Л. Степанюк та Д. Р. Степанюк про те, що термін «доступ до суду» вірніше відображає сутність відповідного аспекту права на справедливий суд ще і тому, що саме він вживається в тлумаченні ЄСПЛ. На думку авторів, розуміння доступу до суду як засади кримінального провадження має відображати у першу чергу процесуальні правила забезпечення відповідного права особи. У цьому сенсі, як вони зазначають, мова має йти не про відтворення в її змісті загального права кожного на справедливий судовий розгляд, а про визначення основних підходів щодо забезпечення особі можливості звернутися до суду. Тобто фактично доступ до суду в процесуальному сенсі має забезпечуватись передусім шляхом гарантування можливості кожній особі звернутись до суду з метою захисту своїх прав. У свою чергу, забезпечення справедливого судового розгляду у процесуальному сенсі доцільно трактувати в аспекті здійснення відповідних процедур щодо безпосередньо провадження в суді. Тут слід визначити загальні процесуальні вимоги, зокрема, змагальність, рівність сторін, вмотивованість судових рішень, дотримання права не свідчити проти себе тощо. Вони знаходять закріплення у змісті інших засад кримінального провадження. Таким чином, вжиту в чинному КПК України конструкцію «доступ до правосуддя» автори запропонували замінити на «доступ до суду», і, що головне, уточнити її нормативний зміст саме в аспекті забезпечення кожному вільної можливості безперешкодно звернутись до суду з метою захисту своїх порушених прав [153, с. 55].

І. В. Гловюк зробила висновок, що у кримінальному процесі доступ до суду – це наявність можливості розгляду та вирішення по суті кримінально-правового та кримінально-процесуального спору судом як на досудових (доступ до судового контролю), так і у судових (доступ до правосуддя) стадіях, а доступ до правосуддя слід розуміти як забезпечення можливості розгляду кримінальної справи по суті у судових стадіях кримінального процесу. При цьому право на доступ до правосуддя (як елемент права на доступ до суду) одночасно є елементом права на справедливий

судовий розгляд, яке включає у себе комплекс процесуальних прав, реалізація яких змістовно обезцінюється за відсутності реального доступу до правосуддя [44]. Тут авторкою «доступ до правосуддя» розглядається як елемент права на доступ до суду. Цілком можливо, що підходить, В. О. Ситого та В. О. Коверзнева, які викладені вище, також засновані на розумінні «загальне» – доступ до суду, «конкретне» – доступ до правосуддя.

Аналізуючи досліджуване нами питання щодо доступу до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, ми прихильно ставимося до розуміння доступу до суду як елемента доступу до правосуддя. При цьому первинним, навіть засадничим, є доступ до суду, адже саме з доступу до суду розпочнеться правосуддя.

У досліджуваній нормі права ми бачимо всі складові (елементи, критерії) лише доступу до суду. На жаль, чинний КПК України не передбачає розгляду заперечень відповідно до закону, а тому говорити про доступ до правосуддя у цій частині не видається можливим. Це є ще однією проблемою, оскільки нелогічно надати доступ до суду й не вирішити суть піднятої у запереченні проблеми.

Згідно Ю. Б. Ірхи, агентство основних прав ЄС зазначає, що не існує стандартизованої концепції «доступу до правосуддя». Це поняття розглядають через призму права на справедливий судовий розгляд та права на ефективний засіб правового захисту, які гарантовані ст.ст. 6, 13 ЄКПЛ, ст. 14 Пакту про громадянські і політичні права, ст. 47 Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Відповідно до положень цих міжнародних документів доступ до правосуддя розглядають як такий, що охоплює:

- право на ефективний доступ до органу вирішення спорів;
- право на справедливе провадження;
- право на своєчасне вирішення спорів;
- право на адекватне відшкодування;
- принципи ефективності та результативності [67, с. 22].

Таким чином, закріпивши у ч. 3 ст. 309 КПК України лише право на ефективний доступ до органу вирішення спорів, не реалізованими залишаються

право на справедливе провадження, право на своєчасне вирішення спорів, право на адекватне відшкодування, а також принципи ефективності та результативності.

Отже, доступ до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, врегульовано у ч. 3 ст. 309 КПК України. Йому притаманні об'єктивна особливість – передбачений нормами КПК України, а також суб'єктивна – це право осіб на такий доступ («...заперечення проти них можуть бути подані...»). Але, надаючи такий доступ до суду, законодавець не забезпечив доступу до правосуддя з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, а, відповідно, така прогалина мала би бути врегульована детальніше, із забезпеченням ефективності такого процесуального механізму, або усунена, наприклад, шляхом включення до норм КПК України, які регулюють вступні промови сторін судового провадження, можливості ними у таких промовах викласти свої заперечення на ухвали слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування [171, с. 613-622].

Згідно з практикою ЄСПЛ, процедура подання заперечень на ухвали слідчого судді під час підготовчого провадження (ч. 3 ст. 309 КПК України) не визнається ефективним засобом юридичного захисту [47, с. 166]. Так, у тексті рішення зазначено про те, що «щоб будь-який потенційний національний засіб юридичного захисту відповідав вимозі «ефективності», він повинен бути чітким (див., зокрема, рішення у справі «Хамбардзумян проти Вірменії» (*Hambardzumyan v. Armenia*), заява № 43478/11, пункт 48, від 05 грудня 2019 року) і здатним розглянути суть скарги за статтею 8 Конвенції. Тобто, засіб юридичного захисту повинен забезпечувати можливість визначити, чи було оскаржуване втручання не лише «законним», але й чи відповідало воно також критерію «нагальної суспільної потреби» та було «пропорційним» будь-якій законній меті, яку переслідували (див., серед інших джерел, рішення у справі «Ахлюстін проти Росії» (*Akhlyustin v. Russia*), заява № 21200/05, пункт 26, від 07 листопада 2017 року; згадане рішення у справі «Хамбардзумян проти Вірменії» (*Hambardzumyan v. Armenia*), пункт 43 та

рішення у справі «Сігурдур Ейнарссон та інші проти Ісландії» (Sigurður Einarsson and Others v. Iceland), заява № 39757/15, пункт 123, від 04 червня 2019 року» [150].

Основні аргументи щодо неефективності цього механізму, викладені у рішенні ЄСПЛ у справі «Denysyuk and Others v. Ukraine» (2025 р.) та підтримані практикою національних судів, полягають у наступному:

1. Неможливість самостійного ініціювання (процедура заперечень не може бути розпочата особою за власним бажанням у будь-який момент, оскільки учасники справи змушені чекати призначення підготовчого судового засідання) [47, с. 167].

2. Відсутність гарантії судового розгляду (не всі кримінальні провадження доходять до стадії підготовчого провадження, оскільки провадження можуть не передати до суду з обвинувальним актом (наприклад, у разі його закриття), що позбавляє особу можливості подати заперечення взагалі [108, с. 731].

3. Несвоечасність захисту (підготовче засідання часто відбувається запізно для того, щоб ефективно виправити вже вчинене порушення прав людини). Ще один аспект несвоечасності можна продемонструвати, наприклад, у п. 130 аналізованого рішення ЄСПЛ: «стосовно передбаченої частиною третьою статті 309 процедури, якою не користувався жоден із заявників, Суд, окрім подібних занепокоєнь, як і щодо передбаченої частиною другою статті 303 процедури, не може зрозуміти, як заявники могли нею скористатися, враховуючи, що їм було відмовлено в доступі до тих самих ухвал, щодо яких вони теоретично могли подати заперечення за цією статтею (див. для порівняння згадані рішення у справах «Шантаре та Лабазніковс проти Латвії» (Šantareand Labazņikovs v. Latvia), пункт 55; «Раджаб Магомедов проти Росії» (Radzhab Magomedov v. Russia), пункти 81 – 84; «Зубков та інші проти Росії» (Zubkov and Others v. Russia), пункти 91 і 132)» [150], а в подальшому Суд зазначає, «що ці засоби юридичного захисту не були доступні заявникам у цій справі у необхідний момент» [150].

4. Брак повноважень суду (під час підготовчого провадження суддя не має чітко визначених законом повноважень скасовувати ухвали слідчого судді або приймати рішення, які б привели до реального відновлення порушених прав).

5. Декларативність та практична недієвість (через відсутність у КПК України детальної процедури розгляду таких заперечень, суди часто або відмовляють у їх розгляді, або просто долучають їх до матеріалів справи без надання належної оцінки). Як зазначила І. В. Гловюк, ЄСПЛ зробив висновок, що процедура, передбачена ч. 2 статті 303 КПК України, не відповідає вимогам «ефективного засобу юридичного захисту» для розгляду скарг заявників по суті за статтею 8 Конвенції [47, с. 167]. Зокрема, у п. 128 рішення ЄСПЛ зазначив, що «Суд також зазначає, що спроби другого та третього заявників застосувати наведені в частині другій статті 303 процедури виявилися неефективними на практиці. Зокрема, скарги другого заявника були долучені до матеріалів провадження без їхнього розгляду у підготовчому засіданні. У справі третього заявника у задоволенні подібних скарг було відмовлено, оскільки вони були визнані такими, що не відповідали предмету підготовчого засідання. Крім того, як вбачається з відповідного обґрунтування Вищого антикорупційного суду України, він не вважав себе компетентним розглядати на будь-якій стадії провадження будь-які скарги, пов'язані з такими слідчими діями, окрім тих, що стосувалися потенційної недопустимості отриманих доказів (див. пункти 37 і 38)» [150]. Про неефективність судового захисту зазначено і у п. 129 цього рішення ЄСПЛ.

Ще до цього рішення Велика Палата Верховного Суду також погодились з позицією ЄСПЛ, зазначаючи, що така перевірка законності ухвал слідчого судді не є ефективним засобом захисту від свавільного втручання у права особи, гарантовані статтею 8 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до неї [108, с. 731-732].

Як зазначає О. В. Бабаєва, в контексті скарг, не передбачених ч. 1 ст. 303 КПК України, раніше ЄСПЛ у справі «Кузьменков проти України» також вказував, що процедура оскарження, передбачена КПК України, не забезпечує швидкий та ефективний розгляд скарги заявника [18, с. 19]. Але, потрібно врахувати, що заява до ЄСПЛ 2002 року, а також у п. 17 рішення ЄСПЛ, на який посилається автор, зазначено таке: «Суд зауважує, що рішення суду від 8 липня 1997 року та 22 лютого 2000 року залишались частково невиконаними протягом більш ніж восьми років та

двох місяців і п'яти років та семи місяців, відповідно. Суд вважає, що, затримуючи повне виконання рішень у справі заявника, державні органи позбавили п.1 ст.6 Конвенції та ст.1 Протоколу №1 їх практичного змісту» [149]. А в цілому заява стосувалася невиконання рішень Державною виконавчою службою України, тому таке рішення не є релевантним.

В цілому ми погоджуємося із думкою М. В. Лиманської про те, що головне – правильно, по-європейськи трактувати норми нашого Кодексу для повної реалізації його завдань. Саме з такої точки зору розтлумачив його в своїх листах судам від 04 квітня 2013 р. № 511-500/0/4-13 і від 15 жовтня 2013 р. № 1-1640/0/4-13 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, підкресливши особливу цінність прав і свобод людини й неприпустимість їх порушення під час виконання завдань Кримінального процесуального кодексу [86, с. 116].

Релевантну позицію, щодо нашого предмету дослідження, зустрічаємо у п. 127 рішення ЄСПЛ «Денисюк та інші проти України», де Суд, згідно аналізу нами рішення, визначив, що згідно зі статтею 315 КПК України, перелік питань, які суд розглядає під час підготовчого засідання, не надає суддям повноважень перевіряти, наскільки законними чи виправданими були дії правоохоронців під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Більше того, суд не має права переглядати саме обґрунтування, на основі якого слідчий суддя надав дозвіл на ці дії [150].

Що ж до ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України, у практиці ЄСПЛ потрібно звернути увагу і на «*res judicata*», і на «доступ до правосуддя».

Правило «*res judicata*», хоча й було остаточно сформульоване лише у 1776 році, за своєю суттю має набагато давніше походження. Насамперед це правило державної політики, а вже в другу чергу – приватної вигоди для окремих учасників судового процесу. Основний принцип цієї доктрини виражається в максимі «*Interest reipublicae ut sit finis litium*» (в інтересах держави, щоб судовим спорам був покладений край), а другорядний – формі «*Nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*» (ніхто не повинен бути двічі потурбований через одну й ту саму справу) [8, с. 299].

Але є окрім «*res judicata*» і «*stare decisis*». Між цими доктринами є схожість, адже обидві спрямовані на підтримку стабільності суспільних відносин шляхом припинення спорів. Проте вони діють у різних сферах. «*Stare decisis*» стосується виключно питань права та принципів; суд може переглянути своє попереднє рішення. «*Res judicata*» стосується захисту встановлених судом фактів і є обов'язковою як для судів, так і для сторін. Попереднє судове рішення є перешкодою для наступних позовів з тієї ж причини [8, с. 300]. Звісно, що таке правило діє не лише в суді, який виніс рішення, але й у інших судових інстанціях.

Res judicata розглядається як складова верховенства права (юридична визначеність вимагає дотримання принципу *res judicata*) [27, с. 179]. Про це також зазначено у справі «Устименко проти України» (п. 46) [152]. А у справі «Пономарьов проти України» встановлено, що *res judicata* – принцип остаточності рішень суду. Як розуміється з тексту рішення, принцип *res judicata* (остаточності судового рішення) встановлює, що сторони не можуть вимагати перегляду рішення, яке вже набрало законної сили, лише задля повторного слухання справи чи отримання іншого результату. Функція вищих судів при перегляді рішень полягає виключно у виправленні правових помилок та недоліків правосуддя, а не в повторному розгляді суті спору. Важливо, що такий перегляд не повинен ставати прихованою апеляцією, а сама лише можливість існування різних правових позицій щодо одного питання не дає права на новий розгляд. Будь-які відступи від цього принципу можливі лише за умови виникнення надзвичайних та вагомих обставин, які роблять такий крок вимушеним [151].

В той же час, коли ознайомлюємось із текстом рішень ККС ВС, бачимо, що у провадженнях, де аналізується питання оскарження ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню (чи не передбачена КПК України, чи не передбачена у переліку ухвал, які можливо оскаржити), суд не використовує «*res judicata*», а звертає увагу на «доступ до правосуддя».

Наприклад, ККС ВС вказав: «ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду, такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не

порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення (пункт 57 Рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року, пункт 96 Рішення у справі «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року)» [168]. Посилання на такі рішення ЄСПЛ знаходимо й у інших провадженнях [117; 118].

У іншій справі ККС ВС визначив, що «у своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово вказував на те, що право на справедливий судовий розгляд (стаття 6 Конвенції), одним із аспектів якого є право доступу до суду (див. *Golder v. The United Kingdom*, рішення від 21 лютого 1975 року, п. 36; *Перетяка та Шереметьєв проти України*, рішення від 20 червня 2011 року, п. 33) не є абсолютним і може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги. У той же час, таке право не може бути обмежене таким чином або у такій мірі, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження повинні мати законну мету та бути пропорційними між використаними засобами та досягнутими цілями (див. *the Guerin v. France*, рішення від 29 липня 1998 року, п. 37)» [113].

У справі № 157/1664/22 ККС ВС визначив, що наявність визначених у законі вимог щодо звернення до суду вищого рівня у разі незгоди із судовим рішенням не є тотожним обмеженню в доступі до правосуддя, а отже, не означає обмеження у праві на справедливий судовий розгляд [122].

У іншій справі, яка була на розгляді ККС ВС [127], ми маємо позицію, яка полягає в тому, що відмова апеляційного суду розглядати скаргу на рішення слідчого судді, якщо закон прямо не передбачає можливості його оскарження на даному етапі, не вважається обмеженням доступу до правосуддя. Наявність у кримінальному процесуальному законодавстві чітких правил та вимог щодо порядку звернення до судів вищої інстанції не є тотожною порушенню права на справедливий судовий розгляд. Стандарти ЄСПЛ встановлюють, що згідно з практикою ЄСПЛ (зокрема у справах «Ешінгдейн проти Сполученого Королівства», «Кромбах проти Франції» та «Скорик проти України»), право на доступ до суду не є абсолютним, а держава має повноваження встановлювати певні обмеження, особливо стосовно умов прийнятності скарг. Для того, щоб такі

обмеження були правомірними, вони повинні відповідати трьом критеріям: легітимна мета (обмеження мають переслідувати законні цілі); дотримання суті права (встановлені рамки не повинні нівелювати саму основу права на суд); пропорційність (між обраними засобами обмеження та поставленою метою має бути збережений розумний баланс) [127].

Викладене вище дозволяє нам акцентувати увагу на тому, що чинний КПК України (ч. 3 ст. 309) лише декларує право на подання заперечень проти ухвал слідчого судді під час підготовчого провадження, проте не забезпечує нормативного регулювання самої процедури їх розгляду. Це створює ситуацію, де «доступ до суду» надано, але «доступ до правосуддя» не забезпечено, оскільки суд не має чітких повноважень щодо вирішення суті проблеми, піднятої у запереченні. Через відсутність детальної процедури національні суди часто або відмовляють у розгляді заперечень, або просто долучають їх до матеріалів провадження без надання належної правової оцінки, що нівелює саму сутність права на судовий захист. А щодо використання доктрини *res judicata* (остаточності судових рішень), то це не повинно ставати перешкодою для виправлення грубих недоліків правосуддя, оскільки доступ до ефективного захисту прав людини є пріоритетним завданням кримінального провадження.

3.2. Шляхи оптимізації та розвитку інституту судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, із застосуванням досвіду інших країн: порівняльно-правовий аналіз

Дослідження міжнародного досвіду правового регулювання вже декілька десятиліть є необхідним елементом наукових досліджень, адже воно може допомогти нам виявити сильні та слабкі сторони вітчизняного правового регулювання, а також позитивно вплинути на нормопроєктування. Не виключенням є і дослідження, які присвячені судовому контролю у кримінальному

провадженні, оскільки предмет таких досліджень має безпосередній вплив на обмеження прав людини, а це завжди актуальна та необхідна тема.

Як зазначають Вікт. Волод. Налуцишин та Волод. Вікт. Налуцишин, на сьогодні існує потреба вивчати та враховувати досвід розвитку іноземних систем кримінального судочинства, щоб своєчасно виявляти, розв'язувати та прогнозувати проблеми власної національної системи кримінального процесу [99, с. 106]. Оскільки вивчення іноземного досвіду призводить до впровадження перевірених та ефективних інструментів, це може призвести до приведення національних норм у відповідність до міжнародних стандартів.

Таке дослідження розпочнемо з Великої Британії. Згідно С. М. Князева у Великій Британії визначення судового контролю на стадії досудового розслідування вживають умовно, з огляду на те, що в англійській системі кримінального процесу немає такої самостійної стадії. Контроль за проведенням негласних слідчих дій у цій країні не обмежується одноособовим наданням відповідного дозволу та залежить від виду здійснюваного заходу. Постанову про виїмку кореспонденції надає міністр внутрішніх справ. Однак реалізація таких постанов відбувається за участю вищих посадових осіб державних органів влади, зокрема для здійснення контролю прем'єр-міністр Великої Британії призначає спеціально вповноваженого (комісара), діяльність якого забезпечує належний нагляд за здійсненням і виконанням повноважень та обов'язків правоохоронними органами. Водночас дозвіл на проведення моніторингу банківських операцій у цій країні надає Суд Корони або Верховний суд, з огляду на характер розслідування [73, с. 93].

Але, як зазначає Г. А. Гончаренко, у Великобританії судовий контроль здійснюється не на стадії отримання дозволів/санкцій на втручання у приватне спілкування особи, а створено спеціальний судовий орган Трибунал слідчих повноважень (Investigatory Powers Tribunal (далі – ІРТ)) для розгляду скарг про будь-які претензії, пов'язані з обмеженням прав і свобод особи з боку слідчих, правоохоронних органів чи служби безпеки. Британці зазначають як переваги ІРТ в тому що вони можуть розглядати скарги, позови чи інші претензії на фактичні та

ймовірні (напр. особа зазначає, що за нею ведеться спостереження) обмеження прав і свобод людини, навіть якщо вони продовжують проводитися у законний спосіб або з порушеннями, або незаконний (є право надавати відповідні розпорядження для правоохоронних органів). Серед недоліків є те, що особу, що скаржиться ІРТ можуть не викликати на слухання, тобто немає автоматичного права бути присутнім при розгляді, а причини такого рішення не пояснюються (нормативно не закріплена вимога ІРТ повідомляти причини не виклику) [50, с. 40].

Для проведення аналізу судового контролю, який здійснює Трибунал з питань слідчих повноважень (на нашу думку, саме такий є правильнішим перекладом), необхідно звернути увагу на те, що його повноваження засновані на Законі про регулювання слідчих повноважень (2000 року), Законі про права людини (1998 року) та Законі про розвідувальні служби (1994 року).

Трибунал з питань слідчих повноважень (далі – Трибунал) є незалежним судом, створеним відповідно до розділу 65 Закону про регулювання слідчих повноважень 2000 року (далі – RIPA). Трибунал розглядає скарги відповідно до RIPA та позови відповідно до Закону про права людини 1998 року (далі – HRA). Він розглядає звинувачення у незаконному втручанні з боку державних органів, включаючи розвідувальні служби Великої Британії, поліцію та місцеві органи влади, і розслідує передбачувані дії розвідувальних служб Великої Британії або від їхнього імені, незалежно від того, чи стосуються вони слідчих повноважень [1].

У статті 65 Закону про регулювання слідчих повноважень визначено юрисдикцію Трибуналу, але найголовніше визначено принцип – розглядати та вирішувати будь-які скарги, які подані до нього, та є скаргами, для розгляду яких Трибунал є відповідним органом.

У підпункті 4 цієї статті визначено, що Трибунал є відповідним органом для розгляду будь-якої скарги, якщо вона подана особою, яка вважає себе потерпілою від будь-яких дій, що підпадають під дію підпункту (5), які, на її думку,

(а) були вчинені стосовно неї, її майна, будь-яких повідомлень, надісланих нею або на її адресу, або призначених для неї, або стосовно її користування будь-

якими поштовими послугами, телекомунікаційними послугами або телекомунікаційними системами; та

(b) відбулася в обставинах, що підлягають оскарженню, або була здійснена будь-якою службою розвідки або від її імені [11]. Одночасно, визначений у підпункті 5, перелік діяння чи рішення, яке може бути оскаржене, надзвичайно великий та для його формулювання застосовано узагальненні категорії, наприклад, будь-яке проникнення на територію або втручання у власність або будь-яке втручання у бездротову телеграфію (п.п. (f)).

Трибунал забезпечує виконання Сполученим Королівством своїх зобов'язань відповідно до статті 13 Європейської конвенції з прав людини: «Кожна особа, права і свободи якої, визначені в цій Конвенції, були порушені, має право на ефективний засіб правового захисту перед національним органом, незважаючи на те, що порушення було вчинене особами, які діяли в офіційній якості». Велика палата Європейського суду з прав людини в своєму рішенні від 25 травня 2021 року у справі Big Brother Watch проти Сполученого Королівства (параграф 271) описала Трибунал як орган, що забезпечує «ефективний засіб правового захисту» для дотримання прав, закріплених у ЄКПЛ [1].

Отже, аналізуючи судовий контроль за законністю у кримінальному провадженні Великої Британії Трибуналом з питань слідчих повноважень, можна визначити схожі та відмінні риси щодо України. Схожим є визначення у нормах права переліку органів, дія, бездіяльність чи рішення яких можна оскаржити, а також наявність самого такого переліку. Водночас такий перелік не детально урегульований, а це має наслідком розширення можливостей для оскарження, а відповідно – доступу до правосуддя [32, с. 112-113].

У Англії, Уельсі та Шотландії судовий контроль закріплений у формі повноважень судів переглядати рішення органів виконавчої влади, санкціонувати обмеження прав людини та розглядати апеляції.

Перш за все, існує контроль за рішеннями про звільнення (система Parole Board). Закон про кримінальне правосуддя 2003 року (далі – CJA 2003) встановлює процедуру, за якою Високий суд перевіряє законність звільнення небезпечних

злочинців. У Розділ 256 AZBA надає Міністру юстиції право направляти рішення Ради з питань умовно-дострокового звільнення (Parole Board) про звільнення ув'язненого на перегляд до Високого суду, а розділ 256 AZBC визначає повноваження Високого суду в межах цього контролю. Суд може або підтвердити рішення про звільнення, або скасувати його та постановити, що особа має залишатися у в'язниці, якщо не переконаний у безпеці такого звільнення для суспільства [4].

Також суди здійснюють прямий нагляд за законністю затримання та умовами звільнення під заставу:

Розділи 16 та 17 CJA 2003 регламентують право на апеляцію до Коронного суду або Високого суду щодо рішень магістратських судів про надання або відмову у заставі [4]

Розділ 30 PACE 1984 (у редакції CJA 2003) встановлює обов'язок поліції доставити затриману особу до поліцейського відділку «якнайшвидше після арешту», що є базовою нормою для подальшого судового нагляду за законністю затримання, а Розділ 40 PACE 1984 передбачає обов'язковий регулярний перегляд (review) підстав утримання особи під вартою в поліції, що є адміністративною стадією контролю, яка передує судовому розгляду [4]

Високий суд здійснює спеціальний контроль за особами, які зловживають правом на подання позовів. Розділ 24 Prosecution of Offences Act 1985 встановлює, що особа, яка систематично ініціює безпідставні переслідування, може бути обмежена «наказом про кримінальне провадження» (criminal proceeding sorder). А Розділ 24 (3A) прямо забороняє такій особі подавати обвинувачення без дозволу Високого суду. Суд надає дозвіл лише тоді, коли переконається, що це не є зловживанням процесом [10].

Судовий контроль за дотриманням прав захисту здійснюється через норми, які містяться, зокрема, у Розділі 8 Criminal Procedure and Investigations Act 1996 (далі – CPIA 1996) і надає захисту право звернутися до суду з клопотанням про видачу наказу, що зобов'язує прокурора розкрити додаткові матеріали справи, якщо є підстави вважати, що вони можуть допомогти захисту [5]. А Розділ 114 CJA 2003

встановлює, що суддя має право вирішувати питання про допустимість доказів «з чужих слів» (hearsay), виходячи з інтересів правосуддя [4].

Також здійснюється контроль за обшуком. Додаток 1 PACE 1984 описує «спеціальну процедуру» отримання ордерів на обшук. Поліція не може самостійно вилучати певні категорії матеріалів без звернення до судді (Circuit judge), який перевіряє наявність законних умов для видачі ордера [9].

У The Criminal Procedure Rules 2025 знаходимо, що суди під час досудового розслідування видають накази про проведення розслідування та ордери (Part 47) (накази про надання матеріалів (Production orders), ордери на обшук та арешт майна (Investigation warrants), доступ до електронних даних, анонімність під час розслідування, схвалення слідчих дій); контроль за обмеженням волі та заставою (Part 14) (контроль за законністю тримання під вартою та обмеженнями, накладеними на підозрюваних: продовження застави до пред'явлення обвинувачення (Pre-charge bail), граничних терміні тримання під вартою (Custody time limits)); контроль за доказами та майном (Part 33 та 47) (вилучення та утримання майна, конфіскація та арешт активів, спеціальні заходи для свідків). Також суд контролює процес розкриття доказів (disclosure) обвинуваченням стороні захисту, включаючи вирішення спорів щодо конфіденційних матеріалів, які прокурор не бажає розкривати в інтересах правосуддя (public interest ruling) (Part 15) [14].

В кримінальному процесуальному законодавстві існують і прямі згадки про певні судові рішення або процесуальні дії, які не підлягають оскарженню або не можуть бути предметом перегляду. Відповідно до змін, внесених до Закону про магістратські суди 1980 року (через Додаток 3 до Закону про кримінальне правосуддя 2003 року), якщо суд за запитом обвинуваченого надає йому інформацію про ймовірне покарання у разі визнання провини, то така вказівка не є обов'язковою для будь-якого суду. Закон прямо встановлює, що вирок не може бути оскаржений (challenge dorbe the subject of appeal) у жодному суді лише на тій підставі, що він не відповідає раніше наданій вказівці щодо покарання [4].

CJA 2003 регулює видачу повідомлень (notices) про направлення справ про серйозне шахрайство або злочини проти дітей безпосередньо до Коронного суду (51B). Рішення уповноваженого органу (наприклад, Директора державних обвинувачень) про видачу такого повідомлення не підлягає апеляції та не може бути поставлене під сумнів у будь-якому суді (включаючи магістратський) [4].

Prosecution of Offences Act 1985 (Section 22) дозволяє судам встановлювати та продовжувати граничні строки для попередніх стадій кримінальних справ. Якщо особу було засуджено, реалізація судом повноважень щодо продовження цих строків не може бути поставлена під сумнів під час будь-якої апеляції проти цього вироку [10].

CJA 2003 (Section 57) визначає випадки, коли сторона обвинувачення не має права на апеляцію. Обвинувачення не має права на апеляцію щодо судового рішення про розпуск присяжних (a ruling that a jury be discharged). Також обвинувачення не може подати апеляцію на рішення, якщо право на таку апеляцію вже передбачене будь-яким іншим законодавчим актом [4].

CJA 2003 (Section 17) скасував певну частину «невід'ємної юрисдикції» (inherent power) Високого суду. Так, Високий суд більше не має повноважень розглядати заяви щодо застави в тих випадках, коли магістратський суд або Коронний суд вже винесли рішення за аналогічними заявами або розглянули апеляцію з цього питання. Це робить рішення судів нижчих інстанцій у цих конкретних випадках остаточними в межах цієї процедури [4].

На основі змісту The Criminal Procedure Rules 2025, прямо не наведено списку рішень, які «не підлягають оскарженню». Однак структура документа вказує на те, що право на апеляцію часто обмежене певними умовами, зокрема необхідністю отримання дозволу (permission) або сертифіката. Наприклад, при поданні апеляції на рішення підготовчого засідання дозвіл на оскарження повинен надати суддя Суду Корони (ст. 36.14) [14]. Для багатьох процедурних рішень (case management directions) правила передбачають не апеляцію до вищої інстанції, а заяву про зміну або скасування вказівки (application to vary or rescind) тим самим судом. Суд має

загальну владу змінювати свої вимоги та вказівки щодо управління справою (Part 3) [14].

Підготовче судове провадження в англійській правовій термінології зазвичай позначається як preparatory hearings, pre-trial hearings або preliminary stages. У законодавчих актах норми про підготовче провадження (preparatory hearings або pre-trial hearings) містять детальні положення щодо подання клопотань, заяв та заперечень сторін, хоча термінологія дещо відрізняється від української. Особливої уваги заслуговує аналіз Defence Statement (Заява захисту) – це офіційний письмовий документ, який обвинувачений зобов'язаний надати суду та стороні обвинувачення в межах процедури розкриття доказів. Цей механізм детально регулюється CPIA 1996 зі змінами, внесеними CJA 2003.

У ст. 6А CPIA 1996 визначено обов'язковий зміст Defence Statement:

- a) суть захисту (опис характеру захисту обвинуваченого, включаючи конкретні доводи, на які він збирається посилатися).
- b) спірні факти (перелік фактів, щодо яких обвинувачений не погоджується з позицією обвинувачення).
- c) причини заперечень (пояснення, чому саме обвинувачений оскаржує кожен із цих фактів).
- d) правові питання (вказівка на будь-які правові аспекти (наприклад, щодо допустимості доказів або зловживання процесом), які захист планує порушити, та посилання на відповідні норми права) [5].

Норми про те, що на етапі підготовки захист має право ініціювати процедури, що фактично є запереченням проти подальшого руху справи у підготовчому провадженні знаходимо і у The Criminal Procedure Rules 2025:

- Заява про відхилення обвинувачення. Правило 3.20 дозволяє подати заяву про відхилення правопорушення, переданого до Суду Корони.
- Зловживання процесом. Правило 3.28 передбачає подання заяви про призупинення справи через зловживання процесом (abuse of process).
- Заперечення проти доказів. Правило 20.3 встановлює порядок оспорювання (opposing) введення доказів, що є чулками (hearsay) [14].

Судовий контроль у кримінальному процесі Польщі є важливою гарантією дотримання прав учасників провадження, особливо на стадії підготовчого провадження (*postępowanie przygotowawcze*). Відповідно до норм КПК Польщі, суд виконує процесуальні дії та здійснює контроль за законністю рішень органів досудового розслідування.

Згідно з § 2 ст. 298 КПК Польщі, визначені законом дії в підготовчому провадженні (розуміється як досудове розслідування – О. В.) проводить суд [7]. За загальним правилом, такі дії здійснює одноособово суд, який є компетентним розглядати справу в першій інстанції (§ 1, 2 ст. 329 КПК Польщі) [7].

Однією з найважливіших функцій суду є контроль за обмеженням особистої свободи:

Тримання під вартою (*tymczasowe aresztowanie*): Відповідно до § 1 ст. 250 КПК Польщі, тримання під вартою може бути застосований лише на підставі рішення суду. У підготовчому провадженні суд застосовує цей захід за клопотанням прокурора (§ 2 ст. 250 КПК Польщі) [7].

Контроль за затриманням: Особа, затримана поліцією, має право оскаржити затримання до суду (§ 1 ст. 246 КПК Польщі) [7].

Суд негайно перевіряє законність, обґрунтованість та правильність затримання і, у разі визнання його неправомірним, розпоряджається про негайне звільнення затриманого (§ 2, 3 ст. 246 КПК Польщі) [7].

Продовження тримання під вартою: Саме суд приймає рішення про продовження терміну тримання під вартою у підготовчому провадженні на строк до 12 місяців (§ 2 ст. 263 КПК Польщі) [7].

Також суд виступає органом, що перевіряє ключові рішення прокурора про закриття кримінального провадження або відмову у порушенні справи. Зокрема, потерпілий та інші уповноважені особи можуть подати скаргу до суду на відмову у розпочинанні розслідування або про його закриття (§ 1, 1а ст. 306 КПК Польщі) [7]. Скасовуючи постанову про закриття провадження або відмову в його початку, суд вказує причини скасування та обставини, які потребують з'ясування.

Ці вказівки є обов'язковими для органу, що проводить підготовче провадження (§ 1 ст. 330 КПК Польщі) [7].

У КПК Польщі передбачено також і судовий контроль за слідчими (розшуковими) діями та збиранням доказів. Деякі слідчі (розшукові) дії, що суттєво втручаються в права людини, потребують судового дозволу або підлягають судовому оскарженню: суд за клопотанням прокурора може розпорядитися про моніторинг та запис змісту телефонних розмов (§ 1 ст. 237 КПК Польщі), у невідкладних випадках прокурор може призначити такий моніторинг та запис самостійно, але зобов'язаний звернутись для затвердження судом протягом 3 днів (§ 2 ст. 237 КПК Польщі) [7]. Особи, чії права були порушені під час обшуку, вилучення речей або інших дій щодо речових доказів у підготовчому провадженні (розуміється як досудове розслідування – О. В.), мають право подати скаргу до районного суду (§ 1 ст. 236 КПК Польщі), а рішення про необхідність обстеження обвинуваченого, поєднаного зі спостереженням у лікувальному закладі, приймається виключно судом (§ 2 ст. 203 КПК Польщі) [7].

Також у КПК Польщі передбачений попередній судовий контроль обвинувачення. Відповідно до § 1 ст. 337 КПК Польщі, якщо обвинувальний акт не відповідає формальним вимогам, визначеним ст. 119 (Елементи процесуального документа), ст. 332 (Елементи обвинувального акту), ст. 333 (Додаткові елементи обвинувального акту) або ст. 335 (Клопотання про обвинувальний вирок без проведення слухання), а також якщо не виконано вимоги, визначені ст. 334 (Направлення обвинувального акту до суду) КПК Польщі, голова суду протягом 7 днів повертає його прокурору для усунення недоліків. Крім того, суд на засіданні може прийняти рішення про закриття провадження, якщо є очевидна відсутність фактичних підстав для обвинувачення (pkt 2 § 3 ст. 339 КПК Польщі) [7].

Відповідно до норм КПК Польщі, єдиного вичерпного переліку ухвал, які не підлягають оскарженню, у тексті немає. Проте КПК Польщі визначає загальне правило оскарження та містить конкретні випадки, де право на подання скарги (zażalenie) прямо виключено або обмежено.

Загальне правило оскарження передбачено у § 1 ст. 459 КПК Польщі, скаргу можна подати на ухвали суду, які перешкоджають винесенню вироку, якщо інше не передбачено законом [7]. Також скарга подається на ухвали щодо запобіжних заходів та в інших випадках, прямо передбачених законом (§ 2 ст. 459 КПК Польщі) [7]. Тобто, якщо закон прямо не вказує на можливість оскарження конкретної проміжної ухвали, вона зазвичай не підлягає самостійному оскарженню.

Прямі заборони на оскарження (*zażalenie* не надається) є у наступних нормах:

- § 1а ст. 56 КПК Польщі визначає, що на ухвалу суду про те, що допоміжний обвинувач не може брати участь у провадженні через те, що їхня кількість уже була обмежена судом для забезпечення належного ходу справи, скарга не надається [7];

- при розгляді заяви про поновлення пропущеного строку орган може зупинити виконання оскаржуваного рішення; відмова у такому зупиненні не потребує обґрунтування, що фактично робить її неможливою для самостійного оскарження (ст. 127 КПК Польщі) [7].

У деяких випадках оскарження можливе лише за певних умов. Так, відповідно до § 2 ст. 254 КПК Польщі обвинувачений може в будь-який час подати клопотання про скасування або зміну запобіжного заходу. Проте скарга на рішення за цим клопотанням надається обвинуваченому лише тоді, коли клопотання було подано після спливу щонайменше 3 місяців від дня винесення попередньої ухвали щодо запобіжного заходу [7].

Багато дій суду на досудовому етапі мають характер внутрішнього розпорядження або підготовки і прямо не вказані як такі, що можуть бути оскаржені. Зокрема, ухвала про допуск доказів з висновку експерта (ст. 194 КПК Польщі) не містить положення про право на оскарження, дії суду щодо перевірки фактів перед винесенням ухвали на засіданні (ст. 97 КПК Польщі) не підлягають оскарженню. Також коли суд скасовує постанову про закриття справи, його вказівки щодо обставин, які слід з'ясувати, є обов'язковими для органу слідства (§ 1 ст. 330 КПК Польщі), що виключає можливість їх оскарження прокурором. I,

як нами зазначалось раніше, на етапі надходження акта обвинувачення до суду здійснюється попередній контроль обвинувачення: голова суду повертає акт обвинувачення прокурору для усунення формальних недоліків (§ 1 ст. 337 КПК Польщі) і хоча прокурор може оскаржити це розпорядження (§ 2 ст. 337 КПК Польщі) [7], інші сторони такого права не мають.

Відповідно до КПК Польщі, поняття «зауваження» або «заперечення» (в оригіналі – *zarzuty, sprzeciw* або *uwagi*) використовуються у конкретних контекстах щодо рішень або дій суду та органів досудового розслідування під час підготовчого провадження (розуміється як досудове розслідування – О. В.).

Основним способом оскарження судових рішень (*postanowienia*), у тому числі під час підготовчого провадження (розуміється як досудове розслідування – О. В.), є скарга (*zażalenie*). За загальним правилом скарга може бути подана на ухвали суду, які закривають шлях до винесення вироку, а також на ухвали щодо запобіжних заходів та в інших випадках, прямо передбачених законом. Звісно, що сторони та особи, які не є сторонами, мають право оскаржити постанови та розпорядження, що порушують їхні права.

Окремо КПК Польщі передбачає специфічну форму оскарження – заперечення (*sprzeciw*) – щодо рішень, прийнятих не суддею, а судовим реєстратором (секретарем) (*referendarz sądowy*).

Відповідно до § 3 ст. 93а КПК Польщі, проти постанов та розпоряджень, виданих судовим реєстратором (секретарем), може бути подано заперечення. Право на подання заперечення мають сторони, а також особа, якої безпосередньо стосується постанова, якщо інше не передбачено законом. У разі подання заперечення постанова або розпорядження втрачають чинність [7].

Також зауваження та заперечення можуть бути до змісту протоколів. Що стосується «зауважень» (*remarks/objections*) до ходу процесуальних дій, КПК Польщі містить такі норми щодо заперечення до змісту протоколу (*Zarzuty*) (§ 2 ст. 150 КПК Польщі) [7]. Таким чином, КПК Польщі дозволяє оскаржувати судові ухвали через *zażalenie*, рішення реєстраторів через *sprzeciw*, а зміст протоколів – через *zarzuty*.

Згідно КПК Італії, на стадії досудового розслідування судовий контроль здійснює суддя з попередніх розслідувань (*Giudice per le indagini pre liminari*). Відповідно до ст. 328, цей суддя приймає рішення у випадках, передбачених законом, на запит прокурора, сторін або потерпілого [3]. Його роль полягає не в проведенні розслідування, а в контролі за діями прокурора та поліції, що обмежують права громадян.

Як і в Україні та Польщі, в Італії застосування будь-яких заходів, що обмежують особисту свободу або право власності, підлягає суворому судовому контролю. Зокрема, особисті запобіжні заходи регулюються Книгою IV, Титулом I (ст. ст. 272-315 КПК Італії). Суддя приймає рішення про їх застосування лише на підставі вмотивованого запиту публічного міністра (прокурора), як це визначено у ст. 291 КПК Італії. Судовий контроль за накладенням арешту (консервативного або превентивного секвестру) регламентується ст. ст. 316-325 КПК Італії, а ст. 309 КПК Італії передбачає право на звернення до суду перегляду (*Tribunale del riesame*) для контролю за законністю та обґрунтованістю накладених запобіжних заходів [3].

Також здійснюється судовий контроль за збиранням доказів («Доказовий інцидент»). Процедура *incidente probatorio* (ст. ст. 392-404 КПК Італії) дозволяє суду здійснювати контроль за збиранням доказів на стадії розслідування, якщо існує ризик їх втрати або якщо вони мають бути закріплені негайно. Суддя оцінює запит на проведення цієї процедури та забезпечує дотримання принципу змагальності при отриманні доказів (ст. 398 КПК Італії) [3].

Але в КПК Італії передбачено судовий контроль за закінченням досудового розслідування (*Archiviazione*). Прокурор не має повноважень самостійно закрити кримінальне провадження. Згідно зі ст. ст. 408-411 КПК Італії, якщо прокурор вважає за необхідне закрити провадження (архівувати її), він повинен подати запит судді. Якщо суддя погоджується, він видає постанову про закриття справи. Якщо суддя вважає розслідування неповним, він може наказати прокурору провести додаткові слідчі дії (ст. 409 КПК Італії). Потерпілий має право на судовий контроль за рішенням про закриття шляхом подання заперечення (ст. 410 КПК Італії) [3].

Судовий контроль за обґрунтованістю обвинувачення перед передачею справи до суду здійснюється під час попереднього слухання (ст. ст. 416-433 КПК Італії). Суддя попереднього слухання (далі – GUP) перевіряє, чи достатньо зібраних доказів для призначення судового розгляду, або виносить рішення про відмову у судовому розгляді (*sentenza di nonluogo a procedere*) відповідно до ст. 425 КПК Італії [3]. Статті 416-433 КПК Італії регламентують саме цей етап попереднього слухання (*udienza pre liminare*), який є критичним фільтром між стадією досудового розслідування та безпосереднім судовим розглядом.

Загальний судовий контроль за законністю судових рішень забезпечується системою апеляційного та касаційного оскарження, яка детально описана в Книзі ІХ (ст. ст. 568-647 КПК Італії). Зокрема, стаття 568 КПК Італії встановлює загальні правила оскарження, а ст. 606 КПК Італії визначає межі контролю касаційного суду, який перевіряє рішення лише з точки зору дотримання норм права [3].

Таким чином, за італійським кримінальним-процесуальним законодавством, судовий контроль охоплює всі критичні точки процесу: від санкціонування обмежень прав людини до фінальної перевірки законності судового вироку.

Термін «зауваження» у вузькому сенсі, у нормах КПК Італії, частіше використано в контексті протоколів, загальне право сторін висловлювати свою позицію реалізується через ст. 121 КПК Італії (Загальні положення). Ця стаття надає сторонам право на будь-якій стадії та в будь-якій інстанції судового розгляду подавати до суду письмові заяви або клопотання, подаючи їх до канцелярії. Щодо клопотань, поданих у встановленому порядку, суддя приймає рішення без затримки і, у будь-якому разі, за винятком конкретних положень закону, протягом п'ятнадцяти днів. А у ст. 421 КПК Італії зазначено, що під час самого слухання сторони викладають свої аргументи та висновки, що фактично є усними зауваженнями на підтримку або проти обвинувачення [3].

Стаття 410 КПК Італії (Контроль за закриттям справи), хоча й знаходиться безпосередньо перед блоком ст. ст. 416-433 КПК Італії, вона є ключовою для судового контролю. Вона передбачає право потерпілого подати заперечення (*oppisizione*) проти запиту прокурора про закриття провадження (архівування). Це

заперечення змушує суддю призначити слухання. А у контексті переходу до судового розгляду, сторони можуть висувати заперечення щодо юрисдикції, компетенції або nullità (нікчемності) певних актів, проведених раніше (ст. 491 КПК Італії (Попередні питання) [3]. Саме положення ст. 491 КПК Італії встановлюють, що питання, що стосуються територіальної або пов'язаної юрисдикції, недійсність, зазначена у ч. 2 та 3 ст. 181 КПК Італії, приєднання до справи як цивільної сторони, виклик до суду або вступ у справу відповідача за цивільну відповідальність та особи, зобов'язаної за грошове покарання, а також вступ у справу органів та об'єднань, передбачених ст. 91 КПК Італії, не допускаються, якщо вони не були заявлені одразу після першого встановлення складу сторін, і вирішуються негайно. Ці положення ч. 1 застосовуються також до питань, що стосуються змісту матеріалів справи для розгляду та об'єднання або розділення судових проваджень, за винятком випадків, коли можливість їх порушення виникає лише в ході розгляду.

При цьому встановлена процедура вирішення таких питань: попередні питання обговорюються прокурором та захисником кожної приватної сторони. Обговорення має тривати лише стільки часу, скільки необхідно для викладення цих питань. Репліки не допускаються. Суддя вирішує, які документи мають бути включені до матеріалів справи для розгляду або виключені з них. Щодо попередніх питань суддя приймає рішення у формі ухвали (ч. 3-5 ст. 491 КПК Італії) [3].

Саме у ч. 2 ст. 181 КПК Італії визначено, що заперечення щодо недійсності актів досудового розслідування та актів, вчинених під час досудового розслідування, а також заперечення щодо недійсності актів попереднього судового засідання повинні бути подані до винесення ухвали, передбаченої ст. 424 КПК Італії (мова йде про призначення справи до розгляду). У разі відсутності попереднього судового засідання заперечення щодо недійсності повинні бути подані у строк, передбачений ч. 1 ст. 491 КПК Італії [3] (заявлені одразу після першого встановлення складу сторін і вирішуються негайно – О. В.).

А згідно ч. 3 ст. 181 КПК Італії, недійсність, що стосується ухвали про направлення справи до суду або дій, передуючих судовому розгляду, повинна бути заявлена у строк, передбачений ч. 1 ст. 491 КПК Італії. У той самий строк, або при

оскарженні ухвали про відмову у порушенні кримінальної справи, повинні бути повторно заявлені заперечення щодо недійсності, заявлені відповідно до першого речення ч. 2 цієї статті, які не були визнані судом [3].

Таким чином, спостерігаємо схожий механізм подання заперечень на рішення слідчого судді, передбачений ч. 3 ст. 309 КПК України. Проте суддя вислуховує аргументи сторін і зобов'язаний прийняти рішення негайно. Рішення виносяться у формі постанови (*ordinanza*) і, як правило, не підлягає самостійному оскарженню окремо від вироку.

У КПК Італії питання оскаржуваності чи неоскаржуваності судових рішень регулюється через принцип виключності (*tassatività*) засобів оскарження. Це означає, що судові рішення не може бути оскаржене, якщо закон прямо не передбачає засіб оскарження для нього.

За загальним правилом, згідно зі ст. 568 КПК Італії, закон чітко визначає випадки, у яких судові рішення можуть бути оскаржені, та встановлює засоби для такого оскарження [3]. Якщо закон не вказує на можливість оскарження конкретного рішення, він вважається таким, що не підлягає оскарженню (за винятком касаційного перегляду рішень, що стосуються особистої свободи, яке гарантовано Конституцією Італії).

Стаття 593 КПК Італії регулює межі права на апеляцію (*Appello*) і містить положення про рішення, які не можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Наприклад, виправдувальні вироки, що стосуються певних категорій злочинів або за певних умов, можуть бути визнані неоскаржуваними в апеляції прокурором або обвинуваченим; вироки, якими призначено лише покарання у вигляді штрафу (*ammenda*), зазвичай не підлягають апеляційному оскарженню [3].

Також існують обмеження у спеціальних процедурах. Зокрема, КПК Італії передбачає спеціальні провадження, де сторони добровільно обмежують своє право на оскарження в обмін на певні процесуальні переваги:

1. Скорочений розгляд (*Giudizio abbreviato*). Відповідно до ст. 443 КПК Італії, прокурор не може оскаржити обвинувальний вирок в апеляційному порядку, якщо тільки не було змінено юридичну кваліфікацію злочину. Обвинувачений також має

обмеження щодо оскарження виправдувальних вироків за певними формулюваннями [3].

2. Узгодження покарання (Patteggiamento). Згідно зі ст. 448 КПК Італії, вирок, винесений на підставі угоди між сторонами, має надзвичайно обмежені можливості для оскарження. Зокрема, апеляційне оскарження в таких випадках фактично неможливе, за винятком дуже специфічних ситуацій, пов'язаних із волевиявленням сторін [3].

Не підлягають оскарженню також і деякі рішення під час досудового розслідування та попереднього слухання. Відповідно до ст. 125 КПК Італії, багато процесуальних актів, що видаються у формі ординансів (ordinanze) (постанови) або декретів (decreti) (укази), не підлягають самостійному оскарженню, якщо закон не передбачає іншого. Також, хоча ст. 428 КПК Італії передбачає можливість оскарження вироку про відмову у судовому розгляді (sentenza di nonluogo a procedere), існують випадки, коли після певних процедур перегляду цей акт стає остаточним, якщо не виникають нові докази для його ревокації (ст. ст. 434–437 КПК Італії) [3].

Необхідно звернути увагу й на касаційний контроль як останню межу. Важливо враховувати ст. 606 КПК Італії, яка встановлює підстави для звернення до касаційного суду. Навіть якщо рішення є «неапелюваним» (inappellabile), воно майже завжди може бути оскаржене в касаційному порядку (ricorsoper cassazione) з питань порушення закону, що є фундаментальною гарантією італійського процесу. Так, у ч. 2 ст. 606 КПК Італії зазначено, що касаційна скарга, окрім випадків та з наслідками, визначеними окремими положеннями, може бути подана на рішення, винесені в апеляційній інстанції або такі, що не підлягають оскарженню [3].

Судовий контроль у кримінальному процесі Німеччини (згідно з Strafprozeßordnung (далі – StPO)) є фундаментальним механізмом забезпечення законності та захисту прав учасників провадження. На основі структури та змісту статей КПК Німеччини можна виділити кілька ключових рівнів та форм здійснення судового контролю.

Перш за все, судовий контроль існує на стадії досудового розслідування. На цій стадії ключову роль відіграє слідчий суддя (Ermittlungsrichter), компетенція якого визначена у § 162 КПК Німеччини. Судовий контроль реалізується через надання дозволів на проведення заходів процесуального примусу та слідчих (розшукових) дій, що суттєво обмежують права особи. Зокрема, це заходи забезпечення кримінального провадження. Так, відповідно до § 94 та § 98 КПК Німеччини, вилучення та арешт предметів як доказів підлягають судовому регулюванню. Наприклад, § 98 КПК Німеччини регламентує процедуру вилучення, яка в багатьох випадках потребує судового підтвердження [12]. Судовий контроль є за прослуховуванням та технічне спостереження. Заходи, такі як контроль телекомунікацій (§ 100а КПК Німеччини), онлайн-пошук (§ 100b КПК Німеччини) та акустичне спостереження житлових приміщень (§ 100с КПК Німеччини), вимагають суворої судової процедури призначення, визначеної у § 100е КПК Німеччини [12].

Процедура проведення обшуку регулюється § 102 (щодо обвинувачених) та § 105 (загальна процедура) КПК Німеччини, де встановлено пріоритет судового рішення для проведення цих дій [12]. Судовий контроль за свободою особи є найбільш жорстким. Питання видачі ордера на арешт (§ 114 КПК Німеччини), підстав для тримання під вартою (§ 112 КПК Німеччини) та перевірки правомірності тримання під вартою (Haftprüfung) згідно з § 117 і § 118 КПК Німеччини належать до виключної компетенції суду [12].

Німецьке право передбачає механізм судового контролю за рішеннями прокуратури, зокрема за відмовою прокуратури від обвинувачення. Згідно з § 172 КПК Німеччини, потерпілий може ініціювати процедуру примусового пред'явлення публічного обвинувачення (Klageerzwingungsverfahren) через суд [12]. Також суд перевіряє законність рішення про закриття провадження (§ 170, § 171 КПК Німеччини) і може зобов'язати прокуратуру висунути обвинувачення (§ 175 КПК Німеччини) [12].

Здійснюється контроль й на проміжній стадії (Eröffnungsverfahren). Так, після подання обвинувального акта суд здійснює контроль шляхом ухвалення рішення

про відкриття основного провадження (§ 199 КПК Німеччини) [12]. На цій стадії суд перевіряє наявність достатніх підозр та законність підстав для судового розгляду, ухвалюючи рішення про відкриття (§ 203 КПК Німеччини) або відмову у відкритті (§ 204 КПК Німеччини) справи [12].

Система оскарження виступає як форма вищого судового контролю. КПК Німеччини встановлює ієрархічну систему перегляду судових рішень, що є найвищою формою судового контролю за діяльністю самих судів. Існує 3 форми:

1. Скарги (Beschwerde). Проти рішень суду першої інстанції, що не є вироками (§ 304 КПК Німеччини).
2. Апеляція (Berufung). Перегляд справи як з фактичної, так і з юридичної сторін (§ 312 КПК Німеччини).
3. Ревізія (касація) (Revision). Перегляд виключно з точки зору дотримання норм права (§ 333 КПК Німеччини).

Крім того, КПК Німеччини передбачає контроль навіть після набрання вироком законної сили через механізм відновлення провадження (Wiederaufnahme) у випадках, визначених у § 359 (на користь засудженого) та § 362 (не на користь засудженого) КПК Німеччини.

Таким чином, за нормами StPO, судовий контроль охоплює всі етапи кримінального процесу: від санкціонування обмежень прав людини на стадії розслідування до остаточної перевірки правомірності винесених вироків.

Проте акцентуємо увагу на судовому контролі у підготовчому судовому провадженні в кримінальному процесі Німеччини (згідно зі Strafprozeßordnung), яке складається з двох основних етапів: проміжного провадження (Zwischenverfahren), під час якого суд вирішує питання про відкриття основного розгляду, та безпосередньої підготовки до головного судового засідання (Vorbereitung der Hauptverhandlung).

У проміжному провадженні (Entscheidung über die Eröffnung des Hauptverfahrens), яке регламентоване у четвертому розділі другої книги StPO (§§ 199-211 КПК Німеччини) основною метою судового контролю тут є перевірка обґрунтованості обвинувачення перед тим, як справу буде передано до відкритого

судового розгляду. У § 201 КПК Німеччини зазначено, що головуєчий суддя повідомляє обвинуваченого про обвинувальний акт і одночасно просить його протягом певного терміну заявити, чи бажає він клопотати про отримання конкретних доказів до прийняття рішення про відкриття основного провадження, чи висувати заперечення проти відкриття основного провадження. Обвинувальний акт також надсилається приватному обвинувачу та особі, уповноваженій діяти як приватний обвинувач, яка подала про це клопотання; відповідно застосовуються пункти 1 та 3 статті 145а КПК Німеччини. Суд вирішує заяви та заперечення. Рішення є остаточним [12].

КПК Німеччини містить ряд норм, про судові рішення, які не підлягають оскарженню або мають обмежений порядок перегляду, та регулюються низкою спеціальних норм. Так, у § 305 (Рішення, що не підлягають оскарженню) КПК Німеччини рішення судів, що виносять рішення, що передують винесенню вироку, оскарженню не підлягають. Винятки становлять рішення щодо арештів, тимчасового затримання, вилучень, тимчасового позбавлення водійських прав, тимчасового позбавлення професійної кваліфікації або застосування дисциплінарних чи примусових заходів, а також усі рішення, що стосуються третіх осіб [12].

Відповідно до п. 1-2 § 210 (Засоби правового захисту проти ухвали про відкриття або відмову у відкритті провадження) КПК Німеччини рішення про відкриття основного провадження не може бути оскаржене відповідачем, а прокурор має право негайно оскаржити рішення про відмову у відкритті основного провадження або, всупереч клопотанню прокурора, про передачу справи до суду нижчої інстанції [12].

§ 313 (Апеляція за умови прийняття при малих штрафах) КПК Німеччини встановлює обмеження для оскарження вироків у формі апеляції (Berufung), якщо сума призначеного штрафу є незначною. У таких випадках оскарження можливе лише за умови, що апеляційний суд прийме скаргу до розгляду (§ 322а КПК Німеччини) [12].

У § 363 (Неприпустимість відновлення провадження) КПК Німеччини визначено випадки, коли процедура відновлення справи, завершеної законним вироком, є неприпустимою, що фактично обмежує право на перегляд справи за певних обставин [12].

Цікавою є норма § 336 (Перевірка рішень, що передували вироку) КПК Німеччини, яка у розділі про ревізію (касація) (Revision) вказує на те, що рішення, прийняті до вироку, зазвичай не оскаржуються окремо, а підлягають перевірці лише разом із вироком, якщо він ґрунтується на них. Однак, це не стосується рішень, які прямо оголошені такими, що не підлягають оскарженню, або які підлягають негайному оскарженню [12].

Судовий контроль у Франції регулюється КПК Франції, який є надзвичайно об'ємним і налічує близько 2716 статей. У Code de procédure pénale (далі – СРР) норми про судовий контроль не зведені в одну статтю (як у КПК України), а розосереджені в різних інститутах. Зокрема, ст.ст. 137-137-4 СРР контроль за обмеженням прав свободи (судовий нагляд (contrôle judiciaire), домашній арешт та тримання під вартою).

У низці норм СРР передбачений судовий контроль за слідчими (розшуковими) діями (наприклад, ст.ст. 79-84-1, 92-121 СРР). Але потрібно врахувати, що функція слідчого судді за КПК Франції відрізняється від функції судового контролю за КПК України. Зокрема, ч. 1 ст. 81 СРР встановлює, що слідчий суддя, відповідно до закону, проводить усі слідчі дії, які він вважає корисними для встановлення істини. Він досліджує як викривальні, так і виправдовувальні докази [2]. А у ч. 4 цієї ж статті визначено, що якщо слідчий суддя не може самостійно провести всі слідчі дії, він може видати судове доручення працівникам судової поліції для проведення ними всіх необхідних слідчих дій за умов та з урахуванням застережень, передбачених статтями 151 та 152 [2]. Окремо у Франції є суддя з питань свободи та тримання під вартою.

У Розділі 12 (Оскарження постанов слідчого судді або судді з питань свободи та тримання під вартою) у ч. 1 ст. 185 СРР знаходимо, що прокурор має право оскаржити до слідчої палати будь-яку постанову слідчого судді або судді з питань

свободи та тримання під вартою [2]. Тобто, наданий загальний дозвіл на оскарження. Водночас, особа, щодо якої висунуто обвинувачення, має право на оскарження постанов та рішень, передбачених статтями 80-1-1, 87, 139, 140, 137-3, 142-6, 142-6-1, 142-7, 145-, 145-2, 148, третьому абзаці статті 179, статтях 181, 181-1 та 696-70 СРП (ч. 1 ст. 186 СРП). Потерпіла сторона може оскаржити постанови про закриття справи, постанови про відмову від відповідальності та постанови, що завдають шкоди її цивільним інтересам. Однак, її апеляція за жодних обставин не може стосуватися постанови або положення постанови, що стосуються тримання під вартою особи, яка перебуває під слідством, або судового нагляду. Сторони також можуть оскаржити постанову, якою суддя, за власною ініціативою або на підставі заяви про відсутність юрисдикції, виніс рішення щодо своєї юрисдикції (ч. 2-3 ст. 186 СРП) [2].

У ч. 6 ст. 186 СРП визначено, що якщо головуєчий суддя слідчої палати встановить, що на постанову, не передбачену частинами 1-3 ст. 186, подано апеляцію, він автоматично видає постанову про неприйнятність апеляції, яка не підлягає подальшому оскарженню. Те саме стосується випадків, коли апеляцію було подано після закінчення строку, встановленого четвертим пунктом (10 днів з моменту вручення рішення), або коли апеляція стала безпідставною. Головуючий суддя слідчої палати також має право зареєструвати відкликання апеляції, поданої апелянтом [2]. У подальших статтях СРП встановлюється ряд правил щодо умов оскарження переліку окремих постанов слідчого судді у кримінальному провадженні.

Цікавим є правило, встановлене ст. 186-4 СРП про те, що у разі подання апеляції, навіть якщо вона є неприйнятною, на постанову, передбачену першим пунктом ст. 179 (якщо суддя визначить, що факти становлять правопорушення, він ухвалить постанову про передачу справи до кримінального суду – О. В.), слідча палата повинна винести рішення протягом двох місяців з дати подання апеляції, в іншому випадку затримана особа автоматично звільняється [2]. Також пряма вказівка на неможливість оскаржень окремих рішень є у ст. 187, 187-1 СРП.

Цікавим є положення ч. 1 ст. 187-1 СРР про те, що у разі оскарження постанови про взяття під варту особа, яка перебуває під слідством, або державний обвинувач можуть, якщо апеляцію подано не пізніше дня, наступного за днем винесення постанови про взяття під варту, звернутися до головуючого судді слідчої палати або, якщо головуючий суддя не може цього зробити, до судді, який діє від його імені, з клопотанням про негайний розгляд апеляції, не чекаючи слухання у слідчій палаті [2]. Таке положення впливає на процесуальну економію, адже колегіальний розгляд є більш витратним за ресурсами.

Цікавим є досвід Республіки Болгарія. Так, у КПК Болгарії норми про судовий контроль охоплюють нагляд суду за дотриманням прав учасників процесу та законністю дій органів досудового розслідування.

Перш за все, це контроль за заходами процесуального примусу. Зокрема, суд здійснює виключне право на застосування найбільш суворих запобіжних заходів та перевіряє їх законність. Це такі: тримання під вартою (суд за клопотанням прокурора приймає рішення про взяття під варту під час досудового розслідування) (ст. 64 КПК Болгарії) [98]; перегляд запобіжного заходу (обвинувачений або його захисник можуть у будь-який час вимагати зміни запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Суд зобов'язаний розглянути таку вимогу у відкритому засіданні протягом трьох днів) (ст. 65 КПК Болгарії) [98]; рішення органів досудового розслідування про визначення застави може бути оскаржене до суду ((3) ст. 61 КПК Болгарії) [98]; домашній арешт також призначається та контролюється судом у порядку, передбаченому для тримання під вартою (ст. 62 КПК Болгарії) [98]; поміщення підозрюваного до психіатричного закладу для дослідження здійснюється лише за рішенням суду (ст. 70 КПК Болгарії) [98] та інші, а також здійснюється судовий контроль за тим, що у вітчизняному розумінні є заходами забезпечення кримінального провадження і які не є запобіжними.

У Республіці Болгарія також здійснюється судовий контроль за слідчими (розшуковими) діями. Суд дає дозвіл на дії, що обмежують конституційні права громадян, або перевіряє їх після проведення це стосується обшуку, адже у досудовому розслідуванні ці дії проводяться за дозволом судді. У невідкладних

випадках протокол має бути поданий судді на затвердження протягом 24 годин ((1-2) ст. 161 КПК Болгарії) [98]. Аналогічні правила діють для особистого обшуку ((1) ст. 164 КПК Болгарії) [98].

Арешт та виїмка поштової кореспонденції або електронної пошти вимагають попереднього судового дозволу (ст. 165 КПК Болгарії) [98].

Дозвіл на використання спеціальних розвідувальних засобів надається головою відповідного окружного суду або уповноваженим заступником на підставі вмотивованого клопотання прокурора ((6) ст. 173 КПК Болгарії) [98]. Також потрібен дозвіл суду на огляд особи (освідування) та доступ до даних трафіку тощо.

Суд виступає інстанцією для оскарження рішень прокурора, що фактично закривають або зупиняють провадження. Постанова прокурора про закриття кримінального провадження може бути оскаржена до суду першої інстанції. Суд перевіряє обґрунтованість і законність такого рішення ((3-4) ст. 243 КПК Болгарії) [98].

Постанова про зупинення провадження також підлягає судовому оскарженню ((4) ст. 244 КПК Болгарії) [98], а у визначених законом випадках (щодо тяжких злочинів) постанова прокурора про відмову в порушенні справи може бути оскаржена до суду ((4) ст. 213 КПК Болгарії) [98]. Відмова прокурора повернути вилучені предмети може бути оскаржена до суду, чиє рішення є остаточним ((3-4) ст. 111 КПК Болгарії) [98].

У КПК Болгарії здійснюється судовий контроль за строками. Якщо розслідування затягується (понад 2 роки у справах про тяжкі злочини або 6 місяців/1 рік в інших випадках), обвинувачений або потерпілий мають право звернутися до суду з клопотанням про прискорення (ст. 368 КПК Болгарії) [98]. Суд може встановити прокурору визначений строк для завершення розслідування або передачі справи до суду ((2) ст. 369 КПК Болгарії) [98].

Існують й інші форми судового контролю:

- допит перед суддею (для закріплення показань, які можуть бути втрачені до суду, допит підозрюваного або свідка в досудовій стадії може бути проведений за участю судді ((1) ст. 222 КПК Болгарії)) [98];

- захист прав та інтересів третіх осіб (особи, чії права обмежено слідчими (розшуковими) діями (але які не є підозрюваними чи потерпілими), мають право на судовий захист та оскарження способу проведення таких дій (ст. 177а КПК Болгарії)) [98].

Ці норми забезпечують баланс між ефективністю досудового розслідування та захистом фундаментальних прав людини через механізм незалежного судового контролю.

Цікавими є норми КПК Болгарії щодо подачі заперечень під час підготовчого провадження (у Республіці Болгарії таке провадження іменується «розпорядчим» – О. В.). Перш за все, потрібно звернути увагу на перелік питань, які вирішуються під час підготовчого провадження. Згідно (1) ст. 248 КПК Болгарії визначено, що на підготовчому засіданні розглядаються такі питання:

1. чи підпадає справа під юрисдикцію суду;
2. чи є підстави для припинення або зупинення кримінального провадження;
3. чи допущено у досудовому провадженні істотне порушення процесуальних правил, яке можна виправити і що призвело до обмеження процесуальних прав обвинуваченого, потерпілого або його спадкоємців;
4. чи є підстави для розгляду справи за особливими правилами;
5. розгляд справи за закритими дверима, залучення запасного судді або присяжного, призначення захисника, експерта, перекладача або перекладача болгарської мови жестів та проведення судових слідчих дій за делегацією;
6. вжиті заходи процесуального примусу;
7. клопотання про збір нових доказів;
8. призначення судового засідання та осіб, яких слід викликати на нього;
9. чи є підстави для об'єднання або розділення справи [98].

Як ми бачимо, визначено окремим питанням чи допущено у досудовому провадженні істотне порушення процесуальних правил, яке можна виправити, що призвело до обмеження процесуальних прав обвинуваченого, потерпілого або його спадкоємців. Окремо про реалізацію та результат вирішення такого питання

згадано у (3) ст. 248 КПК Болгарії. Зазначено, що у судовому засіданні суду першої інстанції, апеляційному та касаційному суді не можуть подаватися заперечення щодо допущених порушень процесуальних правил, передбачених у п. 1, пп. 3, які не були винесені на обговорення на підготовчому засіданні, у тому числі з ініціативи судді-доповідача, або які визнані несуттєвими [98].

Також акцентується увага, що на підготовчому засіданні не обговорюються порушення, пов'язані з допуском, збиранням, перевіркою та оцінкою доказів і засобів доказування ((4) ст. 248 КПК Болгарії) [98].

Але, як зазначено, істотні порушення кримінально-процесуальної норми мають бути такими, які можна виправити і шляхом виправлення є повернення справи на стадію досудового розслідування. Як зазначає Г. Русев, процесуальні порушення за своїм характером поділяються на дві самостійні та незалежні одна від одної групи. До першої групи належать ті, що порушують процесуальні норми і тим самим обмежують права обвинуваченого, потерпілого або його спадкоємців – істотні та неістотні. До другої групи належать ті, які за своїм характером і суттю можуть або не можуть бути усунені відповідними для цього засобами у порядку та на умовах, передбачених у КПК – усувні та неусувні. У всіх випадках, щоб припинення судового провадження та повернення справи на попередню стадію були виправданими, допущені процесуальні порушення мають бути одночасно істотними та усувними, причому виключно на досудовій стадії процесу. При вирішенні питань щодо того, чи було проведено законно попереднє провадження, суд на підготовчому засіданні зобов'язаний, окрім як за ініціативою сторін, також і за власною ініціативою, перевірити, чи на підготовчій стадії процесу були допущені процесуальні порушення, що призвели до порушення прав обвинуваченого або потерпілого чи його спадкоємців, які є усувними, а також оцінити, чи обґрунтовують вони повернення справи на попередню процесуальну стадію. Тому необхідно вирішити й питання, чи допущене порушення, хоч і істотне, може бути усунуте або компенсоване на судовій стадії процесу. Коли це можливо, констатація його як істотного не повинна бути підставою для припинення судового провадження та повернення справи прокурору [135, с. 120].

Щодо процесуальних обмежень подання заперечень у стадіях, то Конституційний суд Болгарії визначив, що розпорядче засідання призначене для концентрації зусиль сторін на встановленні істини в суді, уникаючи затягування процесу через попередні питання, які можна було вирішити на початку. Таке обмеження (преклюзія) визнано конституційним, оскільки воно стимулює процесуальну дисципліну та прискорення процесу [79].

Існують винятки для заперечень. Обмеження не стосується заперечень, пов'язаних з питань збирання, перевірки та оцінки доказів. Такі заперечення можна подавати і на пізніших стадіях (апеляція, касація), навіть якщо вони стосуються досудового розслідування. Суд визнав неконституційною (2) ст. 351 КПК Болгарії, яка намагалася повністю заборонити будь-які заперечення щодо порушень у досудовій стадії під час касаційного оскарження. Суд постановив, що це обмежує право на захист та функції Верховного касаційного суду. Суд наголосив, що для повноцінної реалізації права на подання заперечень під час підготовчого засідання підсудний повинен мати можливість користуватися допомогою обраного захисника. У зв'язку з цим норму, яка дозволяла проводити це засідання без захисника (якщо його участь не є обов'язковою за законом), було визнано неконституційною [79]. Звідси ми бачимо, що такі заперечення відіграють надзвичайно важливу роль у кримінальному процесі Республіки Болгарія, водночас, такі заперечення не стосуються лише ухвал судового контролю під час досудового розслідування, але мають відношення до будь-якого істотного порушення процесуальних правил, яке можна виправити, що призвело до обмеження процесуальних прав обвинуваченого, потерпілого або його спадкоємців.

У КПК Болгарії міститься норма, яка визначає, що судові акти у формі ухвал (определения) та розпоряджень (разпореждания) підлягають оскарженню лише тоді, коли це прямо передбачено в кодексі (ст.ст. 341-342 КПК Болгарії) [98].

На основі аналізу вищенаведених норм можна сформулювати такі висновки порівняльно-правового характеру та пропозиції щодо оптимізації інституту судового контролю в Україні.

Перш за все, існує різноманітність моделей судового контролю. У країнах загального права (Велика Британія) стадія досудового розслідування не є самостійною, а контроль часто здійснюється через спеціалізовані органи, як-от Трибунал з питань слідчих повноважень (ІРТ), який розглядає скарги на незаконне втручання державних органів, а у країнах континентального права (Польща, Німеччина, Франція, Італія) існують чітко визначені фігури слідчих суддів або суддів з попередніх розслідувань.

Існують окремі критерії щодо оскаржуваності. Зокрема, в Італії діє принцип виключності (*tassatività*): рішення не може бути оскаржене, якщо закон прямо не передбачає засіб оскарження для нього, а у Німеччині рішення, що передують вироку, зазвичай не оскаржуються окремо, а підлягають перевірці разом із вироком, за винятком рішень щодо арештів, вилучень чи заходів примусу. В той же час у Польщі загальне правило дозволяє оскаржувати ухвали, які перешкоджають винесенню вироку або стосуються запобіжних заходів

Замість класичної апеляції, іноземне законодавство часто передбачає інші механізми. Наприклад, у Польщі існують «заперечення» (*sprzeciw*) на рішення судових реєстраторів та «зауваження» (*zarzuty*) до змісту протоколів. У Великій Британії для багатьох процедурних рішень передбачено не апеляцію, а заяву про зміну або скасування вказівки тим самим судом.

Болгарське право передбачає концентрацію заперечень щодо процесуальних порушень на стадії «розпорядчого» (підготовчого) засідання. Якщо заперечення щодо виправних порушень не були висунуті на цій стадії, вони не можуть бути заявлені пізніше, що стимулює процесуальну дисципліну.

Шляхи оптимізації та розвитку інституту судового контролю в Україні, на нашу думку, можуть бути такими як:

1. Запровадження диференційованих засобів оскарження (досвід Польщі свідчить про доцільність розмежування понять «скарга» (*zażalenie*), «заперечення» (*sprzeciw*) та «зауваження» (*zarzuty*). Це дозволило б розвантажити апеляційні суди, надавши можливість виправляти технічні або процедурні помилки безпосередньо в суді першої інстанції).

2. Використання системи «дозволів» на оскарження (за прикладом Великої Британії, для певних категорій рішень слідчого судді, які зараз не підлягають оскарженню, можна запровадити механізм отримання дозволу (permission) на апеляцію від самого судді або вищої інстанції. Це забезпечить баланс між процесуальною економією та правом на справедливий суд). Таку позицію не підтримали респонденти: 58,8 % проти (див. Додаток Д). Додатково один із респондентів зазначив, що «так, і аналогічно зі ст. 428 КПК України можливість як і судом касаційної інстанції постановляти ухвалу про відмову у відкритті провадження у разі відсутності підстав для задоволення скарги».

3. Посилення контролю за рішеннями прокуратури (слід розглянути можливість впровадження досвіду Італії щодо обов'язкового судового затвердження закриття кримінального провадження (архівування), що посилить гарантії прав потерпілих).

4. Оптимізація процедурної економії (французький досвід пропонує механізм негайного розгляду апеляції головуючим суддею одноособово (наприклад, щодо взяття під варту), не чекаючи колегіального слухання, що значно прискорює процес та заощаджує ресурси).

5. Запровадження «Заяви захисту» (Defence Statement) (на основі британського досвіду, в межах підготовчого провадження доцільно зобов'язати захист офіційно надавати перелік спірних фактів та правових питань (щодо допустимості доказів чи маніпуляцій правом), що дозволить суду ефективніше здійснювати контроль ще до початку судового розгляду). Згідно опитування (див. Додаток Д) такі ідею підтримали 54,9% респондентів. Але деякі з них звернули увагу, що це потрібно розглядати не як зобов'язання, а як право, та визначити наслідки такого розгляду судом. Також респонденти акцентували, що у разі такого зобов'язання слід законодавчо передбачати сторону обвинувачення подавати реєстр (перелік) доказів, якими буде доводитися вина особи, оскільки не всі зібрані під час досудового розслідування докази прокурор може подати до суду для доведення винуватості. У зв'язку із цим спірним виглядає саме по собі зобов'язання

сторони захисту подавати наперед інформацію про недоліки доказів чи фактів, які можуть не бути дослідженими.

6. Запровадження «фільтра» процесуальних порушень (потрібно розглянути можливість запровадження норми, згідно з якою істотні порушення процесуальних правил, які можна виправити, мають обов'язково обговорюватися під час підготовчого провадження. Це дозволить уникнути затягування процесу в апеляційних та касаційних інстанціях через помилки досудового розслідування (фактичне впровадження «неминучого виявлення» у норми КПК України)).

Висновки до Розділу 3

1. В українській правовій доктрині та практиці існує розрив між формальним правом на звернення до суду та реальним захистом прав. «Доступ до суду» у контексті ч. 3 ст. 309 КПК України наразі є лише декларативною можливістю подати заперечення, що розглядається як структурний елемент права на справедливий суд. «Доступ до правосуддя» є значно ширшою категорією, яка, згідно з міжнародними стандартами, має включати право на справедливе кримінальне провадження, своєчасне вирішення спору та реалізацію принципів ефективності й результативності судового рішення. А чинна редакція ч. 3 ст. 309 КПК України лише декларує «доступ до суду», надаючи право подати заперечення, проте не забезпечує «доступу до правосуддя», оскільки в законі відсутня процедура, яка б зобов'язувала суд прийняти по суті ефективне рішення щодо цих заперечень.

2. Основні причини системної неефективності існуючого механізму подання заперечень під час підготовчого провадження за зразком справи «Денисюк та інші проти України»: процесуальна несвоєчасність (учасники вимушені очікувати підготовчого засідання, яке часто відбувається пізно для виправлення порушення); декларативність розгляду (суди часто обмежуються лише «долученням заперечень до матеріалів справи» без надання їм правової оцінки, що фактично нівелює право на судовий захист).

3. Баланс між принципом *res judicata* та справедливістю щодо судового контролю законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, полягає в тому, що хоча принцип *res judicata* є фундаментом правової визначеності, він не повинен бути абсолютним у кримінальному процесі: він має поступатися необхідності виправлення «грубих недоліків правосуддя», і якщо ухвала слідчого судді була прийнята з істотним порушенням прав і свобод людини, доступ до ефективного захисту має бути пріоритетним над формальною незмінністю рішення.

4. Розвиток інституту судового контролю в Україні щодо законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, має мати вектор від формального надання права оскарження до створення дієвого механізму його реалізації. Це вимагає внесення змін до КПК України, які б визначали чітку процедуру розгляду заперечень (навіть без вказівки на строки), поданих згідно з ч. 3 ст. 309 КПК України.

5. Встановлено, що для більшості європейських правопорядків характерними є такі тенденції: по-перше, відсутність абсолютної заборони на перевірку законності процесуальних рішень; по-друге, існування альтернативних форм процесуального реагування навіть у випадках обмеження апеляційного оскарження; по-третє, активна роль суду у забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та гарантіями прав людини. Відповідно, українська модель, передбачена ч. 3 ст. 309 КПК України, потребує подальшого удосконалення саме у напрямку розширення процесуальних гарантій для сторін. Доцільно запровадити в Україні додаткові компенсаторні механізми перевірки законності рішень слідчого судді, які не передбачені у КПК України, зокрема запровадження спеціальних процедур перегляду такого рішення, якщо воно обмежує конституційні права особи. Запозичення відповідних елементів британської, польської, італійської та німецької моделей сприятиме підвищенню ефективності судового контролю в Україні та приведенню національного кримінального процесуального законодавства у відповідність до європейських стандартів доступу до правосуддя та ефективного засобу юридичного захисту.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливу наукову та практичну проблему, що має актуальне значення для кримінального процесу України, а саме досліджено судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, і містить теоретичні та практичні рекомендації суду, сторонам та іншим учасникам кримінального провадження щодо їх діяльності. Найголовніші з них такі:

1. Судовий контроль як засіб забезпечення законності прийнятих слідчим суддею рішень є способом судового захисту у кримінальному провадженні, що врегульований нормами кримінального процесуального права за результатами незмагальної форми судового контролю та здійснювана під час підготовчого та апеляційного проваджень діяльність суду з метою забезпечення дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження.

2. На відміну від судового контролю на досудовому розслідуванні, контроль за законністю прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, має свої особливості, які становлять його зміст:

- суб'єктна – такий контроль здійснюється судом (суддями), а не слідчими суддями;
- предметна – ця діяльність спрямована на перевірку законності прийнятих рішень: як підстав, так і порядку прийняття та змісту такого рішення;
- змістовна – не вирішуються питання про винуватість чи невинуватість особи;
- правова – детально не врегульована, містяться лише окремі згадки про таку діяльність;
- результативна – за результатами контролю прийнятих слідчим суддею рішень, здійсненого судом апеляційної інстанції, суд може залишити ухвалу без змін, скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу (ч. 3 ст. 407 КПК України), а за результатами контролю щодо ухвал слідчого судді, які оскарженню не підлягають

і заперечення проти яких можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді, результативність не визначена.

3. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є врегульованими нормами кримінального процесуального права суспільними відносинами, у яких реалізуються права осіб на подачу заперечень на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а також на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, яка не підлягає оскарженню.

4. Правовідносини судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, мають своїм завданням захист прав та свобод обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування та обвинувачений фактично не присутній і не може особисто скористатися правом подати заперечення або підозрюваного, у разі постановлення ухвали слідчого судді, які не передбачені КПК України), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з метою швидкого, повного та неупередженого судового розгляду, з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

5. Структура правовідносин судового контролю за законністю прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, є типовою для усіх правовідносин, але її елементи мають свої особливості.

Суб'єктний склад правовідносин такий: суд, секретар судового засідання, обвинувачений (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування, а також підозрюваний – у випадку оскарження ухвали слідчого судді, яка не передбачена КПК України), прокурор, захисник, потерпілий, його

представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Особи, які для того, щоб брати участь у кримінальних процесуальних правовідносинах, мають обіймати відповідну посаду або здійснювати окремий рід діяльності, а також у встановленому КПК України порядку бути залученими у кримінальне провадження, мають володіти кримінальною процесуальною правоздатністю та дієздатністю.

Об'єктом правовідносин є 2 види ухвал:

- 1) ухвали слідчого судді щодо яких існує пряма заборона їхнього оскарження під час досудового розслідування згідно з КПК України;
- 2) ухвали слідчого судді, які не віднесені до переліку ухвал, які підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування.

Змістом правовідносин є суб'єктивне право на подання заперечення на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню, що належить сторонам кримінального провадження, а також іншим учасникам підготовчого провадження, права та інтереси яких були обмежені судовим рішенням, на яке подається заперечення. Суб'єктивне право, як міра дозволеної поведінки на подання таких заперечень, передбачає можливість вимоги до уповноваженої особи на прийняття або відхилення таких заперечень, їх розгляд та прийняття рішення по суті, що нормативно не врегульовано, але є кореспондуючим обов'язком для суду у складі правовідносин, адже адресатом таких заперечень є суд.

У випадку подання скарги на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України, змістом правовідносин є суб'єктивне право на подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України, що належить сторонам кримінального провадження, а також іншим учасникам кримінального провадження, права та інтереси яких були обмежені судовим рішенням, на яке подається апеляційна скарга. Суб'єктивне право, як міра дозволеної поведінки на подання такої скарги, передбачає можливість вимоги до суду апеляційної інстанції на прийняття такої скарги, її розгляд та прийняття рішення по суті, що нормативно

не врегульовано, але є кореспондуючим обов'язком для суду у складі правовідносин, адже адресатом такої скарги є суд апеляційної інстанції.

Юридичним фактом, на підставі якого виникають такі правовідносини, буде подання заперечень стороною кримінального провадження під час підготовчого провадження в суді першої інстанції або апеляційної скарги під час досудового розслідування на ухвалу слідчого судді, яка не передбачена КПК України.

6. Кримінальна процесуальна форма – це встановлений законом сталий правовий режим (порядок) здійснення як усієї кримінально-процесуальної діяльності в цілому, так і окремих процесуальних дій, що охоплює вимоги до них, послідовність таких дій та фіксацію їхніх результатів у відповідних процесуальних документах.

7. Форми судового контролю за рішеннями слідчого судді, які не підлягають оскарженню, – це диференційовані процедури перевірки законності ухвал слідчого судді, що здійснюються або судом першої інстанції під час підготовчого провадження, або судом апеляційної інстанції у випадках, коли рішення виходить за межі правового регулювання у КПК України.

8. Гібридний формалізм у судовому контролі – правове явище, що полягає у змішуванні чітко визначених законом практик із неформальними підходами (зокрема, розробленими судовою практикою), коли закон вказує на можливість контролю, але не визначає чітких форм його реалізації.

9. Існують дві основні форми контролю за законністю рішень слідчого судді, які за загальним правилом не підлягають апеляційному оскарженню:

9.1. Контроль у порядку підготовчого провадження (ч. 3 ст. 309 КПК України): реалізується шляхом подання заперечень на ухвалу слідчого судді, які розглядаються судом, що розглядатиме справу по суті.

9.2. Апеляційний контроль «позарегламентних» рішень: перевірка законності ухвал, які взагалі не передбачені нормами КПК України, що здійснюється апеляційним судом на підставі засад кримінального провадження та правових позицій ВС.

10. Класифікація ухвал слідчого судді, що не підлягають апеляційному оскарженню, наступна:

10.1. За предметом відання:

- щодо загальних обов'язків судді щодо захисту прав людини;
- щодо процесуальних строків;
- щодо реалізації права на захист;
- щодо заходів забезпечення кримінального провадження;
- щодо надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування;
- щодо зобов'язання вчинити певну дію, встановити бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора;
- щодо надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, в т. ч. після проведення таких дій або одразу з початку такого проведення;
- щодо скасування постанови про закриття кримінального провадження;
- щодо відводів під час досудового розслідування;
- щодо відмови у задоволенні клопотання про призначення психіатричної експертизи тощо.

10.2. За часом ухвалення:

- ухвали, які постановлені до встановлення КСУ неконституційності, конституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;
- ухвали, які постановлені до встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;
- ухвали, оскарження яких неможливе, оскільки обвинувальний акт або клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру направлені до суду;
- ухвали, строк на оскарження яких завершився та відсутні підстави для його поновлення

10.3. За характером втручання у права особи:

- ухвали, що впливають на особисті немайнові права особи;
- ухвали, що впливають на майнові права;
- ухвали, що впливають на здійснення досудового розслідування.

11. Підготовче провадження є самостійною стадією кримінального провадження та завершальним етапом, на якому функція судового контролю переходить від слідчого судді до суду. Попри критику «декларативності» процедури, передбаченої ч. 3 ст. 309 КПК України, обов'язковим є розгляд заперечень та надання вмотивованої відповіді на них. Така відповідь може надаватися як під час підготовчого провадження і бути пов'язаною з рішеннями у підготовчому провадженні (наприклад, зазначення у мотивувальній частині ухвали про повернення обвинувального акта прокурору), або так і у формі рішення під час судового розгляду чи за його результатами (наприклад, під час визнання доказу очевидно недопустимим або у вирокі суду). А доказування у підготовчому провадженні при розгляді заперечень має виключно процесуальний характер і спрямоване не на встановлення винуватості особи, а на з'ясування фактичних обставин, що мають суто процесуальне значення (законність рішення слідчого судді). Тягар доказування покладено на сторону, яка подає заперечення. Необхідно надати належні, допустимі та достовірні докази незаконності ухвали, а не просто посилання на обставини кримінального провадження.

12. Заперечення за ч. 3 ст. 309 КПК України є кінцевою формою контролю перед початком розгляду справи по суті, що дозволяє оцінити ефективність досудового розслідування та його відповідність кримінально-процесуальному законодавству. Подання заперечень допомагає суду краще спрогнозувати перебіг судових засідань та ефективно спланувати час для судового розгляду справи. У практичному аспекті розгляд заперечень (особливо щодо обшуків) часто фактично зводиться до попередньої оцінки допустимості отриманих доказів, а сам по собі судовий контроль у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України є надзвичайно важливим для забезпечення прав людини, проте його реалізація наразі значною мірою тримається

на правозастосовній практиці ВС, яка намагається компенсувати існуючі законодавчі прогалини та колізії.

13. Класифікація ухвал слідчого судді, постановлення яких не передбачено КПК України, наступна:

13.1. За процесуальним порядком прийняття рішення:

- Ухвалені поза межами процедури: з питань, порядок вирішення яких слідчим суддею взагалі не визначений законом.

- Ухвали, постановлені в межах процедури, але з виходом за межі повноважень або із застосуванням аналогії права.

13.2. За критерієм визначення можливості оскарження:

- Формальний підхід – базується на вичерпному переліку ухвал, що містяться у ст. 309 КПК України.

- Функціональний підхід – де можливість оскарження визначається не назвою рішення, а обсягом втручання в істотні права особи або ступенем перешкоджання ефективному досудовому розслідуванню, тобто є порушенням належної правової процедури.

14. Судовий контроль у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена КПК України, – це правовий засіб забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, який полягає в можливості перевірки судом апеляційної інстанції ухвали слідчого судді, яка була прийнята поза межами або з порушенням норм КПК України (із перевищенням повноважень), і здійснюється із застосуванням аналогії права; метою його є виправлення судової помилки, запобігання свавіллю та обмеженню прав і свобод особи через прогалини правового регулювання.

15. В українській правовій доктрині та практиці існує розрив між формальним правом на звернення до суду та реальним захистом прав. «Доступ до суду» у контексті ч. 3 ст. 309 КПК України наразі є лише декларативною можливістю подати заперечення, що розглядається як структурний елемент права на справедливий суд. «Доступ до правосуддя» є значно ширшою категорією, яка, згідно з міжнародними стандартами, має включати право на справедливе

кримінальне провадження, своєчасне вирішення спору та реалізацію принципів ефективності й результативності судового рішення. А чинна редакція ч. 3 ст. 309 КПК України лише декларує «доступ до суду», надаючи право подати заперечення, проте не забезпечує «доступу до правосуддя», оскільки в законі відсутня процедура, яка б зобов'язувала суд прийняти по суті ефективне рішення щодо цих заперечень.

16. Основні причини системної неефективності існуючого механізму подання заперечень під час підготовчого провадження за зразком справи «Денисюк та інші проти України»: процесуальна несвоечасність (учасники вимушені очікувати підготовчого засідання, яке часто відбувається пізно для виправлення порушення); декларативність розгляду (суди часто обмежуються лише «додолученням заперечень до матеріалів справи» без надання їм правової оцінки, що фактично нівелює право на судовий захист).

17. Баланс між принципом *res judicata* та справедливістю щодо судового контролю законності прийнятих слідчим суддею рішень, які не підлягають оскарженню, полягає в тому, що хоча принцип *res judicata* є фундаментом правової визначеності, він не повинен бути абсолютним у кримінальному процесі: він має поступатися необхідності виправлення «грубих недоліків правосуддя», і якщо ухвала слідчого судді була прийнята з істотним порушенням прав і свобод людини, доступ до ефективного захисту має бути пріоритетним над формальною незмінністю рішення.

18. Розвиток інституту судового контролю в Україні щодо законності прийнятих рішень слідчим суддею, які не підлягають оскарженню, має мати вектор від формального надання права оскарження до створення дієвого механізму його реалізації. Це вимагає внесення змін до КПК України, які б визначали чітку процедуру розгляду заперечень (навіть без вказівки на строки), поданих згідно з ч. 3 ст. 309 КПК України.

19. Встановлено, що для більшості європейських правопорядків характерними є такі тенденції: по-перше, відсутність абсолютної заборони на перевірку законності процесуальних рішень; по-друге, існування альтернативних

форм процесуального реагування навіть у випадках обмеження апеляційного оскарження; по-третє, активна роль суду у забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та гарантіями прав людини. Відповідно, українська модель, передбачена ч. 3 ст. 309 КПК України, потребує подальшого удосконалення саме у напрямку розширення процесуальних гарантій для сторін. Доцільно запровадити в Україні додаткові компенсаторні механізми перевірки законності рішень слідчого судді, які не передбачені у КПК України, зокрема запровадження спеціальних процедур перегляду такого рішення, якщо воно обмежує конституційні права особи. Запозичення відповідних елементів британської, польської, італійської та німецької моделей сприятиме підвищенню ефективності судового контролю в Україні та приведенню національного кримінального процесуального законодавства у відповідність до європейських стандартів доступу до правосуддя та ефективного засобу юридичного захисту.

20. З метою удосконалення норм КПК України запропоновано внести зміни до КПК України (див. Додаток Г).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About the Tribunal. URL: <https://surl.lu/qnumgt>
2. Code de procédure pénale. Version en vigueur au 1 mars 2026. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/
3. Codice di Procedura Penale. (Testo coordinato ed aggiornato del D.P.R. 22 settembre 1988, n. 447). URL: <https://surl.lt/hvbdqa>
4. Criminal Justice Act 2003. URL: <https://surl.li/qhgrsl>
5. Criminal Procedure and Investigations Act 1996. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/25/contents>
6. Drozd V. H. Chapter 12 modern trends in the procedural form differentiation under reforming the criminal justice system of Ukraine. *Nauka i Pravoohorona: Legal and Organizational Support of Law Enforcement Activities* : monograph. Lviv : Liha-Pres, 2019. P. 228-252. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-100-1/234-258>
7. Kodeks postępowania karnego. Dz.U.2025.0.46 t.j. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Stan prawny aktualny na dzień: 10.03.2026. URL: <https://surl.li/ljhlpj>
8. Moschziker Robert. Res Judicata. *The Yale Law Journal*. Vol. 38. №. 3 (Jan., 1929), pp. 299-334 (36 pages). DOI: <https://doi.org/10.2307/790303> URL: <https://www.jstor.org/stable/790303>
9. Police and Criminal Evidence Act 1984. URL: <https://surl.li/gmmkai>
10. Prosecution of Offences Act 1985. URL: <https://surl.li/dxghgn>
11. Regulation of Investigatory Powers Act 2000. URL: <https://surl.lu/itzdiy>
12. Strafprozeßordnung. In der Fassung der Bekanntmachung vom 07.04.1987 (BGBl. I S. 1074, ber. S. 1319) zuletzt geändert durch Gesetz vom 11.01.2026 (BGBl. I S. 6) m.W.v. 16.01.2026. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>
13. The Role of the Form. Content Distinction in Hegel's Science of Logic. P. 1-15. URL: <https://surl.li/elnelj>
14. The Criminal Procedure Rules 2025. URL: <https://surl.li/fhazpg>

15. Timothée David. L'objet en procédure pénale : contribution à l'étude des actes et des actions. Droit. Université de Bordeaux, 2020. Français. URL: <https://theses.hal.science/tel-03893413/document>

16. Алексашина Н. Заперечення на ухвалу слідчого судді або рівняння з кількома невідомими. *Судово-юридична газета*. 3 березня 2023. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/263599-zaperechennya-na-ukhvalu-slidchogo-suddi-abo-rivnyannya-z-kilkoma-nevidomimi>

17. Бабаєва О. В. Підготовче провадження як самостійна стадія в системі кримінального судочинства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 35(2.3). С. 126-132. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35(2))

18. Бабаєва О. В. Обґрунтованість рішень суду першої інстанції в стадії підготовчого провадження за Кримінальним процесуальним кодексом України. 42 с. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-538-9-1> URL: <https://surl.li/wjkvfn>

19. Балацька О. Р. Право на доступ до суду у європейській системі захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 444-451. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.64>

20. Барабаш М. В. Проблемні питання оформлення результатів підготовчого судового провадження в кримінальному процесі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 5. С. 22-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_5_6

21. Басиста І. В., Благута Р. І., Гловюк І. В. та ін. Кримінальний процес : підручник.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 1. 492 с. URL: <https://surl.li/kpjetmo>

22. Басиста І. В. Окремі підходи до розуміння критеріїв, що дозволяють віднести рішення слідчого судді до тих процесуальних рішень, що підлягають (не підлягають) оскарженню на досудовому розслідуванні. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи*: Матеріали круглого столу (Львів, 11 червня 2021 року). Львів: ЛьВДУВС, 2021. С. 150-156. URL: <https://surl.lu/qlkzyf>

23. Беседа Г. В. Поняття та форми судового контрольного провадження. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2019. Вип. 38. С. 218-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2019_38_16
24. Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Дуфенюк О. М. та ін.; Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник. За заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с. URL: <https://surl.li/uxjxiu>
25. Бондаренко А. І. Судовий контроль за дотриманням прав людини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 76. С. 10-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2016_76_4
26. Бондаренко О. О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 20 с.
27. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. (Венеція, 25–26 березня 2011 року). *Право України*. 2011. № 10. С. 168-184. URL: <https://surl.li/gibvht>
28. Вінниченко В. А. Класифікація кримінальних процесуальних правовідносин в умовах сучасного кримінального судочинства. *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 1-2. С. 162-172
29. Вінниченко В. А. Поняття «кримінальні процесуальні правовідносини»: визначення поняття. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 185-196.
30. Вітушинка О. О. Заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова : *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 44-46.

31. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник УжНУ*. Серія: Право. 2024. № 83. Ч.3 С. 203-207.

32. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю у кримінальному провадженні Великої Британії. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матеріалів XXII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13-15 червня 2025 р. Уклад. Джурак Л. М. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 112-113.

33. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України. *Наукові інновації та передові технології*. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2025. № 7(47) С. 859-868. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-859-868](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-859-868)

34. Вітушинська О. О. Ухвали слідчих суддів, які не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування: до питання класифікації. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 326-328.

35. Вітушинська О. О. Форми судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Науковий вісник УжНУ*. Серія: Право. 2025. № 88. Ч.3 С. 210-214. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.31>

36. Вітушинська О. О. Завдання правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 72-73.

37. Вітушинська О. О. Правовідносини судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «*Двадцять другі осінні юридичні читання*» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 225-227.

38. Власова Г. П. Співвідношення кримінальних процесуальних проваджень та диференціації кримінальних процесуальних форм. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 11. С. 153-158.

39. Волкова І. М. Юридичні факти-стани в динаміці кримінально-процесуальних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2019. Вип. 57(2). С. 92-96.

40. Волкотруб С. Г., Шабатура М. В. Концепція кримінальної процесуальної форми в контексті дослідження рішень про об'єднання і виділення матеріалів досудових розслідувань. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 171-178. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2024-4/EP_2024_4_171.pdf

41. Волошина В. К. Судовий контроль як специфічний принцип досудового провадження. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. - С. 220-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_47_45

42. Глинська Н. В., Клепка Д. І. Проблемні питання забезпечення права на оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. № 41. С. 63–72.

43. Гловюк І. В. Судовий контроль як категорія теорії судової діяльності у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 45. С. 367-371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_45_75

44. Гловюк І. В. Доступ до суду у кримінальному процесі: проблеми теорії. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. №2 (11) URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/466>
45. Гловюк І. Проект Закону № 9055 та перспективи змін до КПК України. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2018. №11. С.11-17.
46. Гловюк І., Дроздов О., Завтур В., Дроздова О. Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні: питання релевантності концепції. *Право України*. 2022. № 6. С. 90-116.
47. Гловюк І. В. Деякі питання ефективності розгляду скарг та заперечень у підготовчому провадженні: погляд ЄСПЛ за рішенням «Денисюк та інші проти України». *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу (23 травня 2025 року)*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 166-173.
48. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України. 2012 рік. Монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 712 с.
49. Гловюк І. В. Неприпустимість зловживання процесуальними правами як перспективна засада кримінального провадження: прогрес чи регрес? 14.10.2018. URL: <https://lnk.ua/e3smYC9xS>
50. Гончаренко Г. А. До питання судового контролю за дотриманням прав і свобод людини: європейський досвід. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, м. Харків, 26 жовтня 2018 р. Редкол.: М.В. Членов (голов. ред.), Л.М. Леженіна (заст. голов. ред.), О.В. Косьмін. Харків : Право, 2018. Вип. 10 (ювіл.). С. 38–41.
51. Городовенко В. Судовий контроль за проведенням слідчих (розшукових) і негласних слідчих дій. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 15-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_1_4
52. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII URL: <https://lnk.ua/qoysEt9Qz>

53. Громовий А. О. Судовий контроль як процесуальна гарантія дотримання процесуальної форми перевірки заяв та повідомлень про злочин. *Науковий вісник Ужгородського університету*: Серія: Право, 2011. Вип. 16. С. 163–166.

54. Гуртієва Л. М. Засоби збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 4. С. 306-314. URL: <https://lnk.ua/SaOhQzhZW>

55. Даниленко А. В. Природа та призначення кримінально-процесуальних функцій. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 150-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_34

56. Денисенко В. В. Кримінальні процесуальні відносини на досудовому розслідуванні: питання класифікації. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.) Редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 170-174.

57. Дзюрбель А. Д. Слідчі помилки: шляхи їх попередження, виявлення та усунення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2010. 16 с.

58. Дуфенюк О. Формалізм у кримінальному провадженні: сутність та ризики дисбалансу. *Юридичний вісник*. 2022. Вип. 6. С. 84-94.

59. Дячук С. І., Галаган В. І., Галаган О. І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. 2013. Т. 144-145. С. 142-146. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f90fbec4-df13-41cb-ae8b-96249378eced/content>

60. Дячук С. Стадія підготовчого провадження та її особливості. Слово *Національної школи суддів України*. 2013. № 4. С. 131-138.

61. Єні О. В., Матієк Л. Г.. Підготовче провадження як елемент судового провадження в суді першої інстанції. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 286-289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_69

62. Єсімов С. С., Скриньковський Р. М., Ковалів М. В., Сердюк В. В., Хмиз М. В., Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л., Слінько С. В. Судовий контроль як гарантія діяльності органів прокуратури за дотриманням прав людини в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 4. С. 65-70. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-4-7975>
63. Завальнюк І. В. Законність та обґрунтованість судового рішення як гарантія реалізації засад справедливості судового розгляду. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Юридичні науки. № 10, 2021. С. 62–71
64. Загальна теорія права: Підручник. За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
65. Загурський О. Б. Застосування кримінальних процесуальних норм на стадії підготовчого провадження як важливий елемент судової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 43(2). С. 167-170. URL: <https://lnk.ua/tXZYqTLGx>
66. Івчук Ю. Ю. Доступ до суду у кримінальному провадженні у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1. С. 83-91. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-83-91>
67. Ірха Ю. Б. Еволюція поглядів на зміст та сутність поняття «доступ до правосуддя». *Принципи судочинства в Україні та проблеми їх реалізації судами*: колект. монограф. за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.В. Кириченка. Дніпро: ЛПРА, 2022. С. 8-45.
68. Карпенко М. О. Рішення слідчого судді у кримінальному провадженні: окремі аспекти. *Форум права*. 2016. № 5. С. 53–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_11
69. Кирій Л. М. Відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд за відмовою в порушенні кримінальної справи. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2007. 15 с.
70. Клепка Д. І. Якісна характеристика нормативного регулювання порядку оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування.

Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 1. С. 292–295. URL: https://lsej.org.ua/1_2021/73.pdf

71. Климкович І. Д. Аналіз поняття «доступ до суду» у судовій практиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 78(2). С. 332-335. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.53>

72. Клочков В. Г. Судовий контроль законності та обґрунтованості застосування запобіжного заходу-взяття під варту : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 1998. 20 с.

73. Князев С. М. Судовий контроль за здійсненням негласної діяльності: міжнародний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. Вип. 1. № 17. С. 90-98.

74. Коверзнев В. О. Міжнародні стандарти забезпечення права доступу до суду учасникам економічних відносин. *Економіка та право*. 2020. № 3. С. 34-42. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.03.034>

75. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://lnk.ua/1SSs5D3UV>

76. Козаченко О. І. Співвідношення судового контролю та прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують конституційні права і свободи людини. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2. С. 179-186.

77. Комаренко А. М. Законність і обґрунтованість судових рішень: теорія і практика. Матеріали 69-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету Одеського нац. університету ім. І.І. Мечникова, 26-28 листопада 2014 року м. Одеса Відп. ред.: І. С. Канзафарова, А. О. Нігрєєва ; ОНУ ім. І.І. Мечникова, ЕПФ . Одеса : Астропринт, 2014. С. 168-170.

78. Комзюк В. Т. Щодо нормативного визначення поняття і сутності правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 88-92. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/16.pdf>
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.14>

79. Конституційний суд. Рішення № 14. Софія 9 жовтня 2018 р. URL: <https://lnk.ua/McoSQObJi>
80. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
81. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права: навчальний посібник. Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с. URL: <https://lnk.ua/qZDmPYuHQ>
82. Крикунов О. Судовий контроль за дотриманням процесуальних прав сторін кримінального провадження. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 1. С. 162-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_1_33
83. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3069>
84. Крушинський С. А. Проблеми подання доказів у стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 787-790. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%286%29_200
85. Легких В. В. Проблемні питання апеляційної перевірки рішень слідчих суддів. *Часопис Академії адвокатури України*. 2016. Т. 9. № 1. С. 22–28. URL: <https://surl.lt/glwsyw>
86. Лиманська М. В. Застосування заходів кримінально-процесуального примусу у підготовчому провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 115–120.
87. Лоскутов Т. О. Предмет регулювання кримінального процесуального права: монографія. Київ: Юридичний світ, 2016. 416 с.
88. Луспенник Д. Д. Законність, обґрунтованість і справедливість судового рішення - основні чинники авторитету судової влади (коментар). *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1. С. 10-12. URL: <https://lnk.ua/FNJGblbVv>
89. Макаренко Н. К. Актуальні проблеми державного контролю за дотриманням прав і свобод особи у сфері кримінального судочинства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 114-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2015_2_12

90. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., Національна академія внутрішніх справ, 2018. 495 с.
91. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика. Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Х., 2005. 35 с.
92. Манівлець Е. Є. Реалізація конституційних прав і свобод громадян при проведенні невідкладних слідчих дій. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2005. 18 с.
93. Мирошниченко Ю. Ще раз про тактико-організаційну діяльність суду на стадії підготовчого провадження. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 148-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2015_1_28
94. Михайленко В. В. Застосування належної правової процедури як завдання кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2020. №1(21). С. 1-17. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20mvvzkr.pdf>
95. Мірковець Д. М. Попередній судовий контроль як гарантія законності досудового розслідування та засіб забезпечення прав осіб. *Юридична наука*. 2020. 2(104). С. 392-402.
96. Москаль Р. М. Вимоги верховенства права стосовно доступу до правосуддя. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 36-49.
97. Назаров В. В., Тракало Р. І. Судовий контроль у кримінальному провадженні: теоретичні та практичні аспекти. *Європейські перспективи*. 2014. № 10. С. 89-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_10_17
98. Наказательно-процесуален кодекс. В сила від 29.04.2006 р. URL: <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135512224>
99. Налуцишин В. В., Налуцишин В. В. Слідчий суддя як гарант принципу змагальності на стадії досудового розслідування: аналіз міжнародного досвіду.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 84(4). 2024 рік. С.105-110. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/16-3.pdf>

100. Нор В. Т. Капліна О. В. Роль доктрини в забезпеченні еволютивної динаміки кримінального процесуального права. *Право України*. 2022. № 1. С. 105-130.

101. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів. 51 с. URL: <https://lnk.ua/jE7p2pux>

102. Ортинський В. Л. Поняття та правова природа судового контролю у кримінальному провадженні в рамках наукових дискусій. *Форум права*. 2015. № 4. С. 206-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

103. Паскар А. Правове регулювання права на доступ до суду (на прикладі адміністративного судочинства). *Ehrlich's journal*. 2021. Vol. 5. С. 54-60. DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlischsjournal-2021-5.07>

104. Перунова О. М., Леонтєва Л. В. Поняття, значення та складники процесуальної форми цивільного судочинства. *Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union: Collective monograph*. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing». 2020. P. 2. С. 868-887.

105. Перунова О. М. Методологія складання судового рішення як процесуального акта-документа. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 117-120. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/30.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/28>

106. Пінчук Д. В. Кримінально-процесуальні наслідки фальсифікації доказів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2009. 16 с.

107. Плахотнік О. В. Рішення Європейського суду з прав людини як обов'язковий елемент судового контролю у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 284-294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2019_64_29

108. Повзик Є. В., Конюхова М. О., Мельник М. Я. (у співавт.) Проблемні питання оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розлідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2021. С. 729-732. URL: https://lsej.org.ua/11_2021/186.pdf

109. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система. Х. : РВФ "Арсіс", ЛТД, 2002. 158 с.

110. Полюхович О. І. Співвідношення функції правосуддя та судового контролю при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій: питання теорії та практики. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 166-173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_24

111. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.05.2018 року по справі № 237/1459/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475877>

112. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.05.2018 по справі № 243/6674/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475959>

113. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.09.2024 по справі № 308/16662/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122253266>

114. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11.07.2023 по справі № 676/3178/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112175770>

115. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29.08.2022 по справі № 757/61433/21-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105982197>

116. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14.11.2023 по справі № 758/4825/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115031372>

117. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29.01.2020 по справі № 263/2612/19 URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87270945>

118. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.11.2019 по справі № 766/15633/19 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/86070706>

119. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 5.07.2022 року по справі № 757/27041/21-к URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/105190837>

120. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15.04.2025 по справі № 127/15521/24 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/126693846>

121. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21.09.2023 по справі № 202/6715/18 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/113722564>

122. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 27.03.2025 по справі № 157/1664/22 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/126153460>

123. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10.04.2025 по справі № 175/1958/22 URL:<https://reustr.court.gov.ua/Review/126610192>

124. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15.04.2025 по справі № 127/15521/24. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/126693846>

125. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18.07.2023 по справі № 760/2468/22 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/112315631>

126. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12.06.2018 року по справі № 757/49263/15-к. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/74747543>

127. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18.12.2019 по справі № 757/58977/18-к URL:<https://reustr.court.gov.ua/Review/86468639>

128. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність від 06.09.2018 № 9055 URL: <https://lnk.ua/VmlKZar4J>

129. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо удосконалення окремих положень про судовий розгляд та досудове розслідування» № 5661 від 14.06.2021. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/51066b0b-4d03-44bf-a49f-57a10f2f6761>

130. Пчеліна О. В., Фоміна Т. Г., Романюк В. В., Глобенко Г. І. Основи кримінального процесу : навч. посіб. За заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2023. 132 с. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/6696>

131. Решетов О. О., Стежко З. В. Класична теорія розвитку. Діалектика. *Наукові записки* : зб. наук. пр. Кіровоград : КНТУ, 2013. Вип. 13. С. 156-159.

132. Рисін О. О. Судовий контроль як особлива конституційна форма реалізації судової влади України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 1-7 URL: <https://lnk.ua/Q4dsRtWEi>

133. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236-8 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009 URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovuuy-zahyst>

134. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Татькова Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України № 5-р/2020 від 17.03.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#n65>

135. Русев Г. Коисасъществените процесуални нарушения, налагащи прекратяването на съдебното производство и връщане на делото в хода на

досьдебната фаза. *Studia iuris*. 2024, Брой 1.С. 119-126. DOI: 10.69085/si20241119
URL: <https://lnk.ua/My14exWCQ>

136. Сандюк Л. О., Симоненко С. П., Сулим О. В. та ін. Основи філософії: навч. посіб. За. ред. М. Ф. Шмиголя. К.: Центр учбової літератури, 2017. 412 с.

137. Сапельнікова Ю. О. Теоретичні питання судового контролю за оперативно-розшуковою діяльністю. *Адвокат*. 2010. № 11. С. 22-28.

138. Сенік С. В. Законність як основна вимога до судових актів в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. Серія Право. Випуск 69. С. 156-163.

139. Сиза Н. П. Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. № 2(10) С. 1-13.
URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

140. Сиза Н. П. Правосуддя як основна кримінально-процесуальна функція. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 55-61.

141. Сиза Н. П. Реалізація судом кримінально-процесуальних функцій на стадії підготовчого провадження. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 6. С. 201-206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_41

142. Сиза Н. П. Законність і обґрунтованість ухвали слідчого судді. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 35-45.

143. Ситий В. О. Особливості розуміння сутності права на доступ до суду. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 74. С. 39-44.
DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v74.2024.5>

144. Сімонович Д. В. Кримінальна процесуальна форма. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. Випуск 5-2. Том 3. С. 233-235.

145. Сливич І. І. Юридичні факти в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2007. 19 с.

146. Сливич І. І. Функції кримінально–процесуальних юридичних фактів. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Право. 2011. Вип. 17. С. 140-144.

147. Смагіна Д. В. Забезпечення реалізації права на клопотання учасниками кримінального процесу України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2011. 18 с.

148. Смірнова В. В. Підстави прийняття рішень у порядку судового контролю судом апеляційної інстанції. *Слово Національної школи суддів України*. 2015. № 2. С. 119-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2015_2_15

149. Справа «Кузьменков проти України». Заява № 39164/02. Рішення від 08.11.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_004#Text

150. Справа «Денисюк та інші проти України». Заява № 22790/19. Остаточне рішення 13.05.2025. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244801>

151. Справа «Пономарьов проти України». Заява № 3236/03. Рішення від 03.04.2008. URL: <https://lnk.ua/X2wjMKRjW>

152. Справа «Устименко проти України». Заява № 32053/13. Остаточне рішення 29.01.2016. URL: <https://lnk.ua/9ex90NNGO>

153. Степанюк Р. Л., Степанюк Д. Р. Нормативно-правовий зміст доступу до суду та обов'язковості судових рішень як засади кримінального провадження. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 51. С. 51-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2018_51_8

154. Супрунова О. В. Поняття та елементи кримінально-процесуальних відносин. *Право і суспільство*. 2014. № 5.2. С. 351-355.

155. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2009. 22 с.

156. Тайлієва Х. Р. Використання доказів у рішеннях суду під час здійснення підготовчого провадження у першій інстанції. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 273-280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_2_47

157. Тахтаров М. П. Поліваріативність як ознака підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія : Право. 2017. Вип. 47(3). С. 120-124. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_47\(3\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_47(3)_26)

158. Тахтаров М. П. Прокурор у підготовчому судовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 20 с.

159. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.

160. Тицька Я. О., Шкодовська Ю. Ю. Право на судовий захист в системі прав людини: науково-теоретичний аспект у сучасному контексті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 348-351. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/ba92aa54-5ce2-4ac3-9ed4-d982787f6c3b>

161. Трофименко В. Кримінальне процесуальне провадження: поняття та ознаки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 169-177.

162. Трофименко В. Кримінальна процесуальна форма як соціально-правова цінність. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 154-164.

163. Трофименко В. М. Особливості порядку підготовчого провадження за КПК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 27(3). С. 138-142. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27\(3\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27(3)_36)

164. Трофименко В. М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 40 с.

165. Туманянц А. Р. Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 1998. 16 с.

166. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 23.11.2023 по справі № 175/1958/22. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/115228886>

167. Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 18.08.2023 по справі № 175/1958/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/113551628>

168. Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 28.07.2025 по справі № 712/8010/25 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/129148271>

169. Хамар У. Аналіз відношення між категоріями зміст і форма. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2017.1, 16 (Чер 2017). С. 170-176.

170. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://lnk.ua/8dtPPVPyS>

171. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Доступ до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2025. № 8(38). С. 613-622. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-613-622](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-613-622)

172. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Застосування аналогії у кримінальному процесі України. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVIII щорічної звітної наукової конференції науково- педагогічних працівників, докторантів та аспірантів*. (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 67-68.

173. Циганюк Ю. В. Повернення обвинувального акта прокурору в підготовчому провадженні: системний аналіз практики. *Право і суспільство*. № 2. Частина 3. 2020. С. 178–184. URL: <https://lnk.ua/xfFirSenr>

174. Цуцкірідзе М. С. Діяльність слідчого в структурі кримінальних процесуальних відносин. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.

(Київ, 24 листоп. 2017 р.): у 2 ч. Редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 299-301.

175. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. О., 2007. 19 с.

176. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2010. 20 с.

177. Шелевер Н. В. Конституційне право на доступ до суду в умовах воєнного стану та пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. С. 156-163. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v70.2022.24>

178. Шиманович О. Вимоги, що пред'являються до судового рішення в цивільному процесуальному законодавстві. *Підприємництво, госп-во і право*. 2009. № 11. С. 56-60.

179. Шминдрук О. Ф. Підготовка кримінального провадження до судового розгляду на підготовчому судовому засіданні. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(2). С. 208-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6

180. Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження як кримінально-процесуальна категорія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-2(2). С. 159-162. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-2\(2\)__48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-2(2)__48)

181. Шутенко О. В. Проблеми диспозитивності в цивільному судочинстві: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2003. 19 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2024. № 83. Ч.3. С. 203-207.

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/310576>

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.31>

2. Вітушинська О. О. Форми судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. № 88. Ч.3. С. 210-214.

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330673>

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.31>

3. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2025. № 7(47). С. 859-868.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/26457>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-859-868](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-859-868)

4. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Доступ до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 8(38). С. 613-622 (особистий внесок – 50%).

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/27725>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Вітушинська О. О. Ухвали слідчих суддів, які не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування: до питання класифікації. Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез *Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 326-328.

2. Вітушинська О. О. Заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова: *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 44-46.

3. Вітушинська О. О. Судовий контроль як форма судового захисту у кримінальному провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 травня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 45-47.

4. Вітушинська О. О. Завдання правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 72-73.

5. Вітушинська О. О. Правовідносини судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Актуальні*

проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 225-227.

6. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Застосування аналогії у кримінальному процесі України. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVIII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів. (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 67-68 (особистий внесок – 50%).*

7. Вітушинська О. О. Змагальна та незмагальна форма судового контролю. Актуальні проблеми юридичної науки. *Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 126-127.*

8. Вітушинська О. О. Застосування засад кримінального провадження для вирішення прогалин правового регулювання судового контролю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез XXIX щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів «*Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*» (м. Хмельницький, 27 березня 2025 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 30-31.

9. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю у кримінальному провадженні Великої Британії. *Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XXII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13-15 червня 2025 р. Уклад. Джурак Л. М. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 112-113.*

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

вул. Героїв Майдану, буд. 8, м. Хмельницький, 29000. Тел. (038-2) 71-80-00, факс 71-75-70
E-mail: info@univer.km.ua. Розрахунковий рахунок UA 598201720344281002200032328 в ДКСУ у м. Києві.
МФО 820172. Код ЄДРПОУ 14163438

№ _____
На № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
ректор університету

Олег ОМЕЛЬЧУК

« 14 » березня 2026 р.

А К Т

**про реалізацію результатів наукових досліджень
Вітушинської Олександри Олександрівни
на тему «Судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не
підлягають оскарженню»**

Комісія у складі: декана юридичного факультету, кандидата юридичних наук, доцента Захарчука Віктора Миколайовича, членів комісії: доцентки кафедри кримінального права та процесу, кандидатки юридичних наук, доцентки Присяжної Анни Василівни, старшого викладача кафедри кримінального права та процесу, доктора філософії з права Когута Івана Анатолійовича, стверджує цим актом, що розроблені в ході дисертаційного дослідження Вітушинською Олександрою Олександрівною наукові положення і висновки з теми «Судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню» були детально вивчені колективом кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова і реалізовані у навчальному процесі.

Зокрема, дисертанткою було надано комісії для ознайомлення наукові публікації, які відображають основний зміст дисертаційного дослідження:

1. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2024. № 83. Ч.3 С. 203-207. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.31>

2. Вітушинська О. О. Форми судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. № 88. Ч.3 С. 210-214. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.31>

3. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2025. No 7(47) С. 859-868. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-859-868](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-859-868)

4. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Доступ до суду з метою перевірки законності ухвал слідчого судді, які не можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 8(38). С. 613-622. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-613-622](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-613-622)

5. Вітушинська О. О. Ухвали слідчих суддів, які не підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування: до питання класифікації. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 року)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 326-328.

6. Вітушинська О. О. Заперечення на ухвали слідчого судді, які не підлягають оскарженню. *Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова:*

Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 44-46.

7. Вітушинська О. О. Судовий контроль як форма судового захисту у кримінальному провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 травня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 45-47.

8. Вітушинська О. О. Завдання правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 72-73.

9. Вітушинська О. О. Правовідносини судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню. *Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 225-227.

10. Циганюк Ю. В., Вітушинська О. О. Застосування аналогії у кримінальному процесі України. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*: збірник тез XXVIII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів. (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року). Хмельницький:

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 67-68.

11. Вітушинська О. О. Змагальна та незмагальна форма судового контролю. Актуальні проблеми юридичної науки. *Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 126-127.

12. Вітушинська О. О. Застосування засад кримінального провадження для вирішення прогалин правового регулювання судового контролю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню. Збірник тез ХХІХ щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (м. Хмельницький, 27 березня 2025 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 30-31.

13. Вітушинська О. О. Судовий контроль за законністю у кримінальному провадженні Великої Британії. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матеріалів ХХІІ Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 13-15 червня 2025 р. Уклад. Джурак Л. М. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 112-113.

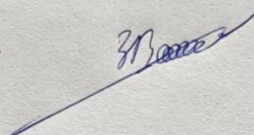
Матеріали, подані здобувачкою, використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», «Основи кримінального процесу», «Криміналістична тактика та методика» у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

Теоретичні положення та висновки, запропоновані Вітушинською О. О., використовуються для підготовки навчально-методичного забезпечення із навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», «Основи кримінального процесу», «Криміналістична тактика та

методика», «Кримінально-процесуальна документація» для студентів юридичного факультету денної та заочної форм навчання. Включення до зазначених матеріалів положень та висновків, які містяться у дисертації, сприяє більш глибокому вивченню навчального матеріалу студентами університету, які навчаються за спеціальностями D8 Право (081 Право) і D9 Міжнародне право (293 Міжнародне право).

Голова комісії

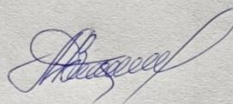
декан юридичного факультету
кандидат юридичних наук, доцент

Віктор ЗАХАРЧУК

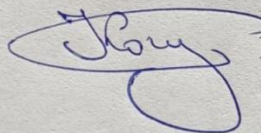
Члени комісії

доцентка кафедри кримінального
права та процесу,
кандидатка юридичних наук, доцентка

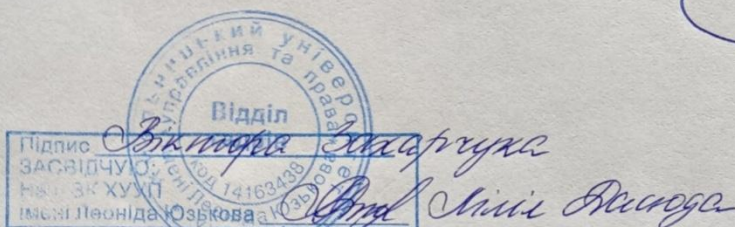
Анна ПРИСЯЖНА

старший викладач кафедри кримінального
права та процесу
доктор філософії з права

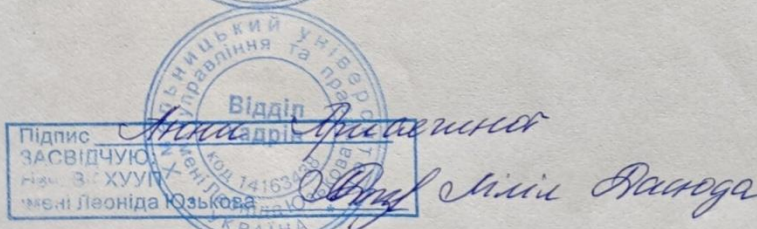

Іван КОГУТ

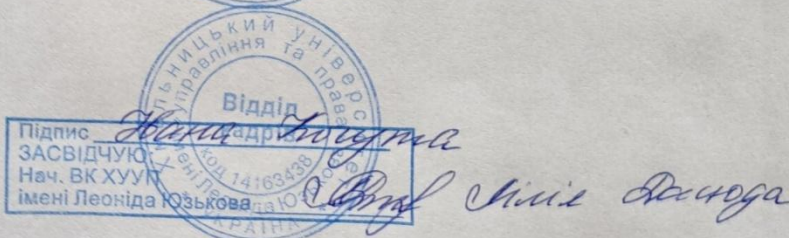
Підпис *Віктор Захарчук*
ЗАСВІДЧУЮ: Код 14163438
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис *Анна Присяжна*
ЗАСВІДЧУЮ: Код 14163438
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис *Іван Когут*
ЗАСВІДЧУЮ: Код 14163438
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

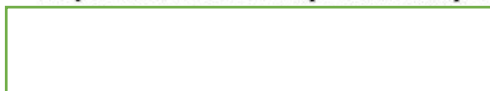

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

Вітушинська Олександра Олександрівна

o.vitush@ukr.net

До мене, як до народного депутата України та голови підкомітету з питань кримінального процесуального законодавства та оперативно-розшукової діяльності Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності, надійшло Ваше звернення із пропозиціями щодо внесення змін в статті 309, 534 Кримінального процесуального кодексу України на основі проведеного дисертаційного дослідження на тему: «Судовий контроль за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню».

Повідомляю, що зазначені у Вашому зверненні інформація та пропозиції потребують додаткового вивчення й обговорення з уповноваженими державними органами та будуть враховані мною у законотворчій роботі, а також при організації та плануванні діяльності як народного депутата України.

**З повагою,
народний депутат України**

Юлія ЯЦИК

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Яцик Юлія Григорівна
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000C3183100EFE3DB00
Дійсний до: 25.11.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
285д9/10-2025/277628 від 02.12.2025

2072743

РАДА

РАДА

РАДА

РАДА

Додаток до листа
«28»жовтня 2025 року

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
змін до Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI

Чинна редакція	Запропоновані зміни
Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88)	
Стаття 309. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування.	
<p>(...)</p> <p>3. Інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.</p>	<p>(...)</p> <p>3. Інші ухвали слідчого судді можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування, якщо вони безпосередньо й істотно впливають на права, свободи чи інтереси осіб, у тому числі третіх осіб, або пов'язані з втручанням у житло чи мирне володіння майном.</p> <p>Скарга подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали. Подання скарги не зупиняє виконання ухвали, крім випадків, передбачених частиною третьою ст. 534 цього Кодексу.</p> <p>Проти ухвал, які оскарженню не підлягають, може бути подано заперечення під час підготовчого провадження в суді.</p> <p>4. Заперечення подається у письмовій формі.</p>

	<p>В запереченні зазначаються:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) найменування суду до якого подається заперечення; 2) процесуальний статус особи, прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (перебування) особи, яка подає заперечення, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності). Якщо заперечення подає захисник чи представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог цього Кодексу; 3) ухвала слідчого судді, на яку подається заперечення, і назва суду, який її постановив; 4) обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість ухвали слідчого судді, а також вказівка на наслідки до яких така незаконність призвела чи може призвести; 5) перелік матеріалів, які додаються. <p>Заперечення підписуються особою, яка їх подає.</p>
Стаття 534. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні	
<p>(...)</p> <p>4. У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали. Виконання вироку або ухвали може бути зупинене також в інших випадках, передбачених цим Кодексом.</p> <p>(...)</p>	<p>(...)</p> <p>4. У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали.</p> <p>У випадку, визначеному частиною третьою статті 309 цього Кодексу, апеляційний суд зупиняє виконання ухвали слідчого судді за наявності обґрунтованого висновку про необхідність такого заходу з метою запобігання непоправній шкоді правам і свободам</p>

	<p>учасників кримінального провадження, а також правам, законним інтересам чи майну інших осіб, щодо яких наслідки ухвали можуть настати.</p>
--	--

Виконання вироку або ухвали може бути зупинене також в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАНЬ

Анкета

Шановний респонденте!

На кафедрі кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова виконується дисертаційне дослідження проблем судового контролю за законністю рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню.

Проведення наукового дослідження без урахування думки практичних працівників буде однобічним, а результати такого дослідження – недостатньо обґрунтованими. У зв'язку з цим, просимо Вас допомогти у дослідженні зазначеної проблематики, надавши відповіді на поставлені в анкеті запитання.

Анкетування є анонімним. Його результати будуть використані в узагальненому вигляді виключно у цілях, пов'язаних із вказаним науковим дослідженням.

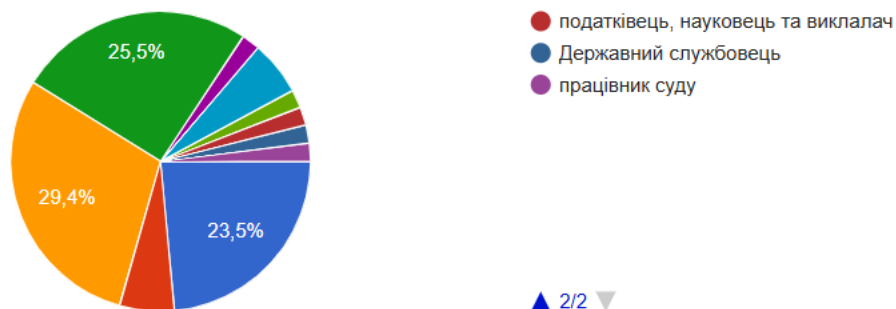
1. Вкажіть Вашу професійну приналежність:

51 відповідь

1. Вкажіть Вашу професійну приналежність:

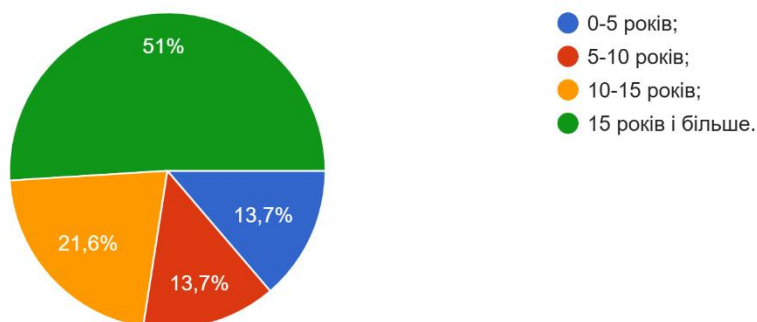
51 відповідь

 Копіювати діаграму

Стаж Вашої роботи:

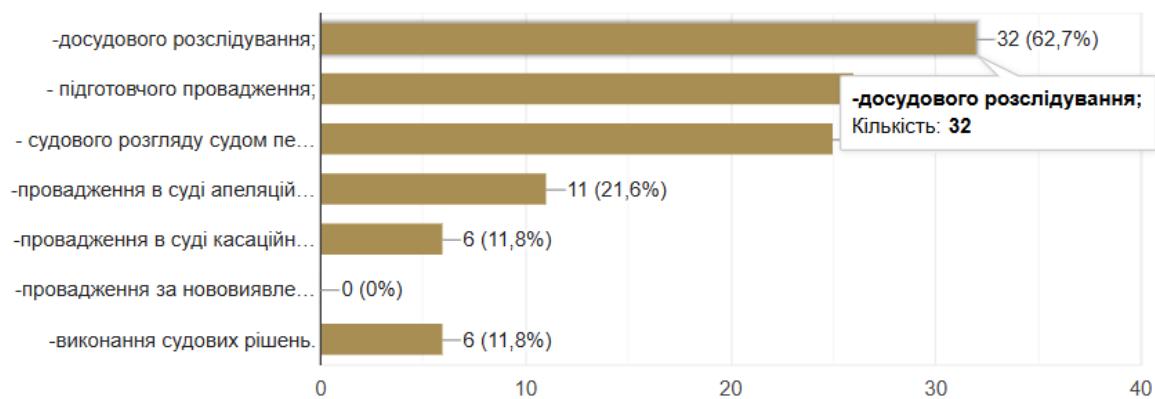
51 відповідь

На Вашу думку, судовий контроль як засіб забезпечення законності прийнятих слідчими суддями рішень, які не підлягають оскарженню, може здійснюватися на стадії (можна обрати декілька варіантів):

 Копіювати діаграму

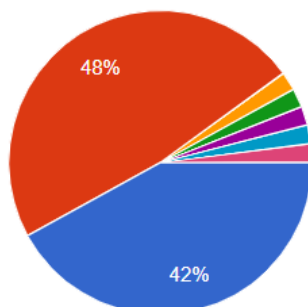
51 відповідь

Чи доцільно запровадити касаційне оскарження ухвал суду апеляційної інстанції, постановлених за наслідками перегляду ухвал слідчого судді першої інстанції?

50 відповідей

 Копіювати діаграму

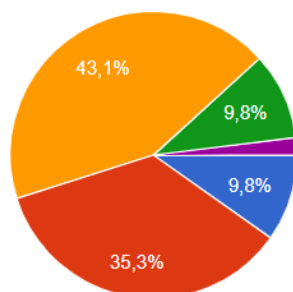

- -так;
- ні;
- Частково
- В окремих випадках , коли ухвала слідчого судді стосується конвенцій...
- Так, але обмежити перелік таких ухвал ухвалами про застосування з...
- у чітко окреслених виняткових випадках
- Лише щодо тримання під вартою

Результатами контролю ухвал слідчого судді, які оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді (ч. 3 ст. 309 КПК України) може бути:

51 відповідь

 Копіювати діаграму

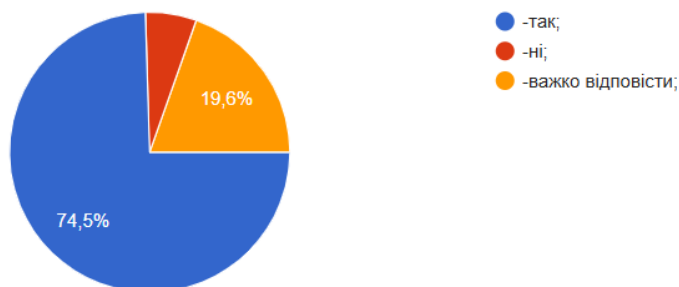

- - врахування такого заперечення без відображення результату у судовому рішенні;
- - врахування такого заперечення із відображенням у вироку суду;
- - врахування такого заперечення із винесенням відповідних ухвал;
- - відсутнє будь-яке процесуальне реагування на подані заперечення;
- 2 и 3

 Копіювати діаграму

Чи вважаєте Ви, що об'єктом правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню, є: 1) ухвали слідчих суддів щодо яких встановлено пряму заборону їх оскарження під час досудового розслідування у КПК України; 2) ухвали слідчих суддів, які не віднесені до переліку ухвал, що підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування?

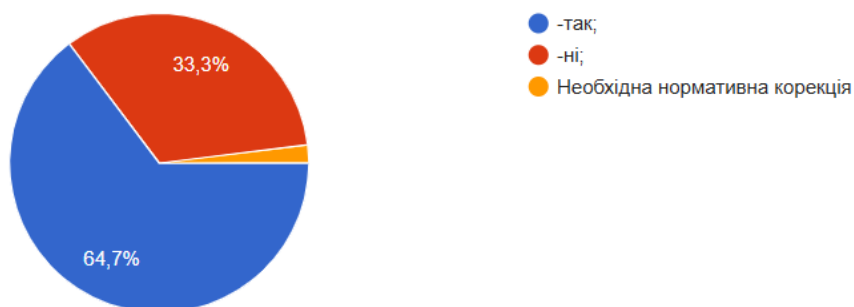
51 відповідь

Чи вважаєте Ви, що реалізація положень ч. 3 ст. 309 КПК України («Інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді») натеper значною мірою покладається на правозастосовну практику Верховного Суду?

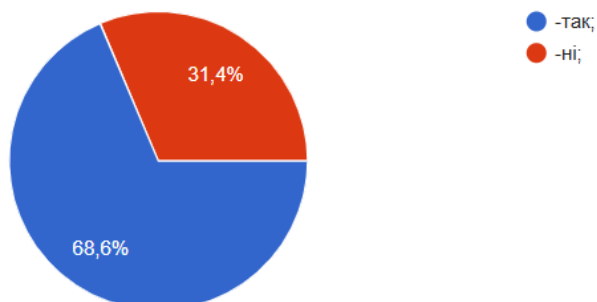
 Копіювати діаграму

51 відповідь

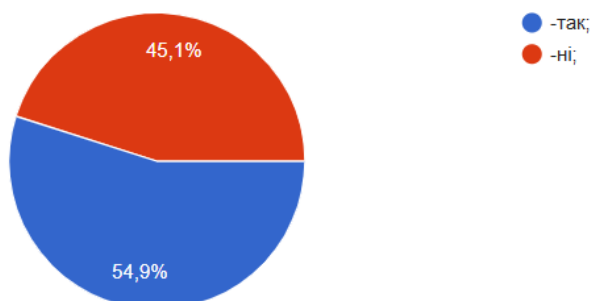
Чи вважаєте Ви, що право на апеляційне оскарження будь-якої ухвали слідчого судді, постановлення якої не передбачено КПК України, натепер значною мірою покладається на правові позиції Верховного Суду?

51 відповідь

Чи вважаєте Ви, що практика ЄСПЛ відіграє значну роль у врегулюванні правовідносин судового контролю законності прийнятих рішень слідчими суддями, які не підлягають оскарженню?

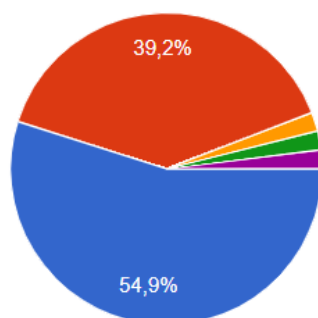
51 відповідь

 Копіювати діаграму

Чи доцільно, в межах підготовчого провадження, зобов'язати сторону захисту надавати перелік спірних фактів та правових питань (щодо допустимості доказів чи маніпуляцією правом), що дозволить суду ефективніше здійснювати контроль ще до початку судового розгляду по суті?

51 відповідь

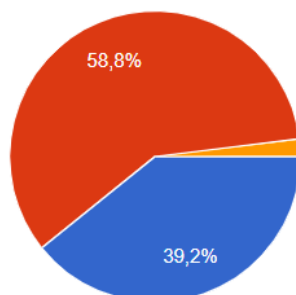

- -так;
- -ні;
- Не зовсім ясно, що мається на увазі
- У разі такого зобов'язання слід законодавчо передбачати сторону обвинувачення подавати реєстр (перелік) доказів ,якими буде довод...
- Не зобов'язати, а надати право, та визначити наслідки такого розгляду судом. Наразі не заборонено таке п...

 Копіювати діаграму

Чи доцільно, для певних категорій рішень слідчих суддів, які зараз не підлягають оскарженню, запровадити механізм отримання дозволу (permission) на апеляцію від самого судді або вищої інстанції?

51 відповідь

- -так;
- -ні;
- Так і аналогічно із ст.428 кпк передбачити можливість як і судом касаційної інстанції постановляти ухвалу про відмову у відкритті провадження у разі відсутності підстав для задоволення скарги